

**Program razvoja ekološke poljoprivrede u
Zagrebačkoj županiji do 2030. godine –
akcijski plan**

Program razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji do 2030. – akcijski plan

Evidencijski broj nabave: 03-20/3

Autori:

Sonja Karoglan Todorović i Darko Znaor

Koordinator:

Josip Kraljičković

Ex-ante evaluacija:

ECORYS HRVATSKA d.o.o.

Naručitelj:

Zagrebačka županija
Ulica grada Vukovara 72/V
10 000 Zagreb

Izvršitelj:

Agro Eko d.o.o.
Vlaška 64
10 000 Zagreb

KAZALO

POPIS KRATICA	5
SAŽETAK	6
1. POLAZIŠTE	8
1.1 Zašto ovaj Akcijski plan baš sada?	9
2. ANALIZA STANJA	13
2.1 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Europskoj uniji	13
2.2 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj.....	16
2.3 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji	17
2.3.1 Površine i broj gospodarstava pod ekološkim uzgojem.....	17
2.3.2 Podrška koju razvoju ekološke poljoprivrede pruža županijska poljoprivredna politika	18
2.4 Kupci i hrvatsko tržište ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda	21
2.4.1 Izvori podataka.....	21
2.4.2 Vrijednost i struktura tržišta.....	22
2.4.3 Profil kupaca	23
2.4.4 Spremnost kupaca da plate višu cijenu.....	24
2.4.5 Što i gdje potrošači najčešće kupuju	25
2.4.6 Najčešći razlozi kupnje.....	28
2.5 Profitabilnost ekološke poljoprivredne proizvodnje	29
2.5.1 Profitabilnost poljoprivredne proizvodnje – ali čija?.....	29
2.5.2 Profitabilnost ekološke poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj.....	33
3. AKCIJSKI PLANOVI ZA RAZVOJ EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE	36
3.1 Akcijski planovi za razvoj ekološke poljoprivrede u zemljama Europske unije	37
3.1.1 EU akcijski planovi za ekološku poljoprivredu	37
3.1.2 Nacionalni akcijski planovi za ekološku poljoprivredu	38
3.1.3 Regionalni akcijski planovi za ekološku poljoprivredu	39
3.2 Akcijski planovi za razvoj ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj.....	41
4. SWOT ANALIZA i ANKETA	43
4.1 SWOT analiza	43
4.2 Anketa provedena među među konvencionalnim i ekološkim poljoprivrednim proizvođačima Zagrebačke županije.....	44
5. VIZIJA RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI	48
6. STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI	49
7. PRIORITETI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI	50
8. AKCIJSKI PLAN S MJERAMA ZA RAZVOJ EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI	51
8.1 Informiranje i edukacija	53
8.2 Potpora proizvodnji, preradi i skladištenju.....	54

Kazalo

8.3	Trženje i marketing	55
8.4	Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje	56
8.5	Institucionalna i administrativna potpora	57
8.6	Ključni dionici provedbe Akcijskog plana	68
8.7	Plan proračuna za provedbu Akcijskog plana	76
9.	RIZICI I KOREKTIVNE MJERE ZA PROVEDBU AKCIJSKOG PLANA	80
10.	POPIS LITERATURNIH IZVORA	88
	PRILOG 1: ANKETNI UPITNIK	94
	Anketna pitanja za konvencionalne poljoprivrednike	94
	Anketna pitanja za ekološke poljoprivrednike	97
	PRILOG 2: ODGOVORI NA ANKETNA PITANJA	101
	Konvencionalni poljoprivrednici	101
	Ekološki poljoprivrednici	106
	PRILOG 3: TABLIČNI PODACI O POLJOPRIVREDI ZAGREBAČKE ŽUPANIJE	114

POPIS KRATICA

AP	Akcijski plan
APRRR	Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
CREP	Centar za razvoj ekološke poljoprivrede
DCVP	Distributivni centar za voće i povrće
EIP AGRI	Europsko partnerstvo za inovacije za poljoprivrednu produktivnost i održivost
EP	Ekološka poljoprivreda
GZG	Grad Zagreb
JLS	Jedinice lokalne samouprave
KK	Konzultantske kuće
LAG	Lokalna akcijska grupa
MP	Ministarstvo poljoprivrede
MPSS	Ministarstvo poljoprivrede, Savjetodavna služba
NVO	Nevladina organizacija
OPKK	Operativni program "Konkurentnost i kohezija"
PGŽŽ	Poljoprivredna gospodarstva s područja Zagrebačke županije
PUO	Pučko otvoreno učilište
PRR	Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014. - 2020.
RAŽŽ	Razvojna agencija Zagrebačke županije
TUS	Turističko-ugostiteljski sektor
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UOPRRŽŽ	Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije
ZJN	Zelena javna nabava
ZOI	Znanstvene i obrazovne institucije
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika
ZŽ	Zagrebačka županija

SAŽETAK

Značaj ekološke poljoprivrede

Ekološka poljoprivreda jedan je od temeljnih stupova održivog razvitka i svojevrsni imperativ vremena u kojem živimo. Ekološki uzgoj doprinosi smanjenju upotrebe agro-kemikalija, te racionalnijem gospodarenju neobnavljajućim resursima u prirodi, poglavito energentima. Brojne studije ukazuju da u odnosu na konvencionalnu, ekološka poljoprivreda znatno pozitivnije utječe na očuvanje prirode i na zaštitu okoliša, kao i na socio-ekonomske aspekte poljoprivredne proizvodnje. Ekološka poljoprivreda će igrati važnu ulogu u postizanju ambicije Europskog zelenog sporazuma (European Green Deal). Njen koncept, ali i postignuća u praksi su u cijelosti u skladu s najnovijim nastojanjima i ciljevima Zajedničke poljoprivredne politike EU-a, te EU strategija "Od polja do stola" i „Strategije za biološku raznolikost“ – kao i zahtjeva tržišta. Među prioritetima ovih EU strategija je smanjenje korištenja pesticida za 50% te povećanje površina pod ekološkim uzgojem na najmanje 25% do 2030. godine. Provođenjem „Programa razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji do 2030. – akcijski plan“ (skraćeno: Akcijski plan), Zagrebačka županija će dati značajan doprinos postizanju zacrtanih ciljeva EU-a u smanjivanju korištenja pesticida te povećanju površina pod ekološkim uzgojem. U nekim EU regijama ekološki uzgoj čini već sada preko 25% ukupnih poljoprivrednih površina (npr. Salzburg 60%, Gradišće 37%, i dr.). Ove, ali i neke druge EU regije teže daljnjem razvoju ekološke poljoprivrede i imaju odgovarajuće akcije programe za postizanje ovog cilja.

Ekološka poljoprivreda-strateška odrednica razvoja Zagrebačke županije

Zagrebačka županija vrlo rano je prepoznala višeznačnost poljoprivrede te njezino središnje mjesto u održivom razvoju ruralnih područja. Županija posebnu pozornost posvećuje razvoju ekološke poljoprivrede te je već 2001. godine izradila program za razvoj ekološke poljoprivrede – deset godina prije nego je to učinila Republika Hrvatska i tri godine prije nego je usvojen EU plan razvoja ekološke poljoprivrede. Županija od tada sustavno različitim mjerama potiče ekološki uzgoj, a površine pod ekološkom proizvodnjom kao i broj ekoloških proizvođača u stalnom su porastu. Županija trenutno izrađuje „Plan razvoja Zagrebačke županije za period 2021.-2027.“ Ovaj Akcijski plan za razvoj ekološke poljoprivrede u potpunosti je usklađen s prijedlogom nacrtu Plana razvoja, prije svega s njegovim *Strateškim ciljem II.: Zelena županija čiji se razvoj temelji na ekološkoj i inovativnoj proizvodnji hrane i razvoju pametnih sela, Prioritet 2.1. Razvoj ekološke proizvodnje hrane.*

Strateški ciljevi i prioriteti Akcijskog plana

Predviđeno trajanje provedbe ovog Akcijskog plana je deset godina, u razdoblju 2021.-2030. Njegovi strateški ciljevi su:

1. Sto posto poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem;
2. Sto posto ekohrane u vrtićima, školama i bolnicama;
3. U svim restoranima i seoskom turizmu imati ekolojelovnik.

Glavni prioriteti razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji su:

1. Razvoj sektora za ekološki uzgoj hrane;

Šesnaest mjera Akcijskog plana

2. Unaprijeđenje socio-ekonomskih uvjeta sela i poljoprivrednika;
3. Unaprijeđenje stanja okoliša i zdravlja stanovništva.

Mjere predložene ovim Akcijskim planom osmišljene su na način da istovremeno povećaju potražnju (kroz poticanje javne nabave te poticanje kupovine građana putem informacija i edukacijskih kampanja) i ponudu ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (povećanjem površina pod ekološkim uzgojem, preradom, jačanjem znanja i vještina proizvođača, i dr.). Akcijski plan ima ukupno šesnaest mjera koje su grupirane u pet skupina:

1. Informiranje i edukacija: edukacija konvencionalnih i ekoloških proizvođača, edukacija, promocija i informiranje potrošača, edukacija djece i mladih, edukacija ostalih dionika;
2. Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju: potpore proizvodnji, preradi i skladištenju i osnivanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede;
3. Trženje i marketing: uvođenje ekohrane u javne institucije (vrtiće, škole i dr.), razvoj kratkih opskrbnih lanaca, te uvođenje ekohrane u turističko-ugostiteljski sektor;
4. Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje: potpora stručno-znanstvenim istraživanjima, poticanje uvođenja kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi u strukovne škole, sufinanciranje EU projekata u području ekopoljoprivrede i ekohrane;
5. Institucionalna i administrativna potpora: osnivanje info točke, izrada smjenica za zelenu javnu nabavu ekohrane, administracija i koordinacija Akcijskog plana

Ključne mjere

Ključne mjere Plana uključuju: sveobuhvatni edukacijski program proizvođača, potrošača i ostalih dionika; uvođenje institucijske kupovine ekohrane; te osnivanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (na području sadašnjeg Distributivnog centra za voće i povrće u Velikoj Gorici), koji će djelovati kao središnja točka provedbe Akcijskog plana. Planom je kroz zelenu javnu nabavu, predviđeno uvođenje ekohrane u škole, vrtiće i ostale javne institucije. Njihov potencijal za postizanje ciljeva ovog Plana je izuzetno značajan. Primjerice, u vrtićima i osnovnim školama Zagrebačke županije i Grada Zagreba godišnje se pripremi oko 36 milijuna obroka. Institucijska prodaja ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda omogućit će proizvođačima sigurno tržište, lakše planiranje te proizvodnju za poznatog kupca.

Uključenost dionika u izradu Akcijskog plana

Pri izradi ovog Akcijskog plana i predloženih mjera u obzir su uzeti i rezultati dviju anketa koje su za potrebe Plana provedene među konvencionalnim i ekološkim poljoprivrednicima Zagrebačke županije, kao i prijedlozi dobiveni kroz dva kruga konzultacija s relevantnim dionicima. Sastavni dio ovog Akcijskog plana je i analiza rizika te prijedlog korektivnih mjera za provedbu Plana. Procijenjeni proračun za provedbu Plana iznosi 296.600.000 kuna, odnosno 29.660.000 kuna godišnje.

1. POLAZIŠTE

Zagrebačka županija vrlo rano je prepoznala višeznačnost poljoprivrede te njezino središnje mjesto u održivom razvoju ruralnih područja. Županija posebnu pozornost posvećuje razvoju ekološke poljoprivrede koja je prepoznata u razvojnim programima i relevantnim županijskim dokumentima (npr. Županijska razvojna strategija Zagrebačke županije do 2020., Glasnik Zagrebačke županije, 29/2017 i Strategija razvoja informacijske i komunikacijske tehnologije na području Zagrebačke županije do 2023. – Pametna Županija). Zagrebačka županija vrlo rano je prepoznala višeznačnost poljoprivrede te njezino središnje mjesto u održivom razvoju ruralnih područja. Županija posebnu pozornost posvećuje razvoju ekološke poljoprivrede te je već 2001. godine izradila program za razvoj ekološke poljoprivrede – deset godina prije nego je to učinila Republika Hrvatska i tri godine prije nego je usvojen EU plan razvoja ekološke poljoprivrede. Županija od tada sustavno različitim mjerama potiče ekološki uzgoj, a površine pod ekološkom proizvodnjom kao i broj ekoloških proizvođača u stalnom su porastu. U budućem razvoju Zagrebačka županija mora još veću skrb posvetiti očuvanju svojih glavnih resursa kao što su voda, poljoprivredno tlo i šume te utjecaju klimatskih promjena. Tim resursima potrebno je upravljati na način da ih se u najvećoj mjeri zaštiti, istovremeno omogućavajući održivi gospodarski razvoj. Stoga je nužna jača podrška razvoju ekološke poljoprivredne proizvodnje te usmjerenje na zeleno, održivo i pametno gospodarenje i razvoj pametnih sela.

Ekološka poljoprivreda u ovom Akcijskom planu definira se u skladu s hrvatskom i EU legislativom o ekološkoj proizvodnji, odnosno odgovarajućim uredbama, zakonima i pravilnicima*. Svrha je ekološke proizvodnje zaštita zdravlja i života ljudi, zaštita prirode i okoliša te zaštita potrošača.

Ekološka je proizvodnja sveobuhvatni sustav upravljanja poljoprivrednim gospodarstvima i proizvodnjom hrane koji ujedinjuje najbolju praksu zaštite okoliša, visoku razinu biološke raznolikosti, očuvanje prirodnih resursa, primjenu visokih standarda za dobrobit životinja i proizvodne metode koje su prikladne s obzirom na to da neki potrošači prednost daju proizvodima proizvedenim uz primjenu prirodnih tvari i procesa. Prema tome, ekološka proizvodnja u društvu ima dvostruku ulogu, pri čemu s jedne strane opskrbljuje specifično tržište odgovarajući na potražnju potrošača za ekološkim proizvodima, a s druge strane osigurava javna dobra koja doprinose zaštiti okoliša i dobrobiti životinja, kao i ruralnom razvoju.

Mjerama ovog AP-a poticati će se i promovirati svi vidovi ekološke proizvodnje poput biološko-dinamičke, regenerativne ekološke, biointenzivne, permakulturne i dr., uz uvjet da su u zakonski propisanom kontrolnom sustavu nadzora ekološke poljoprivrede.

* više informacija na: <https://poljoprivreda.gov.hr/pristup-informacijama/zakoni-i-propisi/poljoprivreda-288/ekoloska-307/307>

**Struktura
poljoprivrede
pogodna za
prelazak na
ekološku
proizvodnju**

Zagrebačka županija prva je u Hrvatskoj po broju poljoprivrednih gospodarstava (14.493), od kojih je više od polovine manje od 3 ha, a samo ih je 3% veće od 20 ha. Svaki deseti nositelj poljoprivrednog gospodarstva mlađi je od 41 godine, po čemu je Zagrebačka županija na drugom mjestu u Republici Hrvatskoj. Po obradivim površinama (71.299 ha) Županija je peta u Hrvatskoj. Ovakva struktura poljoprivrede ne osigurava šansu za opstanak poljoprivrednih gospodarstava. Mala gospodarstva teško mogu preživjeti bez dodavanja vrijednosti proizvodnji i diverzifikacije, pa prelazak na ekološku proizvodnju i razvoj pametnih rješenja pruža veće tržišne šanse i bolju zaradu. Tablični podaci o poljoprivredi Zagrebačke županije i njenim resursima koji su bitni za ovaj Akcijski plan prikazani su u Prilogu 3.

1.1 Zašto ovaj Akcijski plan baš sada?

**Plan razvoja
ŽŽ do 2027**

Županija trenutno izrađuje „Plan razvoja Zagrebačke županije za period 2021.-2027.” koji uključuje i ciljeve i mjere vezane za poljoprivredu, zaštitu prirode i okoliša te razvoj sela. Akcijski plan za razvoj ekološke poljoprivrede u potpunosti je usklađen s prijedlogom nacrtu Plana razvoja, prije svega s njegovim *Strateškim ciljem II.: Zelena županija čiji se razvoj temelji na ekološkoj i inovativnoj proizvodnji hrane i razvoju pametnih sela, Prioritet 2.1. Razvoj ekološke proizvodnje hrane.*

**Smjernice za
razvoj ekološke
poljoprivrede ŽŽ**

Zagrebačka županija izradila je u prosincu 2019. godine *Smjernice razvoja sela i poljoprivrede do 2030. godine u Zagrebačkoj županiji – razvoj ekološke proizvodnje i pametnih sela.* Ovaj Akcijski plan izrađuje se na temelju vizije i strateških ciljeva zacrtanih u Smjernicama.

**Strateški plan
ZPP RH do 2027.**

Hrvatska radi na izradi Nacionalne strategije poljoprivrede i ruralnog razvoja te, kao i ostale EU članice, na Strateškom planu Zajedničke poljoprivredne politike Republike Hrvatske za razdoblje 2021.-2027. Zagrebačka županija će, kao i do sada, aktivno sudjelovati u konzultacijama oko donošenja nacionalne politike poljoprivrede i ruralnog razvoja, politike regionalnog razvoja te politika vezanih uz prilagodbu klimatskim promjenama i zaštitu prirode i okoliša. Ovaj Akcijski plan poslužiti će kao dobra osnova za „zeleniju” poljoprivrednu politiku i ispunjavanje obaveza koje će Hrvatska morati ispuniti temeljem EU politika u poljoprivredi te očuvanju klime, okoliš i biološke raznolikosti.

**EU Akcijski plan
za ekološku
poljoprivredu**

Europska komisija pokrenula je početkom rujna 2020. godine javno savjetovanje o svom budućem Akcijskom planu za ekološku poljoprivredu. Ovaj će sektor igrati važnu ulogu u postizanju ambicije Europskog zelenog sporazuma (European Green Deal) i postizanju ciljeva postavljenih u Strategiji "Od polja do stola" (Farm to Fork Strategy) te Strategiji za biološku raznolikost. Među prioritetima ovih strategija je smanjenje korištenja pesticida za 50% te povećanje površina pod ekološkom poljoprivredom na najmanje 25% do 2030. godine. Prioritet je Komisije osigurati da sektor ekološke poljoprivrede ima odgovarajuće alate, kao i dobro funkcionirajući pravni okvir oko

kojeg je postignut konsenzus, a koji je ključan za postizanje cilja od najmanje 25% poljoprivrednog zemljišta pod ekološkim uzgojem. Provođenjem mjera ovog Akcijskog plana, ZŽ dati će važan doprinos postizanju zacrtanih ciljeva EU-a u smanjivanju pesticida te povećanju površina pod ekološkom poljoprivredom.

Zašto 100 postotno, a ne samo parcijalno preusmjerenje na ekološki uzgoj?

Ekološka poljoprivreda jedan je od temeljnih stupova održivog razvitka i svojevrsni imperativ vremena u kojem živimo. Njen koncept, ali i postignuća u praksi su u cijelosti u skladu s najnovijim nastojanjima i ciljevima Zajedničke poljoprivredne politike EU-a, te EU strategija "Od polja do stola" i „Strategije za biološku raznolikost“ – kao i zahtjeva tržišta. Ekološki uzgoj doprinosi smanjenju upotrebe agro-kemikalija, te racionalnijem gospodarenju neobnavljajućim resursima u prirodi, poglavito energentima. Brojne studije ukazuju da u odnosu na konvencionalnu, ekološka poljoprivreda znatno pozitivnije utječe na očuvanje prirode i na zaštitu okoliša (Autret i sur., 2019; Eremeev i sur., 2020; Katayama i sur., 2019; Kennedy i sur., 2013; Krauss i sur., 2020; Lichtenberg i sur., 2017; Reganold i Wachter, 2016; Smith i sur., 2019; Squalli i Adamkiewicz, 2018; Stein-Bachinger i sur., 2020; Tuck i sur., 2014; Tuomisto i sur., 2012), kao i na socio-ekonomske aspekte poljoprivredne proizvodnje (Crowder i Reganold, 2015; Finley i sur., 2018; Orsini, Padel i Lampkin, 2018; Reganold i Wachter, 2016).

U studiji rađenoj za FAO – UN organizaciju za hranu i poljoprivredu, (Znaor i sur., 2005) pokazano je da u hrvatskim uvjetima, jedino 100%-tno preusmjerenje na ekološki uzgoj značajnije doprinosi:

- 1) očuvanju klime i plodnosti tla
- 2) poboljšanju kakvoće vode i zraka
- 3) smanjenju potrošnje fosilnih goriva
- 4) stvaranju radnih mjesta
- 5) smanjenju prikriivenih troškova koji se odnose na usluge ekosustava i javna ulaganja
- 6) stvaranju (stvarne) dodane ekonomske vrijednosti.

Rezultati scenarija ove studije, koji su uključivali samo desetinu, četvrtinu, ili čak polovinu poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem, ne pokazuju dovoljno značajan učinak na okolišnu i ekonomsku dobrobit za društvo u cijelini, te su stoga manje opravdani i zanimljivi za kreatore politike koji teže dobrobiti zajednice. Ovo je potvrđeno i kasnijim izračunima za Hrvatsku (Znaor, 2008; Znaor i Landau, 2014), kao i u studijama za walonski dio Belgije (Znaor, 2016) i regiju sjeverne Nizozemske (Znaor, 2018).

**Javni novac
za javno dobro**

Društveni trenutak za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje također je vrlo povoljan. Potrošači su danas izuzetno zainteresirani za hranu općenito, a posebno za način na koji se proizvodi, odakle dolazi te za ekološke, etičke i zdravstvene aspekte proizvodnje hrane. S druge strane, pojačana je zabrinutost i pritisak javnosti na proizvođače vezana uz utjecaj poljoprivrede na okoliš. Propisi kojima se od proizvođača traži da proizvode na način kojim se ne onečišćuju voda, tlo i zrak i ne smanjuje biološka raznolikost, sve su stroži. Sve potpore u poljoprivredi vezane su uz poštivanje ovih zahtjeva te se mnogi proizvođači odlučuju na dodatni korak prelaska na ekološku proizvodnju što im omogućuje atraktivnije potpore i bolju cijenu za njihove proizvode. U zemljama EU-a, sve je više gradova i lokalnih uprava koje u javnim ustanovama poput škola, vrtića, bolnica te staračkih domova nabavljaju ekohranu. Upravo su ovakve mjere u pojedinim zemljama dovele do izrazito velikog rasta ekološke poljoprivrede.

Tržišna šansa

U Hrvatskoj je tržište ekohrane dobro razvijeno i ekološki proizvodi mogu se kupiti u supermarketima, na tržnicama, u specijaliziranim dućanima, drogerijama, sajmovima, putem dostava i slično. Međutim, na tržištu još uvijek prevladavaju uvozni proizvodi, a nekih ekoloških proizvoda gotovo da i nema ili su u količinama koje ne mogu zadovoljiti potražnju. To se prije svega odnosi na mesne i mliječne proizvode, voće, povrće i prerađevine. Stoga je ovakva situacija šansa za nove proizvođače, naročito kad se uzme u obzir da većina potrošača daje prednost domaćim, lokalno proizvedenim ekoproizvodima.

**Novi zeleni
dogovor između
grada i sela**

Zagrebačka županija ima jedinstveni geografski položaj u odnosu na grad Zagreb koji okružuje poput zelenog prstena. Kvaliteta prostora te očuvanost prirode i okoliša u Županiji uvelike utječu i na kvalitetu života građana Grada Zagreba. Zagrebačka županija pretežno je ruralna županija i veliki dio stanovništva bavi se upravo poljoprivrednom proizvodnjom. Zbog blizine i mogućnosti raznovrsne proizvodnje hrane, ZŽ ima potencijal za opskrbu stanovnika grada Zagreba svježim, ekološkim proizvodima. Potencijalni ekoproizvođači u Zagrebačkoj županiji stoga imaju veliku prednost blizine Zagreba kao najvećeg tržišta ekohrane u Hrvatskoj.

**... i što na tome
radi Zagrebačka
županija**

Zagrebačka županija i Grad Zagreb potpisali su 1998. godine Sporazum o suradnji, koji, između ostalog, uključuje i područja poljoprivrede i zaštite okoliša te predškolski odgoj i školstvo. Godine 2005. potpisan je Sporazum o suradnji u poljoprivredi s ciljem unapređenja suradnje u poljoprivredi na području Zagrebačke županije i Grada Zagreba. Ovaj Akcijski plan otvara nove mogućnosti za suradnju, naročito u području zelene javne nabave za škole, vrtiće i ostale javne institucije. Prelazak na 100% ekološku proizvodnju doprinijet će kvaliteti života i zdravlju ne samo stanovnika Zagrebačke županije (gotovo 320.000) nego i Grada Zagreba (oko 800.000), odnosno ukupno, više od četvrtine stanovništva Hrvatske. Ovaj AP mogao bi predstavljati novi zeleni dogovor između

**Poljoprivreda u
zaštićenim
područjima
prirode...**

grada i sela, između Zagreba i njegovog zelenog ruralnog prstena, Zagrebačke županije.

Zagrebačku županiju karakterizira osobita ljepota krajobraza koju su u prvom redu oblikovali poljoprivrednici kroz stoljeća poljoprivredne proizvodnje. Od posebne prirodne i kulturne vrijednosti su prostrane brdske i poplavne livade i pašnjaci te mozaik poljodjelskih površina sa živicama. Mnoga od ovih područja (vidi Prilog 3) su pod zakonskom zaštitom. Zaštićena područja prirode u Zagrebačkoj županiji obuhvaćaju 37.529 ha ili 12,30% ukupne županijske površine. Najveći dio tog područja (oko 63%) zauzimaju dijelovi parkova prirode Medvednica i Žumberak-samoborsko gorje. Na području Županije nalazi se 28 Natura 2000 područja koja uključuju i pet međunarodno važnih područja za ptice. Ova područja su dio europske Natura 2000 mreže te Republika Hrvatska, a i Zagrebačka županija imaju obavezu ta područja očuvati u dobrom stanju. Poljoprivreda, kao jedan od najvećih korisnika ovih područja, mora biti usklađena sa zahtjevima očuvanja prirode te staništa i vrsta koje ovdje obitavaju. Poticanjem ekološke poljoprivrede u ovim područjima najlakše će se osigurati njihovo dobro stanje očuvanosti.

**...i u vodozaštitnim
područjima**

Evidentirane zone sanitarne zaštite obuhvaćaju 6,2% ukupne površine Zagrebačke županije. Ovo su područja koja su posebno osjetljiva na potencijalna onečišćenja nitratima poljoprivrednog porijekla i pesticidima te na njima postoje posebna ograničenja za poljoprivrednu proizvodnju. Poticanje ekološke poljoprivrede u tim zonama, kao što to rade mnoge europske regije (npr. regija oko Münchena u Njemačkoj), znatno bi umanjilo opasnost od onečišćenja vode i eventualnih troškova pročišćavanja vode. Iskustva brojnih Natura 2000 i vodozaštitnih područja u zemljama EU-a pokazuju da se kroz brendiranje ekoloških proizvoda povezanih s prirodnim karakteristikama takvih područja, ekološkim poljoprivrednicima otvaraju brojne tržišne šanse, uključujući i prodaju turistima.

Agro-eko turizam

Osim zbog svojih prirodnih ljepota, Zagrebačka županija je omiljena eno i gastro turistička regija koja ima 98 poslovnih subjekata pružatelja ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, tri vinske ceste (Plešivička, Zelinska, Samoborska) s 50 vinara te čitav niz prepoznatljivih regionalnih robnih marki poput vina Portugizac Plešivica i Kraljevina Zelina, sira „Dragec“, kiselog zelja „Laktec“, „Samoborske salame“ i šunke „Grof“. Regionalni agro-eko turizam može profitirati od povezanosti ekološke poljoprivrede s proizvodnjom i prodajom tradicionalnih proizvoda visoke i specifične kakvoće.

**Pozicioniranje
„zelene“ županije**

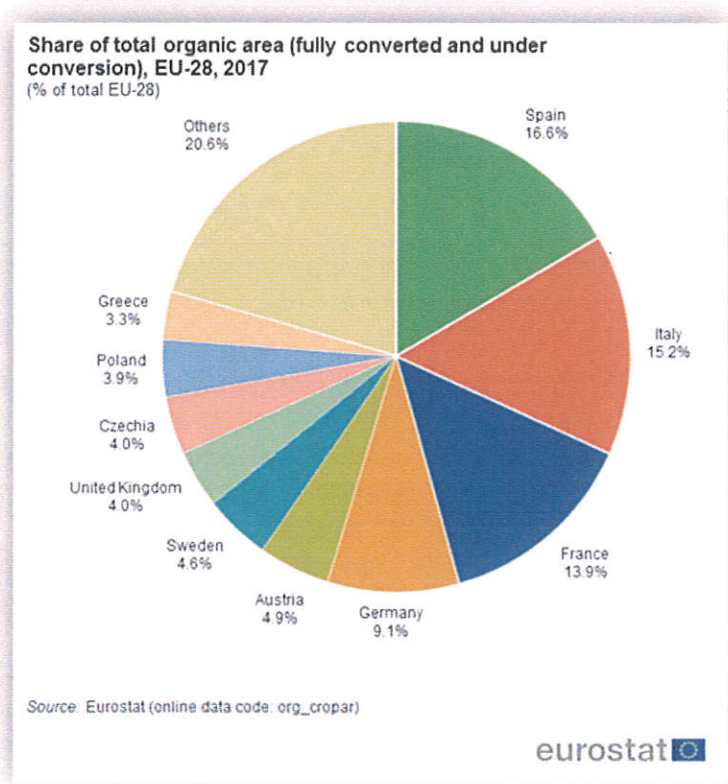
Izradom Akcijskog plana koji predviđa 100%-tni prelaz na ekološku proizvodnju u idućih deset godina, Zagrebačka županija želi se strateški pozicionirati kao ekološka i inovativna „zelena“ županija, ne samo unutar RH, već i regionalno unutar EU-a.

2. ANALIZA STANJA

2.1 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Europskoj uniji

Stanje u EU

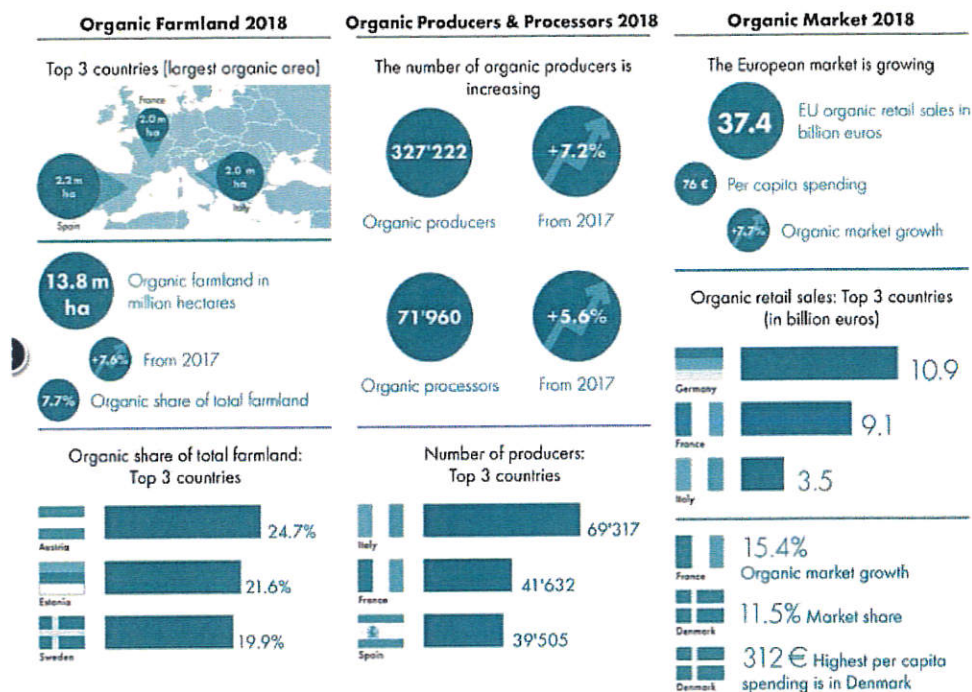
Prema podacima Eurostata (2020), u 2018. godini ekološka poljoprivreda obuhvaćala je 13,4 milijuna hektara poljoprivrednog zemljišta u EU 28, odnosno oko 7,5% korištene poljoprivredne površine. Zemlje s najvećim udjelom zemljišta pod ekološkom proizvodnjom su Austrija s 25%, Švedska i Estonija s 20% te Italija s 15% površina. Najveće površine pod ekološkom poljoprivredom su u Španjolskoj (2,1 milijun ha), Italiji (1,9 milijuna ha), Francuskoj (1,7 milijuna ha) te Njemačkoj (1,1 milijun ha). Ove četiri zemlje obuhvaćaju oko 55% ukupnog poljoprivrednog zemljišta pod ekološkom proizvodnjom u EU 28 (Slika 1). Povećanje površina pod ekološkim uzgojem u razdoblju između 2012. i 2018. godine iznosilo je 25%. U tom razdoblju rekordni porast površina zabilježen je u Hrvatskoj, Bugarskoj i Irskoj te je iznosio preko 100%.

Slika 1. Udio zemalja članica u ukupnoj površini pod ekološkom proizvodnjom u 2017. godini (Izvor: Eurostat, 2020.)

Ekouzgoj u EU

U EU 28 ima preko 327.000 ekoloških proizvođača te gotovo 72.000 ekoloških prerađivača. Vrijednost tržišta ekohrane u EU 28 je nešto više od 37 milijardi eura, a po glavi stanovnika na ekohranu najviše troše Danci, 312 eura godišnje (Slika 2). U Danskoj je udio ekohrane već 13%, a u Copenhagenu u javnim ustanovama 90%.

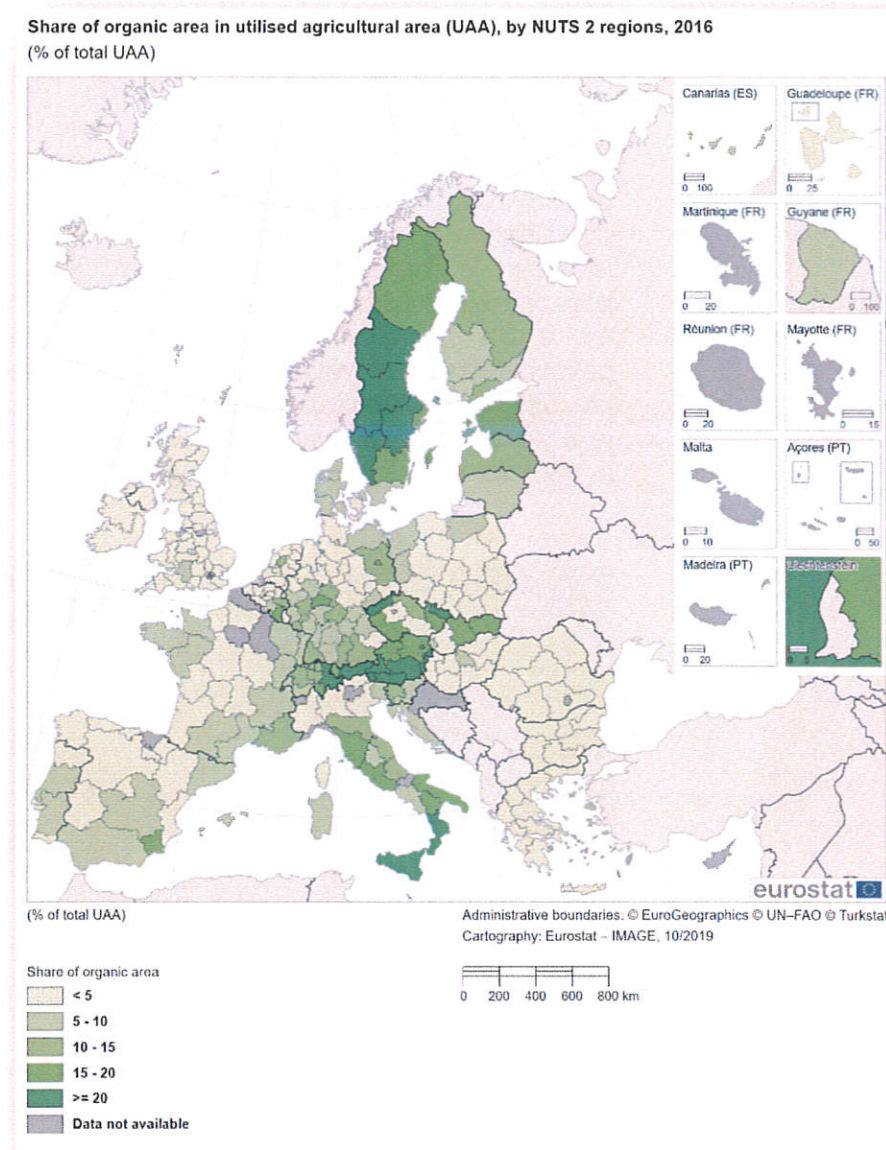

Slika 2. Odabrani podaci o ekološkoj poljoprivredi u EU 28 u 2018. godini (Izvor: FIBL, 2020.)

EU regije s najvećim udjelom površina pod ekološkim uzgojem

Udio površina pod ekološkom proizvodnjom znatno se razlikuje između pojedinih regija u EU 28 (Slika 3). Europska regija s najvećim udjelom površina pod ekološkom proizvodnjom (60%) je švicarska regija Graubünden, koju slijedi austrijska regija Salzburg sa skoro isto tolikim udjelom ukupnog korištenog poljoprivrednog zemljišta pod ekološkim uzgojem. Inače, zanimljiv je podatak da je u Austriji 35% svih voćnjaka pod ekološkim uzgojem. Još sedam regija u EU 28 ima više od jedne četvrtine površina pod ekološkim uzgojem: Gradišće (Burgenland) u Austriji (37%), Severozápad u Češkoj (30%), Norra Mellansverige u Švedskoj (29%), Kalabrija u Italiji (29%), Mellersta Norrland u Švedskoj (28%), Sicilija u Italiji (26%) i Moravskoslezsko u Češkoj (25%). Treba napomenuti da se ovi podaci odnose na 2016. godinu (zadnja godina za koju su dostupni regionalni podaci) i da su se od tada u ovim regijama površine pod ekološkom poljoprivredom još povećale. Za Zagrebačku županiju i njezinu viziju o 100% ekopoljoprivrede do 2030. godine posebno je zanimljiv primjer austrijske regije Gradišće zbog dva razloga:

prvo, jer ova regija ima plan prema kojem će do 2027. godine 50% površina biti pod ekološkom proizvodnjom (već sada ima 37%), a drugo zbog brojne hrvatske zajednice Gradišćanskih Hrvata, od kojih su neki, vrlo uspješni ekološki poljoprivrednici.

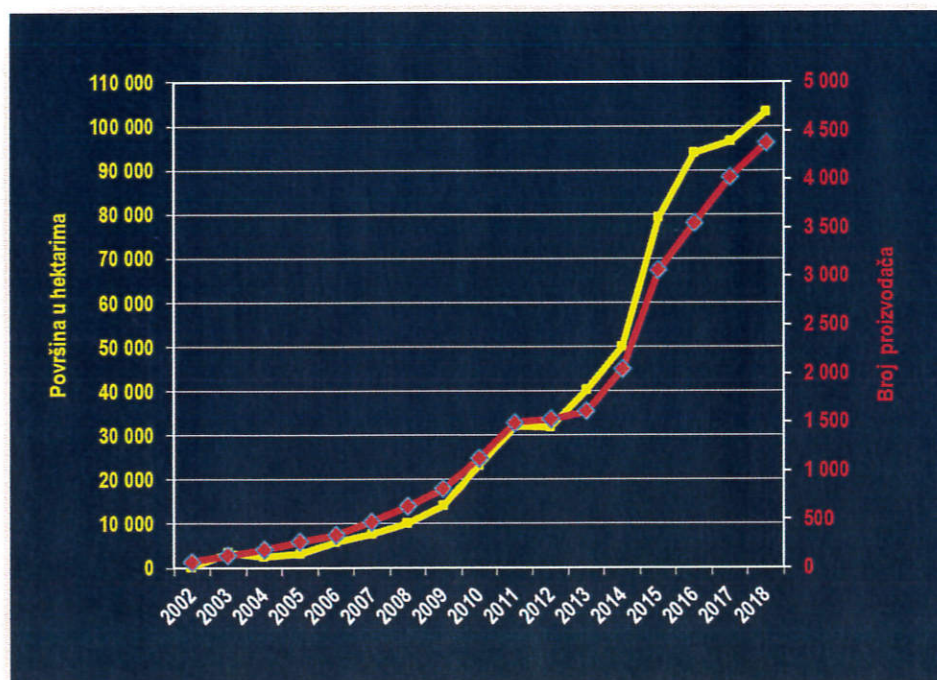

Slika 3. Udio ekološke poljoprivrede u pojedinim regijama u EU 28 u 2016. godini (Izvor: Eurostat, 2020)

Ekološka poljoprivreda u Hrvatskoj je u snažnom zamahu

2.2 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj

Ekološka poljoprivredna proizvodnja u Hrvatskoj pa tako i u Zagrebačkoj županiji značajnije je zaživjela tek u posljednjih desetak godina. No, unazad posljednjih pet godina bilježi izuzetno snažan rast. U 2018. godini, Hrvatska je imala 103.166 ha pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom (DZS, 2019.), od kojih je za 96% (98.916 ha) zatražena državna potpora iz Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. (Izvor: APPRRR, 2019). Skoro polovica ovih površina (49%) otpada na oranice i vrtove, 38% na trajne travnjake, a 13% na trajne nasade (DZS, 2019). Udio površina pod ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom u ukupno korištenim poljoprivrednim površinama u 2018. godini u Republici Hrvatskoj iznosio je 7%, što je istovjetno prosjeku na razini EU 28. Trend porasta broja ekoloških poljoprivrednih proizvođača vrlo je sličan trendu porasta površina (Slika 4). U 2018. godini, Republika Hrvatska je imala 4.374 ekološka poljoprivredna proizvođača te 368 prerađivača (DZS, 2019.). Prosječna površina ekoloških poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj je u 2018. godini iznosila 24 ha, što je otprilike dvostruko više nego je prosjek za sva poljoprivredna gospodarstva na razini države.

Slika 4: Rast površina pod ekološkim uzgojem i broja ekoloških poljoprivrednih proizvođača u Republici Hrvatskoj (Izvor: Znaor i Karoglan Todorović, 2020)

Ekouzgoj u županijama

Polovina svih površina pod ekološkim uzgojem u Republici Hrvatskoj nalazi se u četiri županije. Najveći udio površina ima Osječko-baranjska županija, a zatim slijede Ličko-senjska, Virovitičko-podravska te Sisačko-moslavačka županija. Kada je riječ o ekološkim poljoprivrednim gospodarstvima, najveći udio ih je ponovno u Osječko-baranjskoj županiji, a zatim slijede Sisačko-moslavačka, Karlovačka, Brodsko-posavska i Ličko-senjska županija.

Manjak podataka

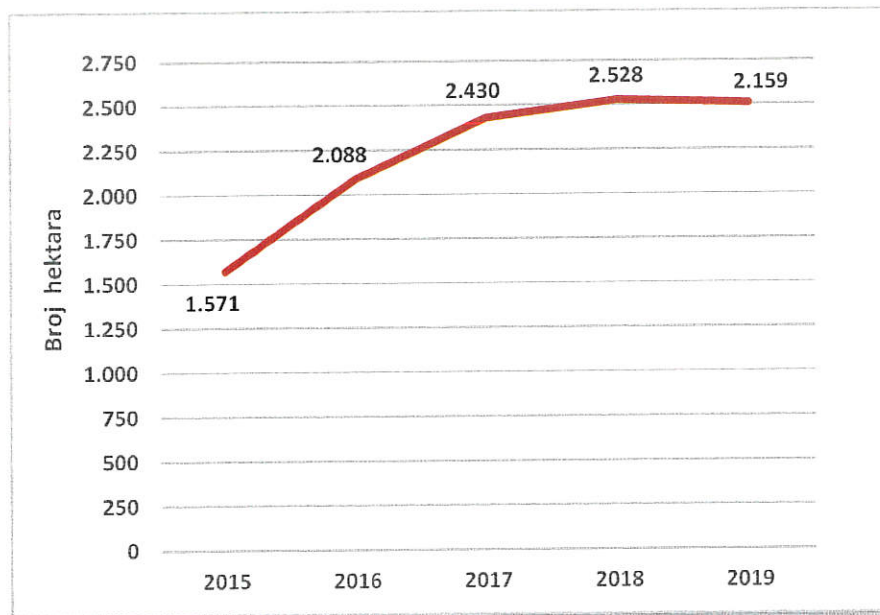
Pouzdanih socio-ekonomskih podataka o hrvatskom sektoru ekološke poljoprivrede – nema. Nedostaju podaci o broju zaposlenih, starosnoj dobi, spolu, stupnju obrazovanja nositelja ekoloških poljoprivrednih gospodarstava, njihovoj ekonomskoj snazi, prihodima i sl. Također nedostaju i pouzdani podaci o vrijednosti tržišta ekoloških poljoprivrednih proizvoda i hrane, a procjene od prije nekoliko godina ukazuju na vrijednost od oko 750 milijuna kn na godinu (Willer i Lernoud, 2019.).

2.3 Stanje razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

2.3.1 Površine i broj gospodarstava pod ekološkim uzgojem

U četiri godine površine pod ekološkom poljoprivredom uvećane za 60%

Razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji je uvelike pratio trend razvitka na razini države, a značajniji zamah je također zabilježen u posljednjih nekoliko godina. U razdoblju od 2015. do 2019. godine, poljoprivredne površine pod ekološkim uzgojem u Zagrebačkoj županiji uvećane su za 60% – sa 1.571 ha u 2015. godini na 2.159 ha u 2019. godini (Slika 5). Broj ekoloških poljoprivrednih gospodarstava također bilježi porast. U istom razdoblju, njihov broj je uvećan za čak 70% – sa 107 na 181. Broj ekoloških poljoprivrednih proizvođača i površine pod ekološkim uzgojem u Zagrebačkoj županiji su vjerojatno i nešto veće nego ukazuju ove brojke. One se, naime, odnose samo na proizvođače i površine za koje je zatražena državna potpora za Mjeru 11 – Ekološki uzgoj, PRR, a ne i za one koje su u sustavu nadzora ekološke proizvodnje, a za koje potpora nije zatražena. No, budući da na razini države svega za 4% ekoloških površina nije zatražena državna potpora, za pretpostaviti je da je situacija slična i u Zagrebačkoj županiji. Prosječna veličina ekološkog poljoprivrednog gospodarstva u Zagrebačkoj županiji u 2019. godini iznosila je 13,9 ha (APPRRR, 2019.), što je oko 3 puta manje nego je prosjek ekološkog poljoprivrednog gospodarstva na razini države.

Slika 5: Porast poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem u Zagrebačkoj županiji (Izvor: vlastita obrada na temelju podataka DZS-a i APPPR-a)

Tržište

Slično kao i na razini države, pouzdanih socio-ekonomskih podataka o sektoru ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji – nema. No, sudeći prema zanimanju i rastu ekološke proizvodnje u županiji, čini se da ekološki proizvođači nalaze računicu u ekološkoj proizvodnji. Svoje proizvode prodaju većinom na zagrebačkim ili tržnicama većih županijskih središta, na sajmovima, u specijaliziranim prodavaonicama te putem Interneta. Razmjerno malen obim proizvodnje, prepreka je za plasman županijskih ekoloških poljoprivrednih proizvoda u trgovinama – naročito u velikim trgovačkim lancima.

2.3.2 Podrška koju razvoju ekološke poljoprivrede pruža županijska poljoprivredna politika

Sustavan rad na promicanju ekološke poljoprivrede

Zagrebačka županija sustavno promiče razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje već posljednjih dvadeset godina. Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije je još 2001. godine inicirao izradu „Programa razvitka ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji do 2005. godine“ (Karoglan Todorović i Znaor, 2001) – prvog takvog programa u Hrvatskoj. Njime su postavljeni temelji za sustavan razvoj na promicanju ekološke poljoprivredne proizvodnje u Zagrebačkoj županiji. Od tada, županija kontinuirano i dosljedno pruža pomoć ekološkim poljoprivrednim proizvođačima i prerađivačima u vidu potpora za primarnu ekološku proizvodnju te preradu, trženje, promociju, označavanje i certificiranje ekoloških poljoprivrednih proizvoda.

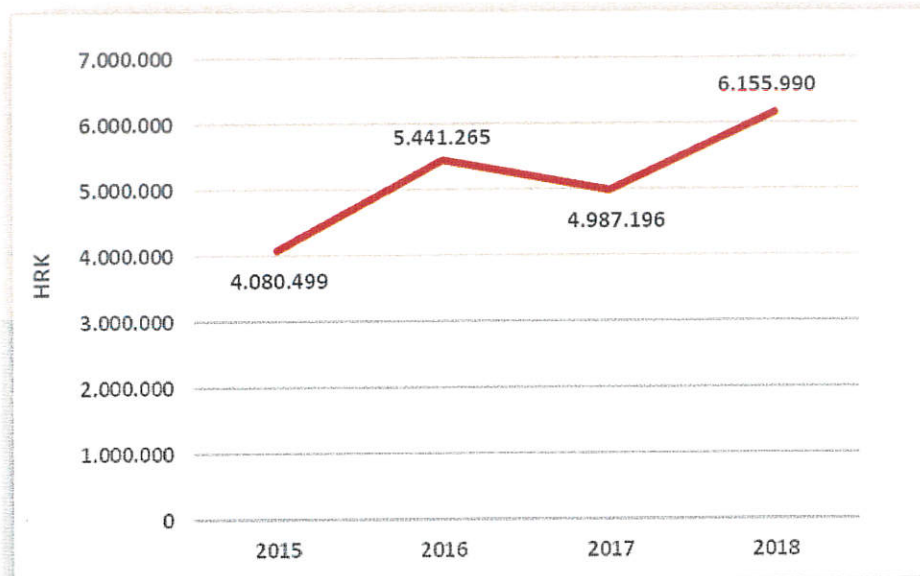
Financirano je i nekoliko znanstveno-istraživačkih projekata relevantnih za razvoj ekološke poljoprivrede (Stanje onečišćenja tala na prostoru Zagrebačke županije; Regionalizacija poljoprivredne proizvodnje u Zagrebačkoj županiji; Plan navodnjavanja poljoprivrednih površina i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem i vodama na području Zagrebačke županije; Introdukcija i karakterizacija novih sorata vinove loze za ekološki uzgoj u uvjetima Zagrebačke županije; Primjena mikorize u vinogradarsko-vinarskoj proizvodnji na području Zagrebačke županije; Uvođenje i razvoj ekološke proizvodnje ljekovitog i začinskog bilja). Na poticaj županije 2001. godine je osnovana županijska udruga ekoloških poljoprivrednih proizvođača – „Z-EKO“, koja je u 2018. godini dobila novi zamah.

Razlozi za porast ekološke poljoprivrede

Rastu poljoprivrednih površina pod ekološkom proizvodnjom u razdoblju 2015.-2018. godine, osim sustavnog rada na promicanju ekološke poljoprivrede od strane županije, doprinijele su i mjere državne politike, ponajviše:

1. Razmjerno visoki iznosi plaćanja za ekološki uzgoj:
 - a) prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode (M 11.1.)
 - b) održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda (M 11.2.)
2. Redovitije isplate potpora
3. Dodatni bodovi koji ekološki poljoprivredni proizvođači ostvaruju na prijavama za određene mjere PRR-a

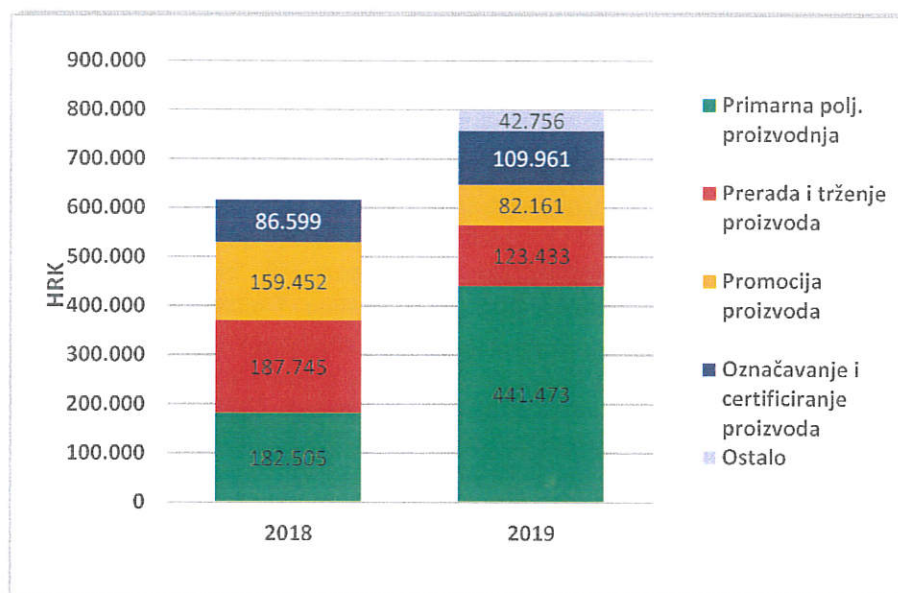
Za ekološki uzgoj, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRRR) je ekološkim poljoprivrednim proizvođačima Zagrebačke županije u 2018. godini isplatila potpore u iznosu od 6,15 milijuna kn, što je uvećanje od 50% u odnosu na 2015. godinu (Slika 6).

Slika 6: Iznos potpora za ekološki uzgoj isplaćem ekološkim poljoprivrednim proizvođačima od strane APPRR-a (Izvor: vlastita obrada na temelju podataka APPRR-a)

Županijske potpore ekološkom uzgoju

U 2018. godini, ekološki proizvođači u Zagrebačkoj županiji su u prosjeku ostvarili potporu od 3.129 kn/ha za primarnu poljoprivrednu proizvodnju. U 2018. godini, Zagrebačka županija je ukupno izdvojila 616.301 kn za promicanje ekološke poljoprivrede. Od toga je 182.505 kn uloženo u potporu primarnoj ekološkoj proizvodnji u poljoprivredi, 187.745 kn u preradu i trženje ekoloških proizvoda, 159.452 kn u promociju ekoloških poljoprivrednih proizvoda te 86.599 kn u njihovo označavanje i certificiranje (Slika 7). U 2019. godini, Zagrebačka županija je ukupno izdvojila 799.434 kn za promicanje ekološke poljoprivrede. Od toga je 441.473 kn uloženo u potporu primarnoj ekološkoj proizvodnji u poljoprivredi, 123.432 kn u preradu i trženje ekoloških proizvoda, 82.161 kn u promociju ekoloških poljoprivrednih proizvoda, 109.961 kn u njihovo označavanje i certificiranje te 42.756 kn za ostale potpore ekološkoj proizvodnji.

Slika 7: Iznos i vidovi potpora Zagrebačke županije za ekološki uzgoj u 2018. i 2019. godini (Izvor: vlastita obrada na temelju podataka UOPRRŠŽ)

2.4 Kupci i hrvatsko tržište ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda

2.4.1 Izvori podataka

**Dosta podataka
... ali mnoge treba
uzeti sa zadržkom**

Istraživanje kupaca i hrvatskog tržišta ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, predmet je brojnih znanstveno-istraživačkih radova (i dosta popularna tema diplomskih radova). No, unatoč tome, dosta podataka koje je u njima moguće naći, treba uzeti sa zadržkom. Neki od ključnih radova na ovu tematiku stari su deset-petnaest godina. Svjetsko, ali i hrvatsko tržište ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda je izuzetno dinamično i posljednjih je godina doživjelo veliki procvat. Stoga je upitno u kojoj mjeri su podaci istraživanja starih deset ili petnaest godina relevantni i danas. Nadalje, u većini radova, obuhvat je razmjerno malen (pa su stoga i rezultati nedovoljno pouzdani) – anketni uzorak obuhvaća obično svega nekoliko desetina, do stotinu ispitanika. Većina radova temelji se na anketama provedenima među kupcima i zaključci se izvode iz dobivenih odgovora. Premda je ovaj pristup metodološki ispravan, može biti upitno jesu li anketirani dovoljno upoznati s tematikom i daju li istinite odgovore. Tako primjerice zaključak jednog rada koji istražuje cjenovnu spremnost potrošača za kupnju ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, većinom stanovnika Osječko-baranjske županije (Krulić, 2017.), na temelju dobivenih odgovora da od 102 ispitanika, čak 76 kupuje ekološke proizvode. Ovaj, izrazito visok udio kupaca ekohrane ukazuje da ispitanici možda i ne

Jako malo podataka za Zagrebačku županiju

znaju pouzdano što je ekohrana te da njihove odgovore treba uzeti sa zadržkom. Zbog malog obuhvata, različitim godinama, zemljopisnim područjima i ciljnim grupama istraživanja te upitnog znanja kupaca, rezultati ovih istraživanja su vrlo šaroliki, ponekad i proturječni.

Podataka o kupcima i tržištu ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda Zagrebačke županije – nema. Izuzetak je samo jedan rad iz 2011. godine (Svržnjak, Jerčinović, Perčec, i Firšt Godek, 2011.) u kojem su anketirana 52 kupca iz Zagrebačke županije (i 50 iz Bjelovarsko-bilogorske). Prema rezultatima ove studije, 38% anketiranih u obje županije svakodnevno kupuje ekohranu, 27% nekoliko puta tjedno, a 35% barem jednom mjesečno¹. Ekološko voće i povrće su najzastupljeniji proizvodi (33%) koje kupuju ispitanici iz Zagrebačke županije, slijede grahorice (27%), prerađevine (21%), mliječni proizvodi i meso (15%), te ostalo (4%). Najveći motiv za kupnju ekoloških proizvoda kupaca iz Zagrebačke županije je briga za vlastito zdravlje, a potom kakvoća te briga za očuvanje okoliša. Ekohranu kupuju najviše izravno od potrošača (38%), u specijaliziranim trgovinama (37%), potom na tržnicama (11%), u supermarketima (8%) te drugdje (6%). Polovica ispitanika iz Zagrebačke županije navodi da ih od kupnje ekohrane najviše odbija visoka cijena, dok 35% njih najvećim problemom smatra dostupnost ekohrane. Čak 98% ispitanika (iz obje anketirane županije) prednost daje hrvatskim ekoproizvodima nad uvoznima. Budući da osim ovog rada (Svržnjak i sur., 2011.) ne postoje drugi izvori podataka o kupcima i tržištu ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda Zagrebačke županije, niže su prikazani rezultati sličnih istraživanja u drugim područjima Hrvatske. Za potrebe ovog Akcijskog plana svakako su posebno zanimljiva istraživanja s područja Grada Zagreba, budući da poljoprivrednici Zagrebačke županije uvelike gravitiraju Zagrebu.

2.4.2 Vrijednost i struktura tržišta

Vrijednost tržišta oko 750 milijuna kuna

Vrijednost hrvatskog tržišta ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda procjenjena je na oko 750 milijuna kuna na godinu (Willer i Sahota, 2020.), što iznosi oko oko 190 kuna po glavi stanovnika. No, i ovaj podatak treba uzeti sa zadržkom jer je rezultat ekspertne procjene temeljene na poznavanju tržišnih prilika i rezultatima parcijalno odgovorene ankete provedene među vodećim trgovcima ekohrane na veliko i malo.

Struktura tržišta nepoznata

Podataka o strukturi tržišta i zastupljenosti pojedinih proizvoda (žitarice, mliječni proizvodi, svježe voće i povrće, bezalkoholna pića i napici, itd.) – nema. No, čini se kako prerađevine znatno dominiraju nad svježom robom. Također nema niti pouzdanih podataka o udjelu domaće robe u vrijednosti tržišta. S obzirom na dominaciju robe iz uvoza, čini se da je ovaj udio razmjerno malen, vjerojatno ispod 20%. Trgovci, vjerojatno

¹ Ovo su izuzetno visoki postoci, pa je upitno jesu li ispitanici bili dovoljno dobro upućeni u definiciju ekohrane. Nadalje, prema ovim rezultatima, među ispitanicima nema onih koji uopće ne kupuju ekohranu – što je vrlo malo vjerojatno.

zbog većeg izbora proizvoda, jednostavnije logistike, redovitosti opskrbe i mogućnosti postizanja veće zarade, prednost daju uvoznoj robi. No, unatoč tome, hrvatski ekološki poljoprivredni i prehrambeni proizvodi dio su ponude svih većih trgovačkih lanaca i specijaliziranih trgovina, između ostaloga, vjerojatno i zato što ponuda domaćih proizvoda pridonosi pozitivnoj percepciji kupaca i boljem *image*-u trgovaca. Pouzdani podaci o vrijednosti izvoza hrvatskih ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda ne postoje. Godine 2005., to je iznosilo skromnih 650.000 Eura (Karoglan Todorović i Znaor, 2006.), što je najvjerojatnije višestruko manje nego li danas. Godine 2017., u Hrvatsku je tzv. „trećih zemalja“ (čiju certifikaciju zemlje EU-a ne priznaju), uvezeno robe za oko 750.000 kn (Herner, 2017.).

2.4.3 Profil kupaca

Znaju li kupci što je ekohrana?

Rezultati ispitivanja hrvatskih potrošača o tome znaju li oni što su uistinu ekološki poljoprivredni i prehrambeni proizvodi, nisu jednoznačni. Ranija istraživanja (Brčić-Stipčević i Petljak, 2011.; Focus, 2011.; Hendač, 2011.; Radman, 2005.; Renko i Bošnjak, 2009.; Štefanić, Štefanić, Haas, i Kroatien, 2001.) ukazuju da premda većina kupaca (i do 83%) zna da postoji ekohrana, većina ih (i do 89%) ne zna pouzdano što je to te istu miješa s pojmovima „hrana proizvedena na tradicionalan način“, „zdrav proizvod“, „prirodna hrana“, „proizvod s OPG-a“ i sl. Prije petnaest godina, čak je i u Gradu Zagrebu samo trećina ispitanika znala raspoznati ekohranu, a vrlo mali broj je bio upoznat i s pripadajućom zakonskom regulativom (Mihajlović, 2005.). U ovom pogledu, čini se da ne postoje velike razlike u odnosu na životnu dob jer i mlađa populacija nije dovoljno upoznata s pojmom ekohrane (Karlović, 2011.). No, vremenom je došlo do preokreta. Posljednjih godina dosta potrošača, premda je rijetko kupuju, naučila je što je ekohrana i prema njoj imaju pozitivne stavove (Brčić-Stipčević i Petljak, 2011.; Petljak, Štulec, i Renko, 2017.). Ovo je naročito izraženo među studentskom populacijom – čak 93% njih zna što je ekohrana (Faletar i Kovačić, 2015.).

Profil „tipičnog“ kupca

Profil „tipičnog“ hrvatskog kupca ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda je vrlo teško odrediti. Rezultati istraživanja provedenih u Hrvatskoj ukazuju na brojne razlike među ovom populacijom, ali daju i određene zajedničke značajke. Sličan rezultat je pokazala i naša anketa. Na pitanje o tome tko su najčešći kupci njihovih proizvoda, 59% ekoloških proizvođača je izjavilo da su njihovi najčešći, ili česti kupci obitelji s malom djecom (vidi Prilog 2, odgovor na pitanje broj 15 za ekološke proizvođače). Najznačajniji demografski i socio-ekonomski čimbenici koji određuju kupuje li netko ekohranu jesu bračni i roditeljski status, životna dob, stupanj obrazovanja, ekološka osvještenost i prihodi kućanstva. Iz istraživanja provedenih u Hrvatskoj moguće je zaključiti da su kupci ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda uglavnom:

- Roditelji s malom djecom (Krulić, 2017.; Pandurić, 2019.);

- Osobe u braku, u dobi od 46 do 55 godina (Martić Kuran i Mihić, 2014.);
- Mlađe, neoženjene osobe, između 25 i 34 godine starosti, višeg ili visokog obrazovanja, koje vode brigu o svom zdravlju i kvaliteti hrane (Hrnjak, 2015.);
- Mlađe ženske osobe u dobi od 19 do 30 godina, koje žive u manjim kućanstvima i imaju visoka primanja (Markovina, Cacic, Kljusuric, i Kovacic, 2011.);
- Žene (Krulić, 2017.; Seretinek, 2017.), naročito one fakultetski obrazovane u dobi od 25 do 44 godina (Barišić, 2017.; Šugar i Brščić, 2020.);
- Ljudi starije životne dobi (Anić i Jelenc, 2015.; Krulić, 2017.; Matijević, 2018.);
- Osobe s višom ili visokom naobrazbom (Krulić, 2017.; Seretinek, 2017.);
- Osobe bolje kupovne moći (Anić i Jelenc, 2015.; Krulić, 2017.; Seretinek, 2017.) ili one koje žive u kućanstvima s primanjima većim od 16.000,00 kn (Martić Kuran i Mihić, 2014.);
- Stanovnici urbanih područja (Krulić, 2017.);
- Osobe koje vode zdrav stil života (Bavčević, 2019.) te fizički aktivne, ili osobe koje se bave sportom (Pandurić, 2019.);
- Osobe koje sebe smatraju otvorenima i smirenima (Krulić, 2017.);
- Osobe koje imaju povjerenje u kvalitetu ekohrane, ekoznak i sustav nadzora u ekološkoj proizvodnji i preradi (Šugar i Brščić, 2020.);
- Ekološki osvješteniji pojedinci (Krulić, 2017.; Pandurić, 2019.).

Studentska populacija

Ekohrana je naročito popularna među studentskom populacijom, koju asocira na zdravlje (Faletar i Kovačić, 2015.). Čak 65% studenata povremeno kupuje ekohranu (Tuđan, 2013.). No, mlađa populacija nije zadovoljna izgledom i trajanjem ekohrane, ali je 52% njih u budućnosti voljna kupovati ovu hranu (Markovina i sur., 2011.).

2.4.4 Spremnost kupaca da plate višu cijenu

Kupci su spremni platiti višu cijenu

Kao i drugdje u svijetu, hrvatski kupci su spremni platiti višu cijenu za ekohranu u odnosu na konvencionalnu. Čak 51-64% njih smatra opravdanim da je ekohrana skuplja (Krulić, 2017.; Lončarić, Deže, i Ranogajec, 2009.). Jedno nedavno istraživanje ukazuje da je 40% ispitanika voljno platiti 10% višu cijenu za ekoproizvod, a njih 15% cijenu višu 11-20% (Petljak i sur., 2017.). Slični rezultati su dobiveni i istraživanjem godinu dana ranije: 52% ispitanika je bilo spremno platiti 10% višu cijenu, a 32% njih cijenu višu za 11-20% (Cetina, 2016.). Većina Zagrepčana je prije petnaest godina bila spremna platiti 11-20% (Radman, 2005.), odnosno 5-10% (Mihajlović, 2005.) višu cijenu za ekoproizvod u odnosu na konvencionalni. Istraživanje provedeno u Osijeku prije 20 godina (Štefanić i sur., 2001.) ukazuje da su tamošnji kupci ekohrane bili spremni platiti 4-16% višu cijenu. Slične stavove Osječani su ponovili i 2007. godine, kada su bili voljni platiti 15% višu cijenu (Lončarić i sur., 2009.). Deset godina kasnije, Osječani su bili

voljni izdvojiti 30% više za ekološko povrće te 10% više za ostale proizvode (Krulić, 2017.). No, za kupovinu ekoproizvoda izravno od proizvođača bili su voljni platiti u prosjeku čak 30% višu cijenu, što je potvrđeno i jednim drugim istraživanjem (Sabljak, 2017.). Ukoliko bi se postojeće cijene ekohrane smanjile za 30%, Osječani bi kupovali 50% više ekovoća, 30% više ekološkog povrća, žitarica, mesa, mlijeka i mliječnih proizvoda (Krulić, 2017.). Slično bi odlučili i pri postojećim cijenama ekohrane u slučaju da im se dohodak poveća za 30%. U razdoblju 2018.-2020. godine čak 78% Osječana planira povećati konzumaciju ekohrane, prosječno za 10% (Krulić, 2017.). Osječani, mahom studenti, preferiraju kupnju hrvatskih ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda i za njih su spremni platiti višu cijenu nego li za uvozne (Matijević, 2018.).

... što potvrđuju rezultati i naše ankete

Premda viša cijena u postotku koju za ekoproizvod plaća kupac, ne mora nužno odražavati identičan ili sličan postotak koji za taj proizvod dobiva i proizvođač, za očekivati je da između ove dvije cijene postoji korelacija. Rezultati naše ankete su također na tragu gore navedenih istraživanja². Na pitanje koliku cijenu postižu u odnosu na konvencionalnu, najviše ekoloških proizvođača, njih čak 44% je izjavilo da postiže 10-25% višu cijenu (vidi Prilog 2, odgovor na pitanje br. 10 za ekološke proizvođače).

2.4.5 Što i gdje potrošači najčešće kupuju

Kupuju najčešće voće i povrće

Rezultati većine studija sugeriraju da kupci ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda najviše i najčešće kupuju voće i povrće. To izjavljuje 50% (Mihajlović, 2005.), 60% (Cetina, 2016.), 61% (Lončarić i sur., 2009.), 67% (Kopić, Cerjak, i Mesić, 2008.), 85% (Šugar i Brščić, 2020.) do 93% ispitanika (Kovačić, Radman, i Kolega, 2002.). Među hrvatskim potrošačima popularan je i ekološki jogurt. Više od trećine ih kupuje i konzumira ekološki jogurt dva do tri puta mjesečno (Pavlina, 2019.).

Najpopularnija mjesta kupnje su tržnice, supermarketi i specijalizirane trgovine

Ekološki poljoprivredni i prehrambeni proizvodi u Hrvatskoj su dostupni gotovo svugdje. Moguće ih je kupiti u svim supermarketima, u specijaliziranim trgovinama, na tržnicama većih gradova, na sajmovima te putem Interneta ili na neki drugi način izravno od proizvođača. Čini se da je ponuda ekohrane iz dana u dan sve bogatija. Veći i bolje opskrbljeni supermarketi nude i preko stotinu poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda s ekoznakom. Većina istraživanja o tome gdje hrvatski potrošači najviše kupuju ekohranu su starijeg datuma. Prije petnaest-dvadeset godina ekološke poljoprivredne i prehrambene proizvode najviše potrošača je kupovalo na tržnicama (Radman, 2005.). Voće i povrće čak 93% kupaca (Kovačić i sur., 2002.). No, zbog sve

² Uz pretpostavku da je hipoteza o korelaciji cijene koju plaća kupac i cijene koju dobiva proizvođač – točna. U slučaju naše ankete ovo bi moglo biti još izvjesnije jer trećina anketiranih ekoloških proizvođača svoje proizvode prodaje na gospodarstvu, dakle, bez posrednika.

bogatije i cjenovno prihvatljivije ponude ekohrane u supermarketima i specijaliziranim trgovinama; otežane mogućnosti bezgotovinskog plaćanja te suvremenog načina života, značaj tržnica je danas općenito u opadanju i poprilično je izvjesno da većina kupaca ekohranu danas kupuje u hiper/supermarketima i specijaliziranim trgovinama. Na ovo upućuju i rezultati jednog nedavnog istraživanja (Sabljak, 2017.), iz kojeg proizlazi da 55% potrošača ekohranu kupuje u hipermarketima, drogerijama i specijaliziranim trgovinama; trećina na tržnicama, a 12% na OPG-ima. No, većina potrošača bi kupovinu ekohrane najradije obavljala na tržnicama (Sabljak, 2017.), vjerojatno i zato što smatraju da je kvaliteta ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda koje kupuju izravno od proizvođača bolja u odnosu na onu iz supermarketa (Kopić i sur., 2008.). Jedno drugo, također nedavno istraživanje (Kosovec, 2017.) prijavljuje da najviše ispitanika ekološku hranu kupuje ipak izravno od proizvođača (31%), zatim u supermarketima (27%), na tržnici (22%) te u specijaliziranim trgovinama (20%). Specijalizirane ekotrgovine su najprihvatljivije mjesto kupnje ekohrane za studente. (Tuđan, 2013.). U Zagrebu se najviše ekohrane prodaje u supermarketima (Karlović, 2011.) i na gradskim tržnicama (Karlović, 2011.; Mihajlović, 2005.).

Gdje najviše prodaju proizvođači?

Budući da je većina ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda na hrvatskom tržištu iz uvoza, logično je da su za potrošače najznačajnija mjesta kupovine supermarketi i specijalizirane trgovine. No, to nije tako i za hrvatske ekoproizvođače. Oni koriste cijelu lepezu prodajnih kanala putem kojih plasiraju svoju robu. Specijalizirani, i sajmovi općenito, čest su, a za mnoge hrvatske proizvođače i najvažniji način prodaje ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (Pejnović, Ciganović, i Valjak, 2012.; Šugar, Brščić, i Kocković Zaborski, 2020.). Osim što predstavljaju dobar oblik podrške proizvođačima u prodaji i promociji vlastitih proizvoda, sajmovi podižu i svijest javnosti o značaju ekološke poljoprivrede i važnosti ekoproizvođača (Šugar i sur., 2020.). Proizvođači koji su anketirani na sajmovima izjavljuju da su za njih sajmovi najčešći način prodaje, a slijedeći najvažniji kanali prodaja na vlastitom gospodarstvu, prodaja putem organiziranih solidarnih ekoloških grupa; potom na tržnicama te prodaja putem posrednika i preko Interneta (Šugar i sur., 2020.). Osim sajмова, mnogi hrvatski ekološki poljoprivrednici svoje proizvode prodaju na samom gospodarstvu, a samo neki od njih prodaju i specijaliziranim trgovinama, supermarketima i trgovcima na veliko (Gajdić, Petljak, i Mesić, 2018.). Najvažniji kanal prodaje ekološkog jogurta su supermarketi i specijalizirane trgovine (Pavlina, 2019.). Za sada nema naznaka da itko od hrvatskih ekopoljoprivrednika prodaje i javnim ustanovama, a oni koji su pretežito orijentirani na izvoz su rijetki.

Prodaja na gospodarstvu – najčešći prodajni kanal među anketiranimima

Ekološki proizvođači koje smo anketirali, na pitanje o za njih najznačajnijim prodajnim kanalima, izdvajaju prodaju na gospodarstvu. Za čak 33% njih, to je najvažniji prodajni kanal (vidi Prilog 2, odgovor na pitanje broj 14 za ekološke proizvođače). No, zanimljivo je tržnica nije značajan prodajni kanal niti za jednoga od anketiranih ekoloških proizvođača. Rezultati naše ankete su podudarni s rezultatima istraživanja koje je provedeno među kupcima ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u Zagrebačkoj županiji prije deset godina (Svržnjak i sur., 2011.). I oni izjavljuju da kupuju obavljaju najviše izravno kod potrošača (38%), dok ih na tržnicama kupuje svega 11%. Slični rezultati su dobiveni i u jednoj nedavnoj studiji (Zrakić, Jež Rogelj, i Grgić, 2017.) u kojoj je anketirano 77 ekoloških proizvođača iz sjeverozapadne Hrvatske. Za njih je izravna prodaja na gospodarstvu najznačajniji prodajni kanal.

Novi modeli prodaje i kupnje

Osim gore spomenutih, klasičnih mjesta, i načina prodaje i kupnje ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, u novije vrijeme, kupnja i prodaja sve više se odvija i modernijim, alternativnijim kanalima, čija je osnovna značajka skraćivanje opskrbnog lanca. Ovdje prije svega ubrajamo grupe solidarne razmjene, specijalizirane ekotržnice te prodaju putem Interneta. Kupci koji kupuju ekoproizvode ovim kanalima očekuju da su svi proizvodi u cijelosti domaćeg podrijetla, da su visoke kvalitete i da su u ponudi samo sezonski proizvodi (Alilović, 2016.).

Grupe solidarne razmjene

Grupe solidarne razmjene su naročito popularne među ekoproizvođačima i potrošačima u Istri, na Kvarneru, te djelomice u Zagrebu i Osijeku. Temelje se na izravnom kontaktu potrošača i (uglavnom lokalnih) proizvođača te solidarnosti u pogledu određivanja fer cijene i plaćanja unaprijed kroz različite vidove pretplata kojima kupci proizvođačima jamče otkup i prihod, čime smanjuje rizik i stres njihovog poslovanja (Orlić, 2014.; Sarjanović, 2014.). Grupe solidarne razmjene su vrlo popularne među mlađom populacijom koja zagovara alternativnije vidove življenja i ekonomskih odnosa; prehrambeni suverenitet i aktivizam – i suprotstavlja se globalizaciji, posrednicima pri trgovini, globalnom kapitalizmu, industrijalizaciji poljoprivrede i sl. Osim već spomenute ekonomske sastavnice, grupe solidarne razmjene njeguju i socijalnu i kulturnu dimenziju te pozitivno utječu na uključenost poljoprivrednika u lokalne zajednice. (Orlić, 2014.; Sarjanović, 2014.). Jačaju socijalne veze i odnose te svijest o povezanosti poljoprivrednika (i ruralnih područja općenito) s potrošačima koji žive u urbanim područjima, a poljoprivrednici se njima osjećaju uvaženo i podržano (Slavuj Borčić, 2020.). U usporedbi s ostalim kanalima prodaje, grupe solidarne razmjene su u Hrvatskoj još uvijek marginalnog značenja³, ali njihova popularnost i broj su u stalnom porastu (Komadina, 2018.).

³ Ovo potvrđuju i rezultati naše ankete, iz kojih je razvidno da anketirani ekološki proizvođači najmanje robe prodaju putem grupa solidarne razmjene (vidi Prilog 2, odgovor na pitanje br. 14 za ekološke proizvođače).

Specijalizirane ekotržnice i prodaja putem Interneta

Jedan od novijih oblika prodaje ekoloških proizvoda u Hrvatskoj su i specijalizirane (samostalne) ekotržnice. Prva takva je otvorena u srpnju 2013. godine u Puli, a njenim radom su izuzetno zadovoljni i kupci i prodavači, većina kojih su lokalni proizvođači (Siljan i Cerjak, 2017.). Posljednjih godina, a naročito tijekom krize uzrokovane pandemijom COVID – 19 bolesti, znatno je ojačala i prodaja ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda putem Interneta. Podaci o značaju i udjelu internetske prodaje ekohrane su oskudni. No, za očekivati je da će ovaj prodajni kanal u nadolazećem vremenu biti sve značajniji (Sabljak, 2017.). Najzastupljeniji ekološki proizvodi koji se kupuju putem Interneta su med, jaja i mesne prerađevine (Šaban, 2019.).

2.4.6 Najčešći razlozi kupnje

Različiti motivi za kupnju

Kao i drugdje u svijetu, kupci hrvatskih ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda imaju cijelu lepezu razloga zašto kupuju ove proizvode: od sasvim „sebičnih“ (briga za svoje i zdravlje svojih bližih, bolji ukus, kvalitet, trajnost itd.) do onih altruističke prirode (očuvanje prirode, zaštita okoliša, dobrobit životinja, potpora malim poljoprivrednicima i ruralnim područjima, borba protiv globalizacije i industrijalizacije itd.). U Hrvatskoj, kao i drugdje u svijetu, među kupcima ekohrane prevladavaju oni s nealtruističkim razlozima kupnje.

Najvažniji: zdravlje, kvalitet i ukus

Rezultati gotovo svih istraživanja među hrvatskim potrošačima ekohrane ukazuju da su najvažniji razlozi za kupnju to što ih smatraju zdravima, kvalitetnima i ukusnima (Faletar i Kovačić, 2015.; Kosovec, 2017.; Križanec, Lončarić, i Bagarić, 2018.; Krulić, 2017.; Lončarić i sur., 2009.; Pandurić, 2019.; Radman, 2005.; Renko i Bošnjak, 2009.; Štefanić i sur., 2001.). Ekološku hranu smatraju i sigurnijom (Pandurić, 2019.; Pavlina, 2019.) te trajnijom od konvencionalne (Mihajlović, 2005.). Briga za vlastito zdravlje je najvažniji motiv kupnje ekohrane čak i kod studenata (Tuđan, 2013.), koju asociraju prvenstveno sa zdravljem (Faletar i Kovačić, 2015.). Hrvatski kupci naročito zdravim smatraju ekološki uzgojeno voće (Mudrinović, 2019.). Mladi roditelji rado kupuju dječju ekohranu, pri čemu svijest o zdravlju i znanje o ekološkoj hrani značajno utječu na namjeru kupovine (Gorički, 2015.). Neki potrošači kao razlog kupovine ekohrane, osim zdravlja (koje je gotovo uvijek na prvom mjestu), navode i pozitivan utjecaj na okoliš (Tikvić, 2017.). Dio potrošača ekohranu zacijelo kupuje i stoga jer su svjesni da je kupnja ekoloških proizvoda društveno poželjna, a među njima ima i onih koji to čine iz pomodarstva da impresioniraju druge. Najveća prepreka hrvatskim potrošačima za kupnju ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda predstavlja cijena (Bavčević, 2019.; Kosovec, 2017.; Kovačić, Mesić, i Pavičić, 2009.; Krulić, 2017.; Mihajlović, 2005.; Sabljak, 2017.; Svržnjak i sur., 2011.; Tuđan, 2013.).

2.5 Profitabilnost ekološke poljoprivredne proizvodnje

2.5.1 Profitabilnost poljoprivredne proizvodnje – ali čija?

Profitabilnost proizvodnje za poljoprivrednika naspram profitabilnosti za društvo u cijelini

Kada govorimo o profitabilnosti ekološkog uzgoja u svijetlu ovog Akcijskog plana, moramo razlikovati dvije vrste profitabilnosti: profitabilnost poljoprivrednog proizvođača i profitabilnost društvene zajednice. Gotovo bez izuzeća, profitabilnost ekološke poljoprivrede se računa na razini proizvodnje, tako da se od prihoda⁴ oduzmu najčešće samo varijabilni⁵, a u nekim izračunima i fiksni⁶ troškovi proizvodnje. No, stvarna profitabilnost ekološke poljoprivrede, s motrišta društva u cijelini uključuje i neke druge ekonomske čimbenike, a koji u klasičnim ekonomskim izračunima nisu nigdje iskazani. Njihovo iskazivanje bi računicu profitabilnosti poljoprivredne, naročito ekološke proizvodnje, prikazalo u posve drugom svijetlu. Riječ je o tzv. prikrivenim troškovima, odnosno koristima do kojih dolazi prilikom poljoprivredne proizvodnje. Dijelimo ih u dvije skupine: usluge ekosustava i javna ulaganja. Kada se u izračun profitabilnosti ekološke poljoprivredne proizvodnje uračunaju i pripadajući prikrivenih troškovi i koristi, ekološka poljoprivreda postaje znatno profitabilnija nego li to ukazuju standardni ekonomski izračuni, poput pokrića varijabilnih troškova (Sandhu i sur., 2015., 2019.; Sandhu, 2016.; TEEB, 2018.; Znaor, 1996.; Znaor i Landau, 2014.).

Usluge ekosustava

Prva skupina prikrivenih troškova i koristi jesu usluge poljoprivrednog ekosustava⁷. Riječ je o uslugama i dobrobitima koje priroda (tlo, biljke, životinje i mikroorganizmi) koju smo „upregnuli“ u poljoprivrednu proizvodnju, pruža besplatno, a čovjek ih izravno ili neizravno koristi. Primjeri takvih usluga su oprašivanje biljnih cvjetova kukcima, filtriranje oborinskih voda, pročišćavanje vode, zaštita tla, prometnica i vodnih tijela od erozije, bujica i poplava, utjecaj na vodni režim i podzemne

⁴ Uključuje prihod od prodaje proizvoda, a u nekim izračunima i prihod od ostvarenih potpora.

⁵ Varijabilni troškovi biljne proizvodnje uključuju: sjemenski i sadni materijal, gnojiva, sredstva za zaštitu bilja, sezonsku radnu snagu, usluge unajmljene mehanizacije, operacije nakon berbe/žetve (sušenje, čišćenje, sortiranje) te ambalažu (vreće, sanduci, vezivo i dr.). Varijabilni troškovi stočarske proizvodnje uključuju: rasplodni podmladak, vlastitu i kupljenu stočnu hranu, lijekove, veterinarske usluge, troškove uzgojno-selekcijanskog rada, sezonsku radnu snagu i usluge unajmljene mehanizacije.

⁶ Fiksni troškovi uključuju: troškove vlastite poljoprivredne mehanizacije i opreme (održavanje i amortizacija, gorivo i mazivo), održavanje i amortizaciju gospodarskih zgrada, plaće stalnih radnika, troškove najma poljoprivrednog zemljišta, kamate na kredite te opće troškove gospodarstva (voda, električna energija, različite vrste osiguranja, uključujući zdravstveno i mirovinsko osiguranje).

⁷ Ekosustav je zajednica živih organizama i nežive prirode koji se nalaze na istom području. Za razliku od prirodnog, poljoprivredni ekosustav zovemo poluprirodnim jer je u njega zahvatio čovjek svojim djelovanjem. Poljoprivrednim ekosustavom dominiraju poljoprivredne kulture i domaće životinje. Određen je međudjelovanjem tla, poljoprivrednih kultura, stoke i načina gospodarenja (gnojidba, zaštita bilja, navodnjavanje i dr.). Odlikuje se visokom produktivnošću, a kruženje hraniva, vode i energije je uvelike određeno agro-tehničkim mjerama.

Štete i koristi usluga ekosustava su zbiljske

vode, utjecaj na plodnost tla, stvaranje kisika i pročišćavanje atmosfere, regulacija bolesti i štetočina, pohrana ugljika u tlu i biljnoj masi, ublažavanje klimatskih promjena te utjecaj na bioraznolikost gena, vrsta, staništa i krajobraza.

Poljoprivredna proizvodnja može osnažiti, ili pak, degradirati pojedine usluge ekosustava. Koristi, odnosno štete do kojih pri tom dolazi nisu ni na koji način iskazani u izračunima profitabilnosti poljoprivredne proizvodnje, niti u nacionalnim ekonomskim računima. No, činjenica da usluge ekosustava nisu nigdje „knjigovodstveno zavedene“, ne znači da ne postoje i da su manje stvarne. Premda teško mjerljive, koristi od štete nanesene uslugama ekosustava su stvarne. Štete koje poljoprivredna proizvodnja nanosi uslugama ekosustava nazvamo i negativnim eksternalijama, a koristi – pozitivnim eksternalijama⁸.

Primjeri usluga poljoprivrednog ekosustava

Poljoprivredna proizvodnja, koja potiče eroziju, degradira tlo (koje je ujedno i nacionalni kapital!) i ekološke usluge tla. Ono uslijed erozije biljkama pruža manje hranjiva, postaje teže obradivo i skladišti manje vode. S druge pak strane, poljoprivredna proizvodnja koja pohranjuje u tlu više ugljika nego li ga sagori, ima pozitivan utjecaj na ekološku uslugu tla. Takvo tlo postaje plodnije, rahlije, ima bolju strukturu i povoljniji vodno-zračni režim, manje je podložno eroziji, ima veći prihvatni kapacitet za vodu i sl. K tome, ugljik pohranjen u tlu doprinosi borbi protiv klimatskih promjena i ublažava posljedice istih.

Slično kao za tlo, vrijedi i za ostale sastavnice poljoprivrednog ekosustava i njihove ekološke usluge. Proizvodnja koja primjerice smanjuje bioraznolikost, npr. vrste i brojnost oprašivača (pčela, osa, bumbara, leptira i dr.) smanjuje produktivnost poljoprivredne proizvodnje koja ovisi o oprašivačima. Uzak plodored smanjuje bioraznolikost i vrijednost krajobraza te negativno utječe na njegovu rekreativnu, turističku i zdravstvenu funkciju i lov.

Negativne eksternalije uslijed smanjenja usluga ekosustava

Negativne eksternalije poljoprivrede jesu štete koje poljoprivreda nanosi okolišu i ekosustavima onečišćenjem tla, vode i zraka, emisijom stakleničkih plinova te gubitkom plodnosti tla i biološke raznolikosti. Negativne eksternalije su stvarni troškovi, koji izazivaju dodatna, često skrivena ekonomska opterećenja za pojedince i društvo. Riječ je o štetama po zdravlje ljudi i stoke te štetama izazvanima na poljoprivrednim kulturama i materijalnim dobrima (zgradama, spomenicima, mostovima i dr.). Ove štete, premda teško mjerljive, jesu objektivni troškovi koje plaćaju i društvo i pojedinci – ponajviše kroz povećane izdatke za javno i osobno zdravlje te smanjenje radne (nekad i mentalne) sposobnosti zbog povećanja morbiditeta⁹ i

⁸ U ekonomiji, eksternalija je trošak ili korist što proizlazi iz djelatnosti ili transakcije, a utječe na stranku koja inače nije uključena i koja nije odabrala izložiti se tom trošku ili tražiti tu korist (Znaor i Landau, 2014.).

⁹ Broj oboljelih.

mortaliteta¹⁰ uzrokovanog poljoprivrednom proizvodnjom. Primjerice, onečišćenje zraka lebdećim česticama koje poječu od amonijaka (85% emisija amonijaka je podrijetlom iz poljoprivrede) uzrokuje oboljenja pluća i dišnih putova. Lebdeće čestice u Hrvatskoj uzrokuju oko 6.000 prijevremenih smrti na godinu (WB; 2019.), za dio kojih je zacijelo odgovorna i poljoprivreda. Emisija dušičnih plinova iz poljoprivrede uzrokuje „kisele kiše“, oštećujući pri tom građevine i ekosustave. Godišnja šteta koju u EU-u primjerice uzrokuje dušik (zdravlje ljudi, oštećenja građevina i zakiseljavanje ekosustava) je dvostruko veća od vrijednosti koju dušična gnojiva dodaju EU prihodu od poljoprivrede (Sutton i sur., 2011.). Štete nanese ekostavama plaćamo i kroz saniranje okolišnih degradacija, primjerice pročišćavanje vode za piće od nitrata i pesticida, čišćenje cesta i vodotoka od erodiranog tla i dr.

Javna ulaganja

Druga skupina skrivenih troškova jesu javna ulaganja. Riječ je o svim vidovima izravnih i prikriivenih javnih ulaganja koje pogoduju poljoprivrednoj proizvodnji. U izravna javna ulaganja ubrajamo sve državne potpore za poljoprivredu (izravna plaćanja, potpore programa ruralnog razvoja, „plavi dizel“) te različite županijske i lokalne programe potpore poljoprivredi. Za razliku od izravnih, prikriivena javna ulaganja u poljoprivredu su znatno složenija i znatno teže ih je identificirati i izračunati. Riječ je cijeloj lepezi državnih subvencija i ostalih pogodovanja određenim poslovnim sektorima – a koja na prvi pogled nemaju veze s poljoprivredom.

Prikriivena javna ulaganja

Iznose izravnih javnih ulaganja u poljoprivredu je moguće (premda ne uvijek jednostavno) pronaći u službenim izvješćima. No, ovo je izuzetno, ponekad gotovo nemoguće i s prikriivenim javnim ulaganjima u poljoprivredu. Riječ je o stvarnim javnim izdacima koji nikada nisu iskazani kao potpora poljoprivredi. U Hrvatskoj, najznačajnija prikriivena javna ulaganja u poljoprivredu se odnose na potporu države Petrokemiji d.d., tvrtki u kojoj je država, ranije izravno, a danas posredno većinski vlasnik. Riječ je o otpisu i preuzimanju dugova, smanjenju troškova transporta plina plinovodom, ulaganjima mirovinskih fondova i povlaštenim cijenama za nabavu plina. Nadalje, vrlo značajna prikriivena subvencija u Hrvatskoj se odnosi na željeznički prijevoz poljoprivrednih inputa. Čak 15% tonskih kilometra¹¹ robe prevezene željeznicom u Hrvatskoj otpada na prijevoz stočne hrane, sirovina za proizvodnju mineralnih gnojiva (sirovih fosfata), gotovih mineralnih gnojiva te naftnih derivata koje koristi hrvatska poljoprivreda (Znaor, 2008.). Pripadajuća javna ulaganja za ovaj prijevoz (državne subvencije za prijevoz robe željeznicom) iznose oko 200 milijuna kuna na godinu, od čega oko 35% otpada na mineralna gnojiva (Znaor, 2008.). U prikriivena javna ulaganja u poljoprivredu također ubrajamo i trošak rada državnih službi čije su usluge za poljoprivrednog proizvođača besplatne, a koje neizravno također doprinose stvaranju dodane vrijednosti u poljoprivredi. Riječ je o

¹⁰ Broj smrtnih slučajeva.

¹¹ Mjera u prometu tereta, umnožak mase prevezenog tereta i prevoženih kilometara.

**Važnost izračuna
prikrivenih
troškova i koristi
poljoprivrede za
kreiranje mjera
javnih politika**

javnim ulaganjima za rad znanstvenih institucija, poljoprivrednih škola i fakulteta, rad poljoprivredne savjetodavne službe te lokalne, regionalne i državne poljoprivredne administracije. U prikriivena javna ulaganja ubrajamo još i javne troškove za čišćenje prometnica i vodotoka od erodiranog poljoprivrednog tla, kao i pročišćavanje vode za piće od prekomjernog sadržaja nitrata i pesticida, ukoliko isto plaća javni sektor.

Na temelju gore prikazanog, razvidno je da profitabilnost ekološke (ali i svake druge) poljoprivredne proizvodnje treba promatratiti ne samo s motrišta profitabilnosti proizvođača, već i s motrišta profitabilnosti za cijelu društvenu zajednicu. Posljednje je naročito značajno ukoliko mjerama javnih politika nastojimo pružiti veću potporu određenom vidu proizvodnje, kao što je slučaj s ovim Akcijskim planom. Naime, zadaća svake odgovorne javne politike je da sveobuhvatno sagleda posljedice mjera koje predlaže, rukovodeći se pri tom prvenstveno dobrobiti društvene zajednice u cijelosti, a ne samo pojedinih skupina. A kada je riječ o ekonomskoj profitabilnosti mjera javne politike, njih nije moguće ispravno procijeniti bez izračuna koji u obzir uzima i njihov utjecaj na skrivene troškove i koristiti. U slučaju poljoprivrede, ključni parametri kojima bi trebalo procijeniti opravdanost tih mjera jesu njihovi učinci na razinu proizvodnje (prinose), radna mjesta i stvarnu dodanu (ekonomsku) vrijednost. Stvarna dodana vrijednost je bruto dodana vrijednost poljoprivredne proizvodnje korigirana za iznos prikriivenih troškova i koristi – dakle, usluga ekosustava i javnih ulaganja (Znaor i Landau, 2014.).

**Izračuni skrivenih
troškova i koristi
ekopoljoprivrede u
Hrvatskoj**

Hrvatska je jedna od rijetkih zemalja za koju postoje izračuni prikriivenih koristiti i troškova ekološke poljoprivredne proizvodnje. Prvi takav je nastao u okviru jednog projekta UN Organizacije za hranu i poljoprivredu (FAO) (Znaor, Pretty, Morison, i Karoglan Todorović, 2005.), i čini se da je to prvi pokušaj takvog izračuna u svijetu uopće. Ovaj, i kasniji slični izračuni (Znaor, 2008.; Znaor i Landau, 2014.) propitivali su (makro)ekonomske i okolišne posljedice preusmjerenja hrvatske poljoprivrede na ekološku proizvodnju. U razmatranje je uzeta ne samo primarna poljoprivredna proizvodnja, već i na nju „uzvodno“ vezane gospodarske djelatnosti po koje bi ovo preusmjerenje imalo značajnije posljedice: sektor energetike, industrija poljoprivrednih inputa, trgovina, prijevoz te istraživanje, obrazovanje, savjetodavne, veterinarske i administrativne usluge. Bruto dodana vrijednost primarne (konvencionalne) poljoprivredne proizvodnje i na nju vezanih sektora korigirana je za iznos prikriivenih troškova i koristi, čime je dobivena stvarna dodana vrijednost nultog scenarija, tj. konvencionalne poljoprivredne proizvodnje u razdoblju za koji je računata. Stvarna dodana vrijednost nultog scenarija je, koristeći isti pristup izračuna uspoređena sa stvarnom dodanom vrijednošću više scenarija ekološkog uzgoja, koji su se razlikovali u pogledu udjela poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem (25-100% površina), visine prinosa (50% manji do 100% isti prinosi) i prodajnih cijena proizvoda (25% više, do iste cijene) u odnosu na nulti scenarij.

... pozitivni po ekološku proizvodnju

Svi ekološki scenariji su imali pozitivan učinak na radna mjesta, stanje okoliša i stvarnu dodanu vrijednost. „Najradikalniji“ scenarij, koji predviđa presumjerenje svih poljoprivrednih površina na ekološki način gospodarenja, uz prinose i cijene jednake nultom scenariju stvara 9% više radnih mjesta i bolji je po okoliš: smanjuje emisiju stakleničkih plinova za 27%, emisiju onečišćujućih tvari u zrak za 54%, onečišćenje voda pesticidima i flouridima za 100%, onečišćenje voda nitratima za 90%, mineralizaciju ugljika u tlu za 50%, eroziju tla za 30%, a potrošnju energije za 61% u odnosu na nulti scenarij (Znaor, 2008.). Nadalje, za razliku od nultog scenarija, čija je stvarna dodana vrijednost negativna (bruto dodana vrijednost joj je manja od prikrivenih koristi i troškova), stvarna dodana vrijednost ovog scenarija je pozitivna i za 155% veća od stvarne dodane vrijednosti nultog scenarija (Znaor, 2008.). Primjenjujući ovaj pristup i metodologiju, slični rezultati su dobiveni i u studijama za valonski dio Belgije (Znaor, Baret i de Herde, 2016.) i tri sjeverne nizozemske provincije (Frizija, Groningen i Drenthe) (Znaor, 2018.).

2.5.2 Profitabilnost ekološke poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj

Uglavnom hipotetske studije

Podaci o profitabilnosti ekološke poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj su oskudni. Velika većina studija se temelji na modelima i hipotetskim izračunima. Jako malo ih je temeljeno na stvarnim podacima iz prakse. Stoga je njihova reprezentativnost upitna. Nadalje, neke su stare desetpetnaest godina (Lončarić i sur., 2005.; Pažek i Rozman, 2007.; Stipešević i sur., 2008.; Znaor, 2008.; Znaor i sur., 2005.), a ulazni podaci korišteni za izračun (troškovi proizvodnje, prinos i prodajna cijena proizvoda i dr.) su uglavnom rezultat ekspertnih procjena. Kod nekih drugih pak studija, izračuni su temeljeni na svega nekoliko poljoprivrednih kultura, nerijetko uzgajanih na samo jednoj ili dvije lokacije.

Čimbenici profitabilnosti ekološke proizvodnje

Profitabilnost ekološke, kao i svake druge poljoprivredne proizvodnje određena je brojnim čimbenicima. Među najznačajnijima jesu prinosi, troškovi proizvodnje i cijena koju proizvodi postižu na tržištu. Cijene ekoloških proizvoda su jako raznolike i u načelu su nešto više od konvencionalnih. Određuje ih tržište – ponuda i potražnja te platežna moć kupaca i njihova spremnost da ih plate više nego li konvencionalne. U Hrvatskoj, čini se, ne postoje studije s pouzdanim pokazateljima o usporednim (otkupnim i potrošačkim) cijenama ekoloških i konvencionalnih poljoprivrednih proizvoda. Procjene o tome su temeljene na ekspertnim mišljenjima i parcijalnim podacima – i to obično za kraća vremenska razdoblja. Slično vrijedi i za prinose.

Prinosi u ekouzgoju – globalno

U hrvatskoj javnosti, ali i mnogim stručnim krugovima postoji percepcija da su prinosi u ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji znatno niži od konvencionalnih. No je li to uistinu tako? Do sada najopsežnija meta-analiza prinosa u ekološkoj poljoprivredi (Ponisio i sur., 2015.), temeljena na rezultatima 115 znanstvenih studija koje uključuju 1.071 usporedbi prinosa u konvencionalnom i ekološkom uzgoju, pokazuje da

su na globalnoj razini prinosi u ekološkoj poljoprivredi u prosjeku niži za samo 19%. Rezultati naše ankete na pitanje o prinosima u ekološkoj proizvodnji su uvelike na tragu ovih pokazatelja (vidi Prilog 2, odgovor na pitanje br. 9 za ekološke proizvođače). Stabilnost prinosa na globalnoj razini je u ekološkoj proizvodnji u prosjeku slabija samo 15% nego li u konvencionalnoj, odnosno svega 3% slabija gdje su bile primjenjene napredne agro-tehničke mjere. Ovo je zaključak analize (Knapp i Heijden, 2018.) temeljene na rezultatima 193 znanstvene studije koje uključuju 2.896 usporedbi prinosa u konvencionalnom i ekološkom uzgoju.

...i za Hrvatsku

Slično kao s cijenama, čini se da u Hrvatskoj ne postoje pouzdani, iz prakse prikupljeni podaci ni o prinosima u ekološkoj proizvodnji (naročito ne za duži vremenski niz). Rezultati jedne starije studije (Znaor, 2008.), provedene među 69 hrvatska ekološka proizvođača koji su obrađivali 1.389 ha, otprilike polovinu tadašnje površine pod ekološkom proizvodnjom su pokazali šaroliku sliku prinosa u ekološkoj proizvodnji u Hrvatskoj. Prinosi kozjeg mlijeka bili su 3% viši, prinosi zobi 17% viši, soje 21% viši, pšenice 38% viši, kravljeg mlijeka 41% viši – a prinosi lucerne, suhog graha i travno-djetelinskih smjesa čak 48%, 53% i 82% viši od konvencionalnih. S druge pak strane, prinosi ječma su bili 37% niži, prinosi kukuruza 38% niži, suncokreta 52% niži i krumpira 60% niži nego li konvencionalni. No, s obzirom na razmjerno malen obuhvat ankete i činjenicu da je udio površina pojedinačno najvećeg proizvođača za neke kulture iznosio i preko 80%, ove podatke treba uzeti sa zadržkom.

Izračuni pokrića varijabilnih troškova

Prvi izračuni pokrića varijabilnih troškova hrvatske ekološke poljoprivredne proizvodnje i njene bruto dodane vrijednosti (Znaor i sur., 2005.) stari su petnaest godina. Temeljeni su na slabo dostupnim, parcijalnim podacima, ekspertnim procjenama i rezultatima ankete provedene među 86 ekološka proizvođača. Bruto dodatna vrijednost ekološke proizvodnje pod pretpostavkom istih prinosa i iste cijene kao i u konvencionalnoj proizvodnji iznosila je 43% više u odnosu na konvencionalnu proizvodnju, dok je scenarij s 25% nižim prinosima i istom cijenom rezultirao s 13% manjom dodanom vrijednosti od konvencionalne proizvodnje. Slični rezultati su dobiveni i u jednoj kasnijoj studiji izračuna pokrića varijabilnih troškova i bruto dodane vrijednosti hrvatske ekološke proizvodnje (Znaor, 2008.). No, ovi, kao niti kasniji izračuni pokrića varijabilnih troškova ekološke proizvodnje grožđa i nekih vrsta voća i povrća (Grgić, 2013.), nisu u prihodovnu stranu proizvodnje računali i državne potpore za ekološku proizvodnju. Izračuni Grgića (2013.) sugeriraju da je ekološka proizvodnja šljive, kupine i grožđa profitabilnija u odnosu na konvencionalnu i bez državnih potpora, ali da je u proizvodnji jabuke, rajčice, paprike, kupusa i salate kristalke manje profitabilna. Prilikom izrade Programa ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020., napravljen je prvi sveobuhvatni izračun pokrića varijabilnih troškova ekološke poljoprivredne proizvodnje za Hrvatsku (Znaor, 2013.) na temelju kojeg je određena visina državnih potpora za ekološku poljoprivredu iz Mjere 11 programa ruralnog

razvoja. Ovaj izračun, temeljen na metodologiji Europske komisije, uzimajući u obzir potencijalno izgubljeni prihod i/ili dodatne troškove ekološkog uzgoja je pokazao da je zbog nižih prinosa i razmjerno niskih cijena proizvoda, ekološki uzgoj profitabilan jedino uz pomoć državnih potpora.

Ohrabrujući rezultati novijih studija

Nekolicina novijih studija upućuje da je ekološka poljoprivredna proizvodnja u Hrvatskoj profitabilna. Detaljni izračuni koji ovo potkrepljuju postoje za ekološku proizvodnju jabuka (Dorotić, 2016.), suncokreta (Bilonić, 2018.), kamilice (Prepelec, 2016.) i kokošjih jaja (Crnčan, Škrtić, Kralik, i Mihaljević, 2017.; Mihaljević, 2017.). Isto vrijedi i za više kultura uzgajanih na biološko dinamički način, čija je profitabilnost višestruko povećana kroz nekoliko godina uzgoja (Šok, 2019.). Čak 65% ekoloških poljoprivrednika vodi evidenciju o troškovima proizvodnje, a 57% smatra da je ovo neophodno za donošenje kvalitetnih upravljačkih odluka (Bolvari, 2017.). Profitabilnost ekološke poljoprivredne proizvodnje potvrđuje i sve veći broj ekoloških proizvođača. Njihov broj u Hrvatskoj, ali i u Zagrebačkoj županiji se u posljednjih nekoliko godina znatno povećao. Zdravorazumski je za pretpostaviti da do takvog zamaha ne bi došlo ukoliko takva proizvodnja nije i profitabilna. Čak 71% intervjuiranih ekoloških poljoprivrednih proizvođača planira u budućnosti širiti ekološku proizvodnju (Šugar i sur., 2020.). Ekološki poljoprivrednici su zadovoljni sa svojim odabirom te smatraju da će i njihova djeca nastaviti s takvom proizvodnjom i općenito gledaju pozitivno na ekološku poljoprivredu u Hrvatskoj (Prepelec, 2016.). Ekološka poljoprivredna proizvodnja ima dobru perspektivu i u Zagrebačkoj županiji (Vidović, 2018.), a pozitivno utječe i na razvoj ruralnih područja (Gugić i sur., 2017.; Ružić i Medica, 2009.) te povećanje deviznog prihoda od turizma (Medica, 2010; Ružić i Medica, 2009.). Osim primarne proizvodnje, u Hrvatskoj je profitabilna i prerada ekološki uzgojenih proizvoda (Pažek i Rozman, 2007.).

Razlozi proizvođača za preusmjerenje nisu prvenstveno ekonomske prirode

Svaka, pa tako i ekološka poljoprivredna proizvodnja treba biti profitabilna. No, u svjetlu ovog Akcijskog plana važno je naglasiti i slijedeće. Za većinu ekoloških poljoprivrednih proizvođača, ekonomski profit nije isključivi ili ključni motiv za bavljenje ekološkim uzgojem. Mnogi se za ekološku proizvodnju odlučuju prvenstveno jer vjeruju da je to „ispravno“ – zbog svjetonazorske bliskosti, želje da doprinsu očuvanju prirode i zaštiti okoliša, zdravlju ljudi, dobrobiti životinja, razvoju ruralnih zajednica i sl. Ovo potvrđuju i rezultati istraživanja provedenih u Hrvatskoj (Gajdić i sur., 2018.; Pejnović i sur., 2012.; Šugar i sur., 2020.; Zrakić i sur., 2017.). U istraživanju Zrakić i suradnika (2017.), čak 77% anketiranih ekoloških proizvođača je izavilo da se na ekološki uzgoj odlučilo zbog neekonomskih razloga. Ove stavove potvrđuju i rezultati naše ankete. Veći profit bio je najjači motiv za bavljenje ekološkom proizvodnjom za samo 7% ispitanika, a veće potpore za samo njih 11% (vidi Prilog 2, odgovor na pitanje broj 20 za ekološke proizvođače).

3. AKCIJSKI PLANOWI ZA RAZVOJ EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE

Što su akcijski planovi za razvoj EP?

Akcijski planovi su instrumenti koji se koriste u Europi kao okvir za koordinaciju javnih politika i privatnih inicijativa, a kojima se na različitim razinama upravljanja – regionalnoj/lokalnoj, nacionalnoj ili europskoj, potiče razvoj sektora ekološke poljoprivrede. Obično se temelje na partnerskom pristupu između sektora ekološke poljoprivrede, kreatora politike i drugih dionika, sa zajedničkim ciljevima i mjerama za razvoj, zacrtanim u određenom vremenskom razdoblju.

Zašto planirati razvoj EP?

Diljem Europe, na nacionalnim i regionalnim razinama, a posebno u Europskoj uniji, ekološka je poljoprivreda široko prepoznata kao rješenje i odgovor na rastuću potražnju potrošača za visokokvalitetnom hranom, integriranje praksi očuvanja prirode i okoliša te dobrobiti životinja u poljoprivrednu proizvodnju i kao doprinos ekonomskom razvoju ruralnih područja. Ekološka poljoprivreda u velikoj mjeri udovoljava zahtjevima održivosti suvremene agrarne politike i tržišta: doprinosi smanjenju upotrebe agro-kemikalija te racionalnijem gospodarenju neobnavljajućim resursima u prirodi, poglavito energentima. Ekološka poljoprivreda također pozitivno djeluje na sprečavanje opadanja plodnosti tla te smanjenje gubitka biološke raznolikosti i krajobrazne vrijednosti. Iskustva zemalja i regija koje su preusmjerile veće površine na ekološku poljoprivredu pokazuju kako ovakva proizvodnja igra izuzetno važnu ulogu u održivom razvitku ruralnih sredina te ima pozitivan socio-ekonomski učinak. Stoga ne čudi da zemlje Europske unije žele povećati površine pod ekološkom proizvodnjom i ponudu eko hrane, sustavnim planiranjem čitave lepeze mjera. Akcijski planovi ključan su instrument u razvoju ekološke poljoprivrede u pojedinim zemljama i regijama.

Zašto akcijski planovi za razvoj EP?

Akcijski planovi pružaju okvir za integriranje politika i mjera u cilju poticanja razvoja sektora ekološke poljoprivrede. Oni služe kao strateški instrument vladama i sektoru ekološke poljoprivrede u cjelini za postizanje ciljeva politike. Ovakvi planovi su posebno važni kada se žele postići višestruki ciljevi, poput rasta i razvoja sektora ekološke poljoprivrede (npr. povećanje površina i broja ekoloških proizvođača, povećanje udjela ekohrane u javnom sektoru itd.), ekonomskog, tržišnog i ruralnog razvoja, zaštite prirode i okoliša, doprinosa javnom zdravlju i ostalih društvenih koristi. Da bi bili uspješni, akcijski planovi moraju uzeti u obzir složenost i višestruke ciljeve ekološkog pristupa te pokazati kako se razvojem sektora ekološke poljoprivrede ovi ciljevi mogu postići. Akcijski planovi mogu pomoći u stvaranju sinergija i izbjegavanju kontradiktornih politika, osiguravajući pri tome nadopunjavanje različitih mjera.

Što sadrže akcijski planovi?

Akcijski planovi obično uključuju ciljeve vezane uz postotak poljoprivrednog zemljišta pod ekološkom proizvodnjom do određenog vremenskog roka, a u nekim slučajevima uključuju i ciljeve vezane uz udio ekohrane na tržištu. Uz ove ciljeve, akcijski planovi najčešće obuhvaćaju kombinaciju slijedećih područja: izravna potpora proizvodnji;

edukacija i savjetovanje poljoprivrednih proizvođača; uvođenje ekohrane u javne ustanove; promocija, informiranje i edukacija kupaca; razvoj tržišta i potrebne infrastrukture; istraživanje i inovacije u ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji te podrška vezana za inspekciju i certifikaciju.

3.1 Akcijski planovi za razvoj ekološke poljoprivrede u zemljama Europske unije

3.1.1 EU akcijski planovi za ekološku poljoprivredu

EU akcijski planovi za EP

Prvi akcijski planovi za razvoj ekološke poljoprivrede razvijeni su na nacionalnim razinama, a kasnije i na razini EU-a (Meredith, Lampkin, i Schmid, 2018.). U lipnju 2004. godine Europska komisija objavila je prvi Europski akcijski plan za ekološku hranu i poljoprivredu (EC, 2004.). Donošenju plana prethodio je proces trogodišnjeg savjetovanja sa sektorskim stručnjacima i dionicima, kao i predstavnicima Europske komisije, Europskog parlamenta i država članica. Akcijski plan sadržavao je dvadeset i jednu akciju podijeljenu u četiri središnje teme: legislativa i standardi ekološke poljoprivrede, promocija, istraživanje i politika ruralnog razvoja. Drugi EU akcijski plan, pod nazivom *Akcijski plan za budućnost ekološke proizvodnje u Europskoj uniji*, objavljen je 2014. (EC, 2014.). godine i obuhvaća razdoblje do 2020. godine. Plan sadrži osamnaest akcija usmjerenih na rješavanje triju prioritarnih područja: konkurentnost ekoloških proizvođača u EU, povjerenje potrošača u ekološku poljoprivredu i hranu te mogućnosti trgovine i izvoza. EU akcijski planovi ne uključuju kvantitativne ciljeve, niti vremenski definiraju pojedine aktivnosti i mjere te nemaju namjenski proračun. Oni ne pružaju okvir za izradu akcijskih planova na nacionalnoj ili regionalnoj razini nego su usredotočeni na aktivnosti koje može provesti Europska komisija.

Novi akcijski plan u 2021.

Usvajanje trećeg EU akcijskog plana za ekološku poljoprivredu najavljeno je za početak 2021. godine. Ovaj plan trebao bi biti usklađen s ciljevima Strategija EU „od polja do stola“ te Strategije EU o biološkoj raznolikosti, prema kojima bi do 2030. godine 25% poljoprivrednog zemljišta trebalo biti pod ekološkim uzgojem, a uporaba sintetičkih pesticida smanjena za 50%. Stoga se očekuje da bi novi akcijski plan trebao biti puno ambiciozniji od prethodna dva i uključivati jasne kvantitativne ciljeve. Prema najavama (EC, 2020.), plan bi trebao imati tri okosnice: poticanje potražnje za ekološkim proizvodima uz zadržavanje povjerenje kupaca; poticanje povećanja površina pod ekološkom poljoprivredom u zemljama članicama te jačanje uloge ekološke proizvodnje u borbi protiv klimatskih promjena i gubitka biološke raznolikosti, uključujući i održivo gospodarenje resursima.

3.1.2 Nacionalni akcijski planovi za ekološku poljoprivredu

U većini EU zemalja, akcijski planovi za ekološku poljoprivredu razvijaju se i donose na nacionalnoj razini.

Danska

Danska je bila prva zemlja na svijetu koja je još prije dvadeset i pet godina donijela akcijski plan za ekološku poljoprivredu. Ona je bila i prva zemlja na svijetu koja je 1987. godine razvila nacionalne standarde za ekološku poljoprivredu i uvela ekoznak za proizvode iz ekološkog uzgoja. Kada je riječ o ekološkoj poljoprivredi i hrani, Danska je uvijek imala ambiciozne i napredne politike, što ju danas čini jednom od vodećih ekoloških nacija u svijetu. Zemlju karakterizira snažna politička podrška ekološkom uzgoju bez obzira na promjene političkih stranaka na vlasti. Važna karakteristika danskog modela je visoki stupanj uključenosti različitih dionika u rasprave o poticajima za razvoj ekološke poljoprivrede i kreiranje politike ekološke hrane. Danska politika ima za cilj potaknuti potražnju na tržištu putem provođenja kampanja za informiranje potrošača, marketinga i javnih nabava ekoloških proizvoda. Istodobno se sektor ponude potiče preusmjeravanja poljoprivrednih gospodarstava na ekološku proizvodnju, stalnim usavršavanjem poljoprivrednika i razvojem novih praksi ekološkog uzgoja koje poboljšavaju kvalitetu, prinose, dobrobit životinja i klimatske performanse. Primjeri ovakve politike obuhvaćaju npr. inovativna istraživanja na poljoprivrednim gospodarstvima i izradu besplatnih planova preusmjerenja na ekološku poljoprivredu za poljoprivrednike. Drugi akcijski plan za ekološku poljoprivredu pod nazivom *Plan ekološkog djelovanja za Dansku: radimo zajedno za više ekološkog* (MoFAF, 2015.) donešen je 2015. godine. Njime se do 2020. godine planira udvostručiti površine pod ekološkom proizvodnjom u odnosu na 2007. godinu. Javna nabava ekoloških proizvoda identificirana je kao glavni način istodobnog poticanja potražnje i ponude pa tako danski akcijski plan predviđa da do 2020. godine 60% hrane u kuhinjama u javnom sektoru bude ekohrana. Oba ova cilja (povećanje površina i povećanje udjela ekohrane u javnim institucijama) već su ostvarena, a u nekim segmentima čak i premašena. Tako je npr. u Copenhagenu, 90% hrane u javnim ustanovama ekološko. Ovo je postignuto bez povećanja cijene hrane u odnosu na konvencionalnu, različitim uštedama, smanjenim bacanjem hrane, manjim udjelom mesa, a većim povrća, grahorica i žitarica u obrocima, korištenjem isključivo svježih, sezonskih namirnica te opsežnim programom edukacija, savjetovanja i uspostavljanje suradnje između relevantnih dionika. U 2018., Danska je dobila UN-ovu *Future Policy Award* za svoju učinkovitu i inovativnu politiku razvoja ekološke poljoprivrede i hrane.

Austrija

S udjelom od 26% površina pod ekološkom poljoprivredom i 22% ekoloških gospodarstava, Austrija je šampion ekološke proizvodnje u Europi. U saveznoj pokrajini Salzburg gotovo 60% površina je pod ekološkim uzgojem, a u Gradišću preko 37%. Razvoj i promicanje ekološke proizvodnje jedan je od političkih prioriteta u Austriji još od početka devedesetih godina prošlog stoljeća. Prvi akcijski program za

razvoj ekološke poljoprivrede tadašnje austrijsko Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva, zaštite okoliša i upravljanja vodama donijelo je 2001. godine. Nakon toga slijedila su još četiri akcijska plana, usvojena 2003., 2005., 2008. i 2015. godine. Aktualni akcijski plan, peti po redu, pokriva razdoblje od 2015. do 2020. godine (BLFUW, 2015.). Površina pod ekološkom poljoprivredom, povećanje broja ekoloških proizvođača te povećanje potrošnje ekohrane rezultat je stabilne i planske politike te vizije razvoja zacrtane u akcijskim planovima. Austrija je za razvoj ekološke poljoprivrede odlično iskoristila mogućnosti EU financiranja kroz programe ruralnog razvoja koja je još nadopunila izdašnim potporama iz nacionalnog i budžeta saveznih pokrajina.

Njemačka

Njemačka je drugo najveće svjetsko tržište ekoloških proizvoda (iza Sjedinjenih Američkih Država) i potražnja za ekohranom daleko premašuje domaću proizvodnju. Stoga se njemački planovi razvoja u velikoj mjeri fokusiraju na povećanje proizvodnje i zadovoljavanje potreba za regionalnom i lokalnom ekološkom hranu. Njemačka ima nacionalni akcijski plan, ali i regionalne akcijske planove razvoja ekološke poljoprivrede. Nacionalna strategija za ekološku poljoprivredu usvojena je 2017. godine pod nazivom *Strategija za budućnost ekološke poljoprivrede – impuls za veću održivost u Njemačkoj* (BMEL, 2019.) s glavnim ciljem postizanja 20% površina pod ekološkom poljoprivredom do 2030. godine. Regionalne akcijske planove ima dvanaest od šesnaest njemačkih saveznih država (Oekolandbau, 2019.) uključujući i Bavarsku čiji akcijski planovi su opisani niže u tekstu.

Regionalni akcijski planovi

3.1.3 Regionalni akcijski planovi za ekološku poljoprivredu

Regionalni akcijski planovi počeli su se razvijati kasnije nego nacionalni planovi, međutim u posljednjih nekoliko godina sve više planova razvoja ekološke poljoprivrede donosi se upravo na regionalnoj razini. Regionalni planovi se donose u zemljama u kojima određeni dio odgovornosti za regionalnu politiku i ruralni razvoj imaju regionalne vlade, pa se inicijative za izradu planova preuzimaju na toj razini. Ovakvi planovi puno su bolje i preciznije prilagođeni lokalnim situacijama i razvojnim potrebama određene regije, bolje odražavaju ambiciju regionalnih i lokalnih kreatora politike i ostalih relevantnih dionika te zacrtavaju poželjan smjer razvoja ekološke proizvodnje. Istodobno, regionalni planovi omogućavaju da se ciljevi nacionalnog akcijskog plana prilagode kontekstu određene regije. Slično nacionalnim planovima, regionalni akcijski planovi uključuju niz mjera poput inicijativa usmjerenih na proizvodnju, marketing, istraživanje, obrazovanje i prijenos znanja. Brojne europske zemlje, uključujući Belgiju, Njemačku, Španjolsku, Italiju, Francusku, Švicarsku i Veliku Britaniju, razvile su akcijske planove za ekološku poljoprivredu na regionalnom nivou (Meredith i sur., 2018.).

Bavarska

S oko 10.600 ekoloških gospodarstava i površinom od preko 366.000 hektara pod ekološkom proizvodnjom, Bavarska je vodeća ekološka savezna država u Njemačkoj. Od svih njemačkih ekoloških gospodarstava, 30% ih je u Bavarskoj. Polovina njemačkog ekološkog mlijeka proizvede se u Bavarskoj koja je također lider u preradi ekoloških proizvoda. Bavarska vlada je u 2012. godini kao politički cilj postavila udvostručenje ekološke poljoprivrede do 2020. godine. Kako bi se u budućnosti potražnja za ekološkim proizvodima što više podmirila iz domaće, regionalne proizvodnje donešen je akcijski plan za ekološku poljoprivredu pod nazivom BioRegio Bayern 2020 (Gabler, 2013.). Program je obuhvaćao brojne mjere na području obrazovanja, savjetovanja poljoprivrednika, financijskih potpora, marketinga i istraživanja. Nakon što su ciljevi postignuti i program se pokazao kao izuzetno uspješan, bavarska vlada nastavlja razvoj ekološke proizvodnje s novim planom BioRegio 2030 (BSELF, 2017.). Cilj BioRegio 2030 programa je da do 2030. godine 30% poljoprivrednog zemljišta u Bavarskoj bude pod ekološkim uzgojem. Konkretno mjere BioRegio 2030 akcijskog plana upravo se razvijaju, a novi program temelji se na sljedećim prioritetima: primjena bavarskog regionalnog ekoznaka, poboljšana suradnja među svim dionicima u sektoru ekološke proizvodnje hrane, podrška tzv. ekomodel regijama (manje regije unutar Bavarske koje imaju svoje projekte razvoja ekološke poljoprivrede), povećanje konzumacije regionalne ekohrane u turističko-ugostiteljskom sektoru, uspostava istraživačke mreže za ekološku poljoprivredu s naglaskom na istraživanja primjenjiva u praksi, edukacija o ekološkoj proizvodnji hrane kao dio osposobljavanja za „zelena“ zanimanja, kao i zanimanja u prehrambenim trgovinama.

Gradišće

Austrijska savezna pokrajina Gradišće (Burgenland) je u 2017. godini imala 31% površina pod ekološkom poljoprivredom. Kako bi razvoj ekološke površine još ubrzala i profilirala se kao ekološka savezna pokrajina (Bioland Burgerland), u 2018. godini pokrajinska skupština usvojila je plan razvoja s dvanaest akcijskih točaka (ABL, 2017). Planom se predviđa povećanje površina pod ekološkom proizvodnjom na 50% do 2027. godine; jednokratna potpora u iznosu od 15.000 EUR konvencionlnim proizvođačima koji se oduče preusjeriti svoja gospodarstva na ekološku proizvodnju; povećanje udjela ekohrane u školama, vrtićima i ostalim javnim ustanovama na 50% do 2021. godine, a na 100% do 2024. godine; odobravanje projekata izgradnje novih staja isključivo u skladu sa zahtjevima ekološke proizvodnje; uvođenje regionalnog ekoznaka (Bio Genuss Burgenland), uvođenje nagrade za najbolju inovaciju u sektoru ekološke poljoprivrede i još neke mjere koje odražavaju specifične regionalne potrebe i kontekst. Akcijski plan ima u Gradišću snažnu političku potporu i podršku javnosti, što pokazuju redovita ispitivanja javnog mnijenja i relevantnih dionika. Sektor ekološke poljoprivrede i ekohrane u stalnom je porastu. U 2019. godini bilo je 36,4% površina pod ekološkom proizvodnjom, što je povećanje od 8% u odnosu na 2018. godinu. Udio ekoloških gospodarstava bio je 25,7% što predstavlja povećanje od 6% u odnosu na prethodnu godinu.

3.2 Akcijski planovi za razvoj ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj

Nacionalni Akcijski plan 2011. do 2016.

Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja izradilo je 2011. godine Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011. do 2016. godine (MPPRR, 2011). Ovaj plan izrađen je u sklopu hrvatsko-njemačke bilateralne tehničke suradnje, kao dio projekta "Poticanje gospodarstva i zapošljavanja u prehrambenom sektoru". Akcijski plan imao je nekoliko specifičnih streteških ciljeva: razvijanje stabilnog i dobro informiranog nacionalnog tržišta za certificirane ekološke poljoprivredne i prehrambene proizvode, uključujući turizam i ugostiteljstvo te olakšavanje pristupa hrvatskim ekološkim proizvodima na tržište EU i druga izvozna tržišta kroz poboljšanje sigurnosti i kvalitete certificiranih proizvoda i povećanje količine proizvoda; promoviranje održivog ruralnog razvoja putem diverzifikacije poljoprivrednih aktivnosti, povećanja produktivnosti, rasta ruralne zaposlenosti i prihoda te smanjenje ruralne depopulacije; očuvanje i poboljšanje prirodnih resursa koji se koriste u poljoprivredi s ciljem smanjenja onečišćenja nitratima, fosfatima i pesticidima te očuvanje biološke raznolikosti i ekosustava. Planom je bilo zacrtano povećanje udjela površina pod ekološkom proizvodnjom na 8% do 2016. godine.

Premda se plan nije sustavno provodio i za njega nije postojao budžet, dio ciljeva je postignut, naročito onih koje su bile vezane uz procese usklađivanja hrvatskog pravnog okvira za ekološku poljoprivredu s pravnom stečevinom i pridruživanjem EU-u (npr. usvajanje potrebnih zakona i pravilnika, osiguranje novčanih potpora ekološkoj poljoprivredi do ulaska Hrvatske u EU, nadzor rada ovlaštenih i akreditiranih nadzornih i certifikacijskih tijela za ekološku poljoprivredu i dr.) Nažalost, neke mjere nisu provedene, poput poticanje institucijske kupovine, stručno – znanstvenih istraživanja, osiguranje zadovoljavajućeg broja savjetnika za ekološku poljoprivredu, a u potpunosti je izostala i bilo kakva informativno – promotivna kampanja o prednostima ekološke poljoprivrede. Zacrtani cilj od 8% površina također nije dostignut, a obzirom na to da je trenutno oko 7% površina pod ekološkom proizvodnjom, ovaj bi cilj mogao biti dostignut s nekih pet godina zakašnjenja.

Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Dalmaciji

U 2009. godini izrađen je Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede Dalmaciji (Tadić, 2009). Akcijski plan odnosi se na razdoblje od 2009–2013. godine kao priprema za novi krug financiranja putem ZPP-a, a trebao je poslužiti i kao regionalna podloga i sastavni dio Nacionalnog akcijskog plana za razvoj ekološke poljoprivrede i proizvodnje u Hrvatskoj. Izrađen je u sklopu projekta COAST (Očuvanje i održivo korištenje bioraznolikosti na dalmatinskoj obali putem održivog razvitka obalnog područja) koji je financirao UNDP. Opći ciljevi Akcijskog plana za Dalmaciju bili su: povećanje udjela površina pod ekološkom proizvodnjom u četiri dalmatinske županije, uključujući pašnjake i šume,

na najmanje 5 % do 2013. godine; i razvijanje regionalnog tržišta za ekološke proizvode.

Specifični strateški ciljevi bili su: poboljšanje prirodnih resursa koji se koriste u poljoprivredi s ciljem smanjenja onečišćenja nitratima, fosfatima i pesticidima te očuvanje bioraznolikosti i ekosustava; promoviranje održivog ruralnog razvitka kroz diverzifikaciju poljoprivrednih aktivnosti, povećanje produktivnosti, rast zaposlenosti i prihoda i smanjenje ruralne depopulacije; razvoj regionalnog i nacionalnog domaćeg tržišta i olakšan pristup dalmatinskim ekološkim proizvodima na tržište EU i druga izvozna tržišta kroz poboljšanje sigurnosti i kvalitete certificiranih ekoloških proizvoda i povećanje količine proizvoda. Na provođenju nekih dijelova ovog plana dosta intenzivno se radilo za vrijeme trajanja navedenog projekta (2007. do 2012. godine). Nažalost, završetkom projekta, provođenje plana za razvoj ekopoljoprivrede u Dalmaciji je zamrlo.

Županijski planovi razvoja ekološke poljoprivrede

Plan razvoja ekološke poljoprivrede u Primorsko-goranskoj županiji 1997. godine (Znaor i Karoglan Todorović, 1997.), prvi je županijski akcijski plan izrađen u Hrvatskoj. Nažalost, ovaj plan nije nikada u praksi zaživio te je ostao samo na razini dokumenta. Plan razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji (opisano u poglavlju 2.3.2.) jedini je akcijski plan koji se sustavno provodi u RH.

4. SWOT ANALIZA I ANKETA

4.1 SWOT analiza

<p>Snage (S)-unutarnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Proaktivna županijska politika, dugogodišnje iskustvo s provođenjem programa potpore ekološkim poljoprivrednicima, solidan budžet • Županija ulaže znatne napore u razvoj poljoprivrede, povećanje konkurentnosti proizvoda, diverzifikaciju proizvodnje i dohotka • Izrađene su brojne i raznovrsne studije i programi; ulažu se napori u stvaranje županijske robne marke; oživljavaju se seljačke tržnice; potiče se proizvodnja tradicijskih/autohtonih proizvoda, – sve ovo je stvorilo dobre preduvjete za daljnji razvoj ekološke poljoprivrede • Veliki udio mladih, dobro obrazovanih poljoprivrednika. Mladi poljoprivrednici najveći su potencijal za promociju i implementaciju pametnih, preciznih, digitalnih i inovativnih tehnologija u poljoprivredi i razvoju ruralnih područja, što je dobra osnova za razvoj ekološke poljoprivrede • Raznovrsna poljoprivredna proizvodnja • Dobar geoprometni položaj – zeleni prsten Grada Zagreba, prometna i tržna infrastruktura • Očuvani prirodni resursi za razvoj ekološke poljoprivrede (tlo, voda, zrak), područja očuvane prirode te vodozaštitnih i zona sanitarne zaštite voda • Snažna i dugogodišnja tradicija poduzetništva i obrtništva • Dobri primjeri postojećih ekoloških proizvođača, uključujući i pionire ekološke proizvodnje; postoji udruga ekoloških proizvođača 	<p>Slabosti (W)-unutarnje</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ograničeni proizvodni resursi i ljudski kapital – mali, usitnjeni posjedi uglavnom bez navodnjavanja, prevladavajuća staračka poljoprivredna obiteljska gospodarstva, niska obrazovna struktura poljoprivrednika, nespremnost na međusobno povezivanje i udruživanje – sve ovo smanjuje konkurentnost • infrastruktura (veletržnice, hladnjače, skladišni prostori i dr.), nedostatak specijaliziranih prodajnih mjesta za ekoproizvode • Nedovoljna dostupnost repromaterijala za ekološku proizvodnju • Nedostatni prerađivački kapaciteti za ekoproizvode • Nedovoljno razvijeni kapaciteti za korištenje EU fondova • Ruralno stanovništvo nedovoljno uključeno u procese cjeloživotnog učenja • Nedovoljno razvijena ekološka svijest stanovništva • Otpor promjenama, sklonost tradicionalnim rješenjima, manjak inovacija i poduzetničkog duha • Nezainteresiranost poljoprivrednika, savjetodavaca i agronomске struke za preusmjerenje na ekološku proizvodnju, predrasude prema istoj • Nedovoljno znanje o ekološkoj poljoprivredi • Nedovoljna suradnja s Gradom Zagrebom i ostalim gradovima Zagrebačke županije na razvoju ekološke poljoprivrede
<p>Prilike (O)-vanjske</p> <ul style="list-style-type: none"> • Blizina Zagreba kao tehnološkog resursa, i najvećeg hrvatskog tržišta (javni i privatni sektor) za ekoproizvode, s dobrom kupovnom moći • Slobodan pristup EU tržištu, blizina mnogih EU područja koja traže ekohranu 	<p>Prijetnje (T)-vanjske</p> <ul style="list-style-type: none"> • Blizina Zagreba omogućuje zapošljavanje u nepoljoprivrednom sektoru, što rezultira u nedostatak broja i kvalifikacije radne snage • Jaka i sve veća konkurencija ekoloških poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz EU i drugih zemalja

<ul style="list-style-type: none"> • Povećana potražnja za ekološkim proizvodima u Zagrebu, RH i EU • Veliki udio neobrađenog poljoprivrednog zemljišta koje je potencijalno moguće staviti u funkciju ekološke proizvodnje • Solidne potpore iz PRR-a za ekološki uzgoj, ekološki proizvođači imaju mogućnost ostvarivanja dodatnih bodova na natječajima mjera PRR-a • Mogućnost korištenja sredstava nacionalnih i EU fondova • Mogućnost plasmana ekohrane kroz razvoj različitih oblika turističke ponude • EU politika zagovara povećanje površina pod ekološkom proizvodnjom • Uspostavljanje suradnje s drugim EU regijama (npr. Burgenland) koje preusmjeravaju veće površine na ekoproizvodnju 	<ul style="list-style-type: none"> • Moguće političke promjene na razini županije i države, koje mogu rezultirati smanjenju podrške ekopoljoprivredi, uključujući i smanjenje proračuna za mjere Akcijskog plana • Klimatske promjene
---	---

4.2 Anketa provedena među među konvencionalnim i ekološkim poljoprivrednim proizvođačima Zagrebačke županije

Svrha ankete

Za potrebe izrade ovog Akcijskog plana provedene su dvije zasebne *on-line* ankete: među konvencionalnim i među ekološkim poljoprivrednicima Zagrebačke županije. Svrha ankete je bila prikupiti što više informacija o stavovima i precepcijama poljoprivrednih proizvođača o ekološkoj proizvodnji, problemima na koje nailaze u vezi iste te njihova viđenja onoga što bi trebalo poduzeti za daljnji razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji. Dobiveni odgovori uzeti su u obzir i ugrađeni u relevantne elemente ovog Akcijskog plana.

Provedba ankete i korištena metodologija

Anketa je postavljena na Internet platformi Survey Monkey® (www.surveymonkey.com). Sadržavala je 14 pitanja za konvencionalne poljoprivredne proizvođače i 21 pitanje za ekološke. Premda su pitanja za ove dvije skupine su bila uglavnom različita, bilo je i pitanja koja su se preklapala. Većina pitanja je bila s višestrukim izborom na koje je bilo moguće ponuditi više odgovora, a odgovore na neka pitanja je trebalo rangirati i po važnosti. Sustav platforme nije dozvoljavao da se krene dalje na slijedeće pitanje ukoliko prethodno nije bilo odgovoreno. Poziv za ispunjavanje ankete konvencionalnim i ekološkim poljoprivrednim proizvođačima je putem e-maila u lipnju 2019. godine poslao Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije. U dva navrata, Upravni odjel je poslao i e-mail poruke u kojima podsjeća na anketu i moli za što veći odaziv. Ispitanici su anketu ispunjavali tijekom lipnja i srpnja 2019. godine. Ukupno je u anketi sudjelovalo 75 ispitanika, od čega 48 (64%) konvencionalnih i 27 (36%) ekoloških poljoprivrednika. Anketna pitanja i za konvencionalne i za ekološke

poljoprivredne proizvođače se nalaze u Prilogu 1, a njihovi rezultati u Prilogu 2.

**„Tipični“
poljoprivrednik**

Anketni uzorak i konvencionalnih i ekoloških proizvođača je premalen da bi dao dovoljno pouzdanu i reprezentativnu sliku prosječnog, tipičnog proizvođača. U okviru ove projektne zadaće nije bilo moguće, a niti prijeko potrebno izraditi robustniju, obuhvatniju anketu. No, predmnijevajući da su odgovori za koje se izjasnilo (ponudilo) više od 50% ispitanika, reprezentativni za većinu sudionika ankete, moguće je rekonstruirati profil „tipičnog“ poljoprivrednika koji je sudjelovao u anketi.

**Tipičan
konvencionalni
proizvođač**

Za konvencionalne proizvođače to je muškarac starosti između 25 i 45 godina, koji je završio srednju školu ili diplomski studij. Obrađuje između 1 i 5 ha, uzgaja višegodišnje nasade, povrće ili pak ima mješovito gospodarstvo s biljnom i stočarskom proizvodnjom. Proizvodnja mu je na „pozitivnoj nuli“ ili je profitabilna. Preusmjerjenje na ekološku proizvodnju planira unutar pet do deset godina. Zaštitu bilja smatra najvećom agro-tehničkom preprekom za preusmjerjenje na ekološku proizvodnju, a prilagodbu stočnih nastambi i liječenje stoke – najmanjom. Nemogućnost postizanja više cijene proizvoda smatra najznačajnijim ekonomskim problemom vezanu uz preusmjerjenje na ekološki uzgoj, a sve ostale ekonomske probleme – gotovo beznačajnima. Strah od ismijavanja zajednice i eventualni manjak podrške u obitelji ne smatra značajnim preprekama za preusmjerjenje na ekološku proizvodnju. Ne zazire odveć od dodatnih kontrola pri ekološkom uzgoju, ali ga jako brine zahtjevna „papirologija“ vezana uz ekološku proizvodnju. Hrabrost i odlučnost za promjenu nisu mu prepreka za preusmjerjenje na ekološki uzgoj, ali ga jako brine rizičnost takve proizvodnje. Postizanje mogućeg većeg profita mu je daleko najvažniji motiv za preusmjerjenje na ekološku proizvodnju, a najmanji, eventualni veći prestiž. Najznačajnije mjere koje bi mogla poduzeti Zagrebačka županije, a koje bi ubrzale njegovu odluku za preusmjerjenje na ekološki uzgoj jesu: (i) osiguranje plasmana proizvoda kroz javnu nabavu, (ii) investicije u mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje, (iii) poticanje razvoja kratkih lanaca opskrbe, te (iv) edukacija potrošača.

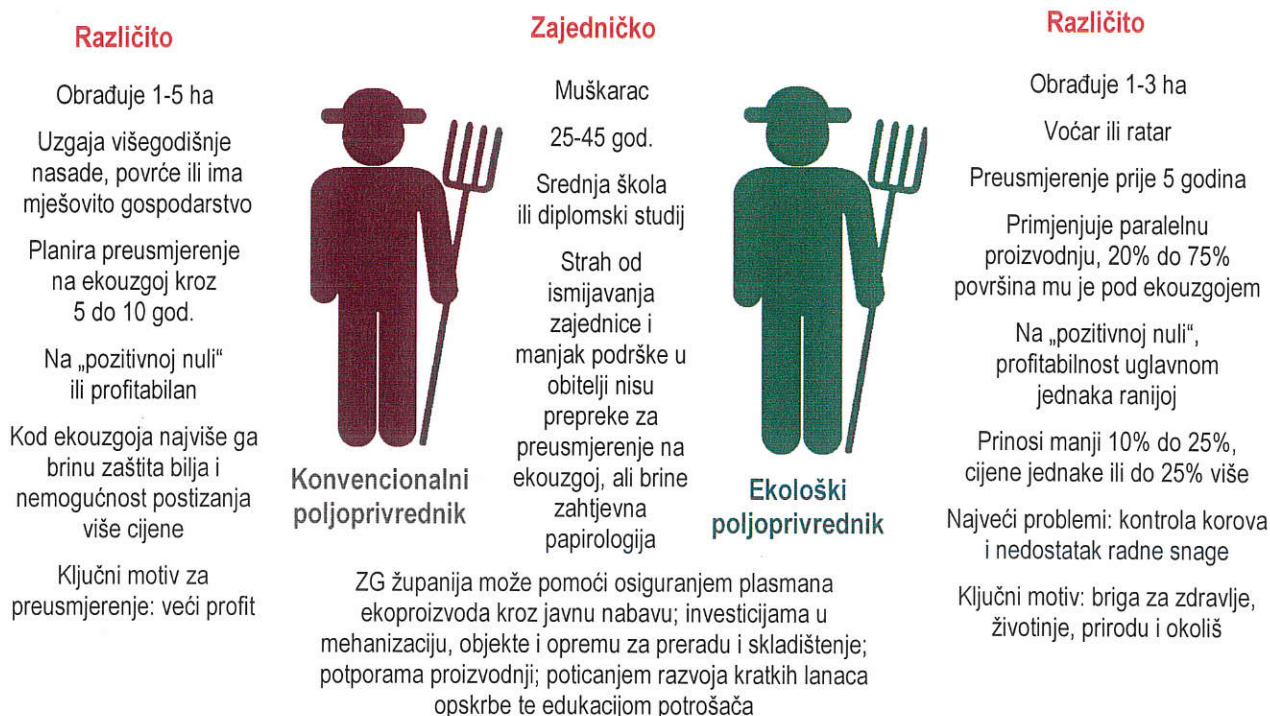
**Profil ekološkog
proizvođača**

Profil tipičnog ekološkog proizvođača je dosta sličan konvencionalnom, ali postoje i razlike. I on je muškarac starosti između 25 i 45 godina, koji je završio srednju školu ili diplomski studij. Obrađuje 1-3 ha, što je manja površina od one koju obrađuje njegov konvencionalni kolega. Na ekološki uzgoj se preusmjerio prije više od 5 godina, ali primjenjuje tzv. paralelnu proizvodnju. Proizvodi, dakle, istovremeno i na konvencionalan i na ekološki način, a pod ekološkim uzgojem mu je 20% do 75% površina. Uzgaja voćne ili ratarske kulture. Nakon preusmjerjenja na ekološki uzgoj, prinosi su mu 10% do 25% manji u odnosu na konvencionalnu, osim u voćarstvu – gdje su jednaki. Postiže jednake ili do 25% veće cijene proizvoda u odnosu na konvencionalne. Proizvodnja mu je na „pozitivnoj nuli“, ali misli da je jednako profitabilan kao u odnosu na razdoblje prije prelaska na ekološku poljoprivredu.

Zbog preusmjerenja na ekološku proizvodnju nije dodatno zadužen. Proizvode prodaje najviše na samom gospodarstvu, ali i trgovinama i otkupljivačima, te putem dostave. Najmanje zastupljeni prodajni kanali uključuju prodaju preko grupa solidarne razmjene, ali i prodaju na tržnicama i prodaju supermarketima. Najčešći kupci su mu obitelji s malom djecom, a umirovljenici i jednočlane obitelji najrijeđi. Od agrotehničkih mjera, najveći problem mu predstavlja kontrola korova, a najmanji – široki plodored. Manjak radne snage mu je najznačajniji ekonomski problem, a plasman proizvoda najmanji. Obitelj ga podržava u onome što radi i ne susreće se sa značajnijim nerazumijevanjem i ismijavanjem zajednice. I njemu poteškoću predstavlja „zahtjevna papirologija“ vezana uz ekoproizvodnju, a manje dodatni nadzor proizvodnje. Za razliku od konvencionalnog kolege, kojeg prvenstveno motivira veći profit, njegovi najvažniji razlozi za bavljenje ekološkom poljoprivredom su većinom altruističke prirode: zabrinutost za vlastito te zdravije obitelji i kupaca, briga za dobrobit životinja, prirode i okoliša. Najznačajnije mjere koje bi mogla poduzeti Zagrebačka županije, a koje bi mu bile od pomoći jesu (i) investicije u mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje, (ii) potpora proizvodnji, (iii) edukacija proizvođača te (iv) osiguranje plasmata proizvoda kroz javnu nabavu.

Sličnosti i razlike profila

Iz gornjeg je vidljivo da su životna dob, stupanj obrazovanja i stavovi o društvenim odnosima i administrativnim preprekama koje koče preusmjerenje, odnosno otežavaju ekološki uzgoj istovjetni i kod ekoloških i konvencionalnih poljoprivrednika koji su sudjelovali u anketi (Slika 8). Štoviše, oni imaju i vrlo slične stavove o mjerama koje treba poduzeti Zagrebačka županije u cilju jačanja ekološkog uzgoja. Premda nisu istovjetni, profili konvencionalnog i ekološkog proizvođača dosta su slični u pogledu veličine gospodarstva, profitabilnosti. Najveće razlike među njima se odnose na vrstu proizvodnje, percepciju najvećih agrotehničkih i ekonomskih prepreka za preusmjerenje, odnosno uspješniji ekološki uzgoj; kao i na motive za bavljenje ekološkom poljoprivredom (Slika 8).

Slika 8: Profil tipičnog konvencionalnog i ekološkog poljoprivrednika, sudionika ankete

5. VIZIJA RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI

Vizija

Zagrebačka županija želi biti katalizator razvoja ekološke poljoprivrede u ostalim županijama Republike Hrvatske i šire, prvenstveno u Alpe-Adria regiji. Županija također želi biti pokretač i partner u razvoju pametnih sela na svom teritoriju te katalizator njihovog razvoja u Hrvatskoj i šire. Pri tome, županija želi uspostaviti partnerske odnose te uključiti središnju i lokalnu državu u preusmjerenje poljoprivrede prema ekološkom i inovativnom načinu gospodarenja te razvoju pametnih sela. Zagrebačka županija također želi „probuditi“ i uključiti fakultete i škole u razvoj moderne i inovativne ekološke poljoprivrede, proizvodnju hrane i razvoj pametnih sela. Iz ovoga proizlazi slijedeća vizija:

Zagrebačka županija vodeća je zelena županija čiji se razvoj temelji na ekološkoj i inovativnoj proizvodnji hrane i razvoju pametnih sela.

6. STRATEŠKI CILJEVI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJU

Ciljevi

Razvojem i povećanjem površina pod ekološkom poljoprivredom Zagrebačka županija želi doprinijeti održivom ruralnom razvoju kroz diverzifikaciju poljoprivrednih aktivnosti, rast zaposlenosti i prihoda i smanjenje ruralne depopulacije. Preusmjerenjem velikih površina na ekološku proizvodnju poboljšat će se stanje prirodnih resursa (tla, vode, zraka), smanjit će se i spriječiti onečišćenja nitratima, fosfatima i pesticidima te će se očuvati bioraznolikost i poljoprivredni ekosustavi. Povećanje količina, kvalitete i raznovrsnosti certificiranih ekoloških proizvoda doprinijet će razvoju regionalnog i nacionalnog tržišta hrane.

Tri strateška cilja

Strateški ciljevi razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji do 2030. godine su:

1. Sto posto poljoprivrednih površina pod ekološkim uzgojem
2. Sto posto ekohrane u vrtićima, školama i bolnicama
3. U svim restoranima i seoskom turizmu imati ekoložovnik

7. PRIORITETI RAZVOJA EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJU

Tri prioriteta

Tri su glavna prioriteta razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji:

1. Razvoj sektora za ekološki uzgoj hrane
2. Unaprijeđenje socio-ekonomskih uvjeta sela i poljoprivrednika
3. Unaprijeđenje stanja okoliša i zdravlja stanovništva

Svaki od ovih prioriteta pojedinačno i njihova međusobna sinergija dovest će do niza rezultata (Tablica 1.) kojima će se postići strateški ciljevi razvoja ekološke poljoprivrede.

Tablica 1. Prioriteti i očekivani rezultati razvoja ekološke poljoprivrede

Prioritet	Očekivani rezultat
Razvoj sektora za ekološki uzgoj hrane	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje potražnje za ekohranom • Povećanje količine i raznovrsnosti ekohrane • Osnaženi regionalni lanci opskrbe koji zadovoljavaju potražnju • Informirana javnost o prednostima ekološke proizvodnje • Olakšan ulazak u sektor ekološke proizvodnje • Više ekološki uzgojene hrane u javnom i privatnom sektoru (javna i privatna nabava) • Inovativniji i konkurentniji sektor ekološke poljoprivrede kroz partnerstva, istraživanje i razmjenu znanja
Unaprijeđenje socio-ekonomskih uvjeta sela i poljoprivrednika	<ul style="list-style-type: none"> • Povećanje profitabilnosti ekološkog uzgoja • Očuvanje kvalitete života na selu i poticanje ruralne ekonomije • Stvaranje radnih mjesta i prilika za izučavanje vještina
Unaprijeđenje stanja okoliša i zdravlja stanovništva	<ul style="list-style-type: none"> • Otporniji poljoprivredni ekosustav povećanjem bioraznolikosti • Zagovaranje prelaska na niskouglično/kružno gospodarjenje • Zadovoljenje potražnje za visokokvalitetnom hranom čija proizvodnja čuva prirodu, okoliš i zdravlje stanovništva • Promicanje zdravog načina života kroz edukaciju i poboljšanje prehrambenih navika

8. AKCIJSKI PLAN S MJERAMA ZA RAZVOJ EKOLOŠKE POLJOPRIVREDE U ZAGREBAČKOJ ŽUPANIJI

Šesnaest mjera Akcijskog plana

Ovaj Akcijski plan počiva na dva stupa: povećanju potražnje (kroz poticanje javne nabave te poticanje kupovine građana kroz informacije i edukacijske kampanje) i povećanju proizvodnje (povećanjem površina pod ekološkom proizvodnjom, preradom, jačanjem znanja i vještina proizvođača). Plan ima ukupno 16 mjera (Tablica 3.) koje su grupirane u pet skupina:

1. Informiranje i edukacija;
2. Potpora proizvodnji, preradi i skladištenju;
3. Trženje i marketing;
4. Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje i
5. Institucionalna i administrativna potpora.

Sve mjere se izravno vežu uz određene prioritete Plana razvoja Zagrebačke županije 2021. do 2027. godine (Tablica 2).

Tablica 2. Povezanost mjera Akcijskog plana i prioriteta Plana razvoja Zagrebačke županije 2021. do 2027. godine

Prioritet 1	Razvoj ekološke proizvodnje hrane
Tip mjera 1	Informiranje i edukacija
	Edukacija konvencionalnih proizvođača
	Edukacija ekoloških proizvođača
	Edukacija, promocija i informiranje potrošača
	Edukacija djece i mladih
	Edukacija ostalih dionika
Tip mjera 2	Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju
	Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju
	Osnivanje Centra za razvoj EP
Tip mjera 3	Trženje i marketing
	Uvođenje ekohrane u javne institucije
	Razvoj kratkih opskrbnih lanaca
	Uvođenje ekohrane u TUS
Tip mjera 4	Stručno-znanstvena istraživanja
	Potpore stručno-znanstvenim istraživanjima

	Poticanje uvođenja kurikuluma u strukovne škole
	Sufinanciranje EU projekata
Tip mjera 5	Institucionalna potpora i administracija
	Info točka
	Izrada smjenica za ZJN ekohrane
	Administracija i koordinacija AP
Prioritet 2	Unapređenje socio-ekonomskih uvjeta sela i poljoprivrednika
Tip mjera 2	Potpora proizvodnji, preradi i skladištenju
	Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju
	Osnivanje Centra za razvoj EP
Tip mjera 3	Trženje i marketing
	Uvođenje ekohrane u javne institucije
	Razvoj kratkih opskrbnih lanaca
	TUS
Tip mjera 5	Institucionalna potpora i administracija
	Info točka
	Izrada smjenica za ZJN ekohrane
	Administracija i koordinacija AP
Prioritet 3	Razvoj pametnih sela
Tip mjera 1	Informiranje i edukacija
	Edukacija konvencionalnih proizvođača
	Edukacija ekoloških proizvođača
	Edukacija, promocija i informiranje potrošača
	Edukacija djece i mladih
	Edukacija ostalih dionika
Tip mjera 3	Trženje i marketing
	Uvođenje ekohrane u javne institucije
	Razvoj kratkih opskrbnih lanaca
	Uvođenje ekohrane u TUS

8.1 Informiranje i edukacija

Ova skupina mjera ima za cilj informiranje i edukaciju proizvođača, potrošača i ostalih dionika, poput predstavnika gradova i općina, javnih ustanova (škola, vrtića, bolnica), turističko-ugostiteljskih subjekata itd.

Edukacija proizvođača

Educirat će se konvencionalni proizvođači koji se odluče za prelazak na ekološku poljoprivredu, ali i postojeći ekološki proizvođači. Edukacija će obuhvatiti ekološku proizvodnju, preradu, ekonomske aspekte proizvodnje, marketing, mjere očuvanja prirode i okoliša na gospodarstvu i sl. Ova edukacija će se provoditi u vidu izravnih savjeta, predavanja, seminara, demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena, izradom edukativnih materijala i sl. Uspostavit će se mreža pilot (demonstracijskih) ekoloških gospodarstava. Značajnu ulogu u ovoj edukaciji imat će već postojeća ekološka gospodarstva (Eko imanje Zrno, Repro Eko, OPG Francetić, Tomac vinarija i dr.), ali i nova koja će se naknadno uključiti u mrežu. Ovom mjerom osim što će se demonstrirati dobre prakse, inovacije i tehnologije ekološkog uzgoja, poljoprivrednici će moći razmjenjivati iskustva i učiti jedni od drugih (poljoprivrednici-savjetnici, tzv. farmer-to-farmer metoda).

Edukacija i informiranje potrošača

Kako bi se podigla svijest o ekohrani i povećala potražnja, provodit će se edukacije i informiranje potrošača. U tu svrhu organizirat će se info kampanje, promocije ekoznaka, sajmovi, festivali, degustacije, dani otvorenih vrata na ekogospodarstvima, izradit će se publikacije, koristit će se digitalni kanali (web stranice, mobilne aplikacije, video igrice i dr.). Posebna pažnja posvetit će se edukaciji djece i mladih kako bi se stvorila nova generacija osviještenih potrošača ekohrane. Jedan od zanimljivih načina informiranja i edukacije bit će i osnivanje gradskih i općinskih ekovrtova te ekovrtova u osnovnim školama gdje će se poseban naglasak staviti i na poticanje očuvanja oprašivača što je u skladu s EU inicijativom za oprašivače.

Edukacije ostalih dionika

Osim proizvođača i potrošača, čitav je niz dionika bez čijeg aktivnog sudjelovanja nije moguće postići strateške ciljeve razvoja ekopoljoprivrede u Zagrebačkoj županiji. Ovo se prije svega odnosi na relevantne službe u gradovima i općinama, na javne ustanove poput škola i vrtića te na turističko-ugostiteljski sektor. Za ove dionike od posebne važnosti bit će edukacija vezana uz javnu nabavu te općenito uz mogućnost nabave ekohrane, njenog korištenja u seoskim turizmima, hotelima i pansionima i sl. Edukacija će također obuhvatiti školske kuhare/kuharice i roditelje o uvođenju ekohrane u škole i vrtiće.

8.2 Potpora proizvodnji, preradi i skladištenju

Izrada programa dodjele potpora proizvodnji

Zagrebačka županija će, u okviru svojih nadležnosti, nastaviti primjenjivati mjere potpore proizvodnji ekopoljoprivrednicima.

Županija će analizirati i vrednovati dosadašnje potpore ekološkoj poljoprivredi. Izradit će se program dodjele potpora koji će biti usklađen s državnim i lokalnim potporama radi povećanja učinkovitosti i postizanja sinergije. Mjere će, dakako, biti usklađene i sa ZPP pravilima, posebno onima o *de minimis* potporama.

Jednokratna potpora za prelazak na ekološku poljoprivredu

Kako je prelazak na ekološku poljoprivredu za većinu proizvođača povezan uz dodatne investicije i to u početnom periodu kad obično dolazi i do pada prinosa, planom se predviđa jednokratna potpora od 100.000 kn u trenutku preusmjerenja cijelog gospodarstva na ekološku proizvodnju (u austrijskoj pokrajini Gradišće ovakva mjera je pokazala vrlo dobre rezultate). Ova mjera biti će vezana uz odgovarajuće pravne mehanizme kojima će se osigurati da tako poticana gospodarstva i površine dugoročno ostanu u ekološkoj proizvodnji. Mjera će se provoditi u najmanje prvih pet godina provedbe Akcijskog plana.

Sufinanciranje investicija

Osigurat će se sufinanciranje investicija u posebnu mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje (uključujući hladnjače) za organizirane proizvođače, koji su neophodni za širenje ekološke proizvodnje. Ove investicije bit će usmjerene na zadruge, proizvođačke grupe i organizacije.

Centar za razvoj ekološke poljoprivrede

Na postojećoj lokaciji i s postojećom infrastrukturom na području sadašnjeg Distributivnog centra za voće i povrće u Velikoj Gorici, osnovat će se Centar za razvoj ekološke poljoprivrede. Ovaj Centar djelovat će kao središnja točka provedbe Akcijskog plana i omogućit će prije svega podizanje razine znanja i stručne osposobljenosti proizvođača putem edukacije i provedbe istraživanja vezanih za primarnu proizvodnju i preradu te primjenu novih tehnologija u ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji. Osim ovoga, njegova uloga biti će podizanje razine znanja i informiranosti potrošača o značaju ekološke poljoprivrede na očuvanje prirodnih resursa (tlo, voda, zrak) i utjecaju na zdravlje. Ovaj Centar bit će opremljen edukacijsko-proizvodnim postrojenjima za preradu, a imat će i testnu kuhinju, laboratorij, edukacijske prostore i ostalu potrebnu infrastrukturu. Izuzetno važna zadaća Centra bit će usluga prerade ekološki uzgojenih poljoprivrednih proizvoda, naročito za manje ekološke proizvođače kojima nije profitabilno investiranje u vlastite prerađivačke kapacitete. U sklopu Centra opremit će se i distributivni centar za ekološke proizvode. U tu svrhu, postojeći objekti i oprema prilagodit će se ovoj namjeni dok će se raspoloživa površina oko Centra (2,6 ha površine parcele na kojoj se nalazi Centar i 1,8 ha susjednih površina u vlasništvu Grada Velika Gorica) iskoristiti za uspostavu istraživanja razvoja ekološke poljoprivrede. Ovakav objekt zahtjeva značajnu investiciju za koju će se glavnina sredstva osigurati iz Operativnog programa Konkurentnost i kohezija, Mehanizma za oporavak i otpornost ali i iz drugih nacionalnih i

EU sredstava. Zbog toga je nužno što prije pokrenuti izradu predinvesticijske studije koja će utvrditi osnovne tehnološke karakteristike i financijske zahtjeve za realizaciju ovog projekta.

8.3 Trženje i marketing

Zelena javna nabava

Zagrebačka županija potaknut će institucijsku kupovinu ekoloških proizvoda (zelena javna nabava) za potrebe javnih kuhinja (vrtići, škole, bolnice) u gradovima i općinama, čime će se osigurati stabilno lokalno tržište. Za provedbu ove akcije, uz sredstva koja će se izdvojiti iz županijskog proračuna, zainteresirane jedinice lokalne samouprave trebat će osigurati potrebna sredstva iz svojih proračuna kojima će se namiriti eventualna razlika nabavne cijene između ekoloških proizvoda i do sada korištenih konvencionalnih proizvoda. Na početku provođenja Plana provest će se pilot projekt uvođenja ekohrane u škole, vrtiće i ostale javne institucije.

Uvođenje ekohrane u škole, vrtiće i druge javne institucije jedna je od središnjih mjera ovog AP. I u RH, sve je veća svijest o važnost kvalitetne prehrane, pogotovo za djecu i mlade te se pokreću različiti programi na nacionalnoj i lokalnim razinama kojima bi se povećala kvaliteta prehrane. Svakodnevna konzumacija ekohrane ima značajan potencijal pridonijeti zdravlju i općoj dobrobiti stanovništva, što je od posebno važnosti za djecu i mlade.

Prema podacima DZS-a, u ZŽ vrtiće pohađa 10.919 djece, a osnovne škole 25.602 učenika. U GZG, vrtiće pohađa 39.953 djece, a osnovne škole 61.231 učenika.

Ukupno u vrtićima na području ZŽ i Grada Zagreba za oko 50.000 djece dnevno se pripremi 100.000 obroka (dva obroka dnevno ručak i užina). U osnovnim školama županije i grada prehranjuje se još oko 70.000 djece, pa ako računamo da se tamo prosječno pripremi samo jedan obrok, to znači da se ukupno dnevno pripremi 170.000 obroka. Ako računamo da djeca u vrtićima godišnje provedu 240 dana, znači da se tamo pripremi 24 milijuna obroka, a u osnovnim školama gdje djeca provedu oko 180 dana, pripremi se gotovo 13 milijuna obroka. Ukupno se u vrtićima i osnovnim školama ZŽ i Grada Zagreba godišnje pripremi oko 27 milijuna obroka!

Prema dostupnim podacima Grad Zagreb izdvaja godišnje oko 26.000.000 kuna za sufinanciranje prehrane u osnovnim školama i to za oko 44.300 48.800 učenika. Cijena mliječnog obroka iznosi 5,00 kuna, ručka 9,00 kuna a užine 2,50 kuna. Svi učenici ostvaruju pravo na sufinanciranje cijene obroka, sukladno utvrđenim kriterijima i mjerilima.

Ovi izračuni pokazuju da institucionalna javna nabava ekohrane otvara veliki prostor i potencijal za ekološku proizvodnju, jer proizvođačima omogućava sigurno tržište, lakše planiranje, te proizvodnju za poznatog kupca.

**Razvoj kratkih
opskrbnih lanaca i
alternativnih
prodajnih kanala**

Županija će u okviru svojih nadležnosti i u suradnji s JLS-e stvoriti uvjete za razvoj kratkih opskrbnih lanaca te tržišnu infrastrukturu (uključujući prodajna mjesta na tržnicama i/ili ekotržnice, kioske, trgovine na PG-ima, sustav kućnih dostava putem zelenih eko-košara i dr.) U sklopu Centra za razvoj ekološke poljoprivrede opremit će se distributivni centar kojim će se proizvođačima olakšati pristup i kontinuirana opskrba tržišta.

**Uvođenje
ekohrane u TUS**

Županija će poticati uvođenje ekohrane u restorane, hotele, objekte seoskog turizma te će provesti pilot projekt.

8.4 Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje

**Potpora stručno-
znanstvenim
istraživanjima**

Kako bi se izuzetno ambiciozni strateški ciljevi razvoja ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji postigli, potrebno je od samog početka provoditi relevantna stručno-znanstvena istraživanja. Ovim istraživanjima dobit će se podaci i rezultati koji će biti temelj za provođenje relevantnih mjera. Na samom početku provedbe programa potrebno je napraviti istraživanje i izraditi studiju o socio-ekonomskim i ekološkim posljedicama potpunog preusmjerenja na ekološku poljoprivredu u Zagrebačkoj županiji. Također je važno provesti istraživanja o potencijalima za ekološku proizvodnju i potrebama, mogućnostima i zaprekama za uvođenje ekohrane u javne ustanove i turističko-ugostiteljski sektor. U sklopu Centra za razvoj ekološke poljoprivrede i kroz partnerstvo sa znanstveno obrazovnim institucijama i poduzetničkim sektorom provodit će se relevantna primijenjena istraživanja s naglaskom na potporu inovativnim startupovima.

**Poticanje
uvođenja
kurikuluma**

U skladu sa svojim nadležnostima i u suradnji s gradovima i općinama, Zagrebačka županija će poticati uvođenje posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole.

**Sufinanciranje EU
projekata**

Županija će sufinancirati projekte kojima je odobreno financiranje iz EU fondova, poput onih za informiranje i promociju poljoprivrednih proizvoda; Obzor Europa (Horizon Europe); EIP-AGRI; LIFE i drugi. Europsko inovacijsko partnerstvo za poljoprivrednu produktivnost i održivost (EIP-AGRI) i njegove operativne grupe jedan su od ključnih instrumenata za potporu inovacijskim inicijativama u ekološkom sektoru kako bi premostili jaz između istraživanja i prakse. Nažalost, ovaj vid partnerstva u Zagrebačkoj županiji, a niti u Hrvatskoj još nije zaživio. Stoga će županija poticati osnivanje EIP-AGRI operativnih skupina relevantnih za ekološku poljoprivredu i proizvodnju hrane te će sufinancirati projekte kod kojih je intenzitet potpore iz PRR-a manji od 100% od ukupnih prihvatljivih troškova projekta. Županija će također poticati i sufinancirati projekte iz Obzora 2020 (odnosno njegovog nasljednika Obzor Europa, kako će se zvati u idućem programskom razdoblju). U tekućem programskom razdoblju 2014.-2020., u ovom Okvirnom programu EU za istraživanje i inovacije, 43 milijuna EUR-a je

bilo posebno namijenjeno projektima ekološke hrane i poljoprivrede. Hrvatska, nažalost, od ovih sredstava nije iskoristila ništa za razvoj ekopoljoprivrede.

8.5 Institucionalna i administrativna potpora

Info točka

Za provođenje ambicioznog programa razvoja ekopoljoprivrede potrebna je jaka institucionalna i administrativna potpora za koju će biti zadužen Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije. Kako bi se sve aktivnosti i informacije objedinile i pružila jednostavna i djelotvorna potpora svim dionicima, u okviru ovog Odjela djelovat će Info točka za ekološku poljoprivredu. Između ostalog, ova Info točka bit će zadužena za pružanje savjeta poljoprivrednicima kod preusmjerenja na ekoproizvodnju; savjeta vezanih uz javnu nabavu te savjete za mjere koje se financiraju iz Programa ruralnog razvoja RH, Operativnog programa Konkurentnost i kohezija te drugih relevantnih programa (isključivo vezane za ekopoljoprivredu i ekohranu).

Smjernice za zelenu javnu nabavu

Kako bi se olakšala institucionalna nabava ekoloških proizvoda, izradit će se smjernice za zelenu javne nabave ekohrane. Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije koordinirat će izradu ovih smjernica koje će se izraditi u suradnji sa relevantnim dionicima.

Administracija i koordinacija

Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije će administrirati, koordinirati te biti zadužen za monitoring i evaluaciju provedbe Akcijskog plana za razvoj ekološke poljoprivrede. Odjel će biti preimenovan u Upravni odjel za ekološku poljoprivredu, a njegova osnovna zadaća će biti provedba Akcijskog plana. U sklopu Odjela djelovat će i savjetodavci za ekološku poljoprivrednu proizvodnju. Odjel će uspostaviti suradnju s drugim hrvatskim županijama u području ekološke poljoprivrede te se povezati s drugim europskim regijama koje imaju veliki udio površina pod ekološkom proizvodnjom i ambiciozne planove za njezin daljnji razvoj. Ovo se prvenstveno odnosi na Alpe Adria regiju (npr. austrijsko Gradišće), ali i druge europske regije s kojima će se razmjenjivati znanja i iskustva te pokrenuti zajednički projekti. Županija će također organizirati nacionalne i međunarodne seminare, konferencije i druge skupove o temama relevantnim za razvoj ekološke poljoprivrede. Cjelokupni županijski proračun za poljoprivredu (trenutno 20 milijuna kn na godinu) bit će preusmjeren u provedbu Akcijskog plana. Županija će osnovati i *Savjet za provedbu Akcijskog plana za ekološku poljoprivredu* koji će pratiti provedbu plana.

Tablica 3. Pregled mjera za razvoj ekološke poljoprivrede

Tip mjere	Mjere	Opis mjere/ projekta/ aktivnosti	Vrijeme provedbe	Nositelji provedbe i nadzora	Očekivani rezultati	Potrebna financijska sredstva (kn)	Izvor financ. Sredstava	
Informiranje i edukacija	1. Edukacija konvencionalnih proizvođača zainteresiranih za prelazak na ekopoljoprivredu	1.1 Izrada plana edukacije proizvođača	Lipanj 2021.	KK, ZOI, MPSS, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje znanja i ojačani kapaciteti poljoprivrednika Povećanje broja ekoloških proizvođača i poljoprivrednih površina pod ekološkom proizvodnjom Povećanje proizvodnje ekohrane Pojačana suradnja među poljoprivrednicima 	45.000,00	ZŽ, JLS, PRR, OPKK	
			1.2 Održavanje predavanja, seminara demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena	2021. do 2030.		KK, ZOI, MPSS, udruge, PGŽŽ, UOPRRŠZZ	450.000,00	
			1.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala	2021. do 2030.		KK, ZOI, MPSS, udruge, PGŽŽ, JLS, RAZŽ, LAG-ovi, UOPRRŠZZ	1.575.000,00	
		1.4 Uspostava mreže ekoloških demo (pilot) poljoprivrednih gospodarstava	2021. do 2025.	KK, ZOI, udruge, MPSS, PGŽŽ, UOPRRŠZZ	5.625.000,00			
		2. Edukacija ekoloških proizvođača	2.1 Izrada plana edukacije proizvođača	Lipanj 2021.	KK, ZOI, MPSS, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje znanja i ojačani kapaciteti poljoprivrednika Povećanje proizvodnje ekohrane te broja novih proizvoda Bolja i učinkovitija proizvodnja Povećana dobit ekoloških poljoprivrednika 	45.000,00	ZŽ, JLS, PRR, OPKK
				2.2 Održavanje predavanja, seminara, demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena	2021. do 2030.		KK, ZOI, udruge, MPSS, PGŽŽ, UOPRRŠZZ	375.000,00
			2.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala	2021. do 2030.	KK, ZOI, MPSS, udruge, PGŽŽ, JLS, RAZŽ, LAG-ovi, UOPRRŠZZ	750.000,00		
3. Edukacija, promocija i	3.1 Izrada i održavanje središnjeg županijskog web portala za	Lipanj 2021. do 2030.	KK, MPSS, ZOI, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Pojačan interes javnosti za ekohranu i ekološke teme općenito 	1.800.000,00	ZŽ, JLS, PRR, OPKK		

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Tip mjere	Mjere	Opis mjere/ projekta/ aktivnosti	Vrijeme provedbe	Nositelji provedbe i nadzora	Očekivani rezultati	Potrebna financijska sredstva (kn)	Izvor financ. Sredstava	
	informiranje potrošača	ekopoljoprivredu						
		3.2	Provođenje info kampanja i promocije ((i) sajam eko proizvoda 2 x godišnje; (ii) tjedan ekopoljoprivrede 1 x godišnje; (iii) tjedan ekohrane u turističko-ugostiteljskom sektoru (TUS) 2 x godišnje; (iv) dani otvorenih vrata na eko gospodarstvima 1 x godišnje i dr.)	2021. do 2030.	KK, MPSS, udruge; RAZŽ, PGŽŽ, JLS, TUS, LAG-ovi, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Povećano znanje o ekohrani i informiranost potrošača Povećana potrošnja ekohrane Povećan ugled ekopoljoprivrednika u društvu 	900.000,00	
		3.3	Izrada i distribucija promotivnih materijala (publikacije, brošure, mobilne aplikacije i dr.)	2021. do 2030.	KK, ZOI, MPSS, udruge, PGŽŽ, JLS; RAZŽ, LAG-ovi, UOPRRŠŽŽ		7.875.000,00	
		3.4	Osnivanje gradskih i općinskih eko vrtova	2021. do 2030.	JLS, udruge, MPSS, UOPRRŠŽŽ		1.575.000,00	
		3.5	Dodjela godišnje nagrade za najbolji/ najinovativniji ekološki proizvod ili projekt	2021. do 2030.	Udruge, MPSS, PGŽŽ, JLS, škole i vrtići, TUS, LAG-ovi, UOPRRŠŽŽ		375.000,00	
4. Edukacija djece i mladih	4.1	Uvođenje ekohrane i ekopoljoprivrede u kurikulum	2021. do 2030.	Škole, JLS, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Razvijena svijest kod djece i mladih o važnosti ekohrane i općenito pojačana ekološka osviještenost 	45.000,00	ZŽ, JLS, PRR, OPKK	
	4.2	Osnivanje eko vrtova u osnovnim školama	2021. do 2030.	Škole, roditelji, JLS, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Djeca i mladi traže od roditelja konzumaciju više ekohrane 	1.575.000,00		
	4.3	Izrada i distribucija edukativnih materijala (mobilne aplikacije, video igrice i dr.)	2021. do 2030.	KK, JLS, škole i vrtići, LAG-ovi, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Stvorene novog naraštaja potrošača ekohrane 	750.000,00		
5. Edukacija ostalih dionika	5.1	Edukacija javnih ustanova i predstavnik JLS o alternativnim kanalima prodaje i zelenoj javnoj nabavi	2021. do 2030.	KK, ZOI, MPSS, udruge, PGŽŽ, JLS, škole, vrtići, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Povećano znanje i informiranost Povećana potrošnja ekohrane 	112.500,00	ZŽ, JLS, PRR, OPKK	

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Tip mjere	Mjere	Opis mjere/ projekta/ aktivnosti	Vrijeme provedbe	Nositelji provedbe i nadzora	Očekivani rezultati	Potrebna financijska sredstva (kn)	Izvor financ. Sredstava	
Trženje i	8. Uvođenje ekohrane u javne institucije	8.1 Uvođenje ekohrane u vrtiće i škole	Rujan 2021.	Škole, vrtići i ostale javne inst., JLS, PGŽ, udruge, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Ekohrana dostupna na jelovnicima javnih ustanova 	37.500.000,00	ZŽ, JLS, PRR, OPKK, relevantna	
		7. Centar za razvoj ekološke poljoprivrede	7.1 Osnivanje, izgradnja i opremanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (uključujući distributivni centar, edukacijsko-proizvodna postrojenja za preradu, testnu kuhinju, laboratorij, edukacijske prostore i ostalu infrastrukturu)	2023.	DCVP, RAZŽ, JLS, PGŽ, KK, trgovci, TUS, udruge, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećano znanje i informiranost proizvođača i potrošača Lakši plasman ekoloških proizvoda Povećana prodaja i potrošnja ekohrane Razvoj novih ekoproizvoda i inovativnih tehnoloških rješenja Povećana dobit ekoproizvođača 	48.750.000,00	OPKK, ZŽ, JLS, PRR
			6.3 Sufinansiranje investicija u posebnu mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje (financiranih iz PRR)	2021. do 2030.	UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećana dobit ekoloških poljoprivrednika 	10.800.000,00	
6. Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju	6.1 Izrada programa dodjele potpora za ekološku proizvodnju hrane	6.1 Izrada programa dodjele potpora za ekološku proizvodnju hrane	Lipanj 2021.	UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje broja ekoloških proizvođača i poljoprivrednih površina pod ekološkom proizvodnjom 	0,00	ZŽ, JLS, PRR	
		6.2 Dodjela jednokratnih potpora konvencionalnim proizvođačima za preusmjeranje cijelog gospodarstva na EP	2021. do 2030.	UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje proizvodnje ekohrane te broja novih proizvođača Lakša i učinkovitija proizvodnja 	112.500.000,00		
		5.3 Edukacija školskih kuhara/kuharica i roditelja o uvođenju ekohrane u škole i vrtiće	2021. do 2030.	Škole, vrtići, roditelji, KK, udruge, PGŽ, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje broja ekoloških poljoprivrednika 	112.500,00		
5.2 Edukacija predstavnika TUS-a o uvođenju ekohrane u ponudu	5.2 Edukacija predstavnika TUS-a o uvođenju ekohrane u ponudu	5.2 Edukacija predstavnika TUS-a o uvođenju ekohrane u ponudu	2021. do 2030.	KK, ZOI, MPSS, PGŽ, udruge, TUS, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Povećan dobit ekoloških poljoprivrednika 	112.500,00		

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Tip mjere	Mjere	Opis mjere/ projekta/ aktivnosti	Vrijeme provedbe	Nositelji provedbe i nadzora	Očekivani rezultati	Potrebna financijska sredstva (kn)	Izvor financ. Sredstava
		8.2 Uvođenje ekohrane u ostale javne institucije	2021. do 2030.	Škole, JLS, PGŽŽ, udruge, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Povećana potrošnja ekohrane Povećana dobit ekoproizvođača 	15.000.000,00 3.750.000,00	ministarstva, PGŽŽ, poslovni sektor
		8.3 Opremanje prostora za pripremu i posluživanje hrane u školama	2021. do 2025.	Škole, vrti i ostale javne inst., JLS, UOPRRŠŽŽ			
9.	Razvoj kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala	9.1 Svaranje tržišne infrastrukture za razvoj kratkih opskrbnih lanaca (uključujući prodajna mjesta na tržnicama i/ili eko tržnice, kioske, trgovine na PG-ima, zelene eko košare-sustav kućnih dostava, i dr.)	2021. do 2030.	PGŽŽ, JLS, trgovci, TUS, LAG-ovi, udruge, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Bolja i lakša dostupnost ekoloških proizvoda Lakši plasman svježih i lokalnih eko proizvoda Povećana prodaja i potrošnja ekohrane Povećana dobit poljoprivrednika Jača povezanost ruralnih i urbanih proizvoda Jačanje solidarnosti između proizvođača i potrošača 	9.750.000,00	ZŽ, JLS, PRR, OPKK, relevantna ministarstva, PGŽŽ, poslovni sektor
10.	Uvođenje ekohrane u turističko-ugostiteljski sektor	10.1 Projekt uvođenja ekohrane u restorane i hotele	2021. do 2023.	PGŽŽ, TUS, UOPRRŠŽŽ	<ul style="list-style-type: none"> Povećana ponuda ekohrane u restoranima Povećana prodaja eko proizvoda Povećana dobit eko proizvođača Atraktivnija gastro ponuda 	7.500.000,00	ZŽ, JLS, PRR, PGŽŽ, TUS, poslovni sektor
		10.2 Projekt uvođenja ekohrane u objekte seoskog turizma	2021. do 2023.	PGŽŽ, TUS, UOPRRŠŽŽ		7.500.000,00	ZŽ, JLS, PRR, PGŽŽ, TUS, poslovni sektor

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Tip mjere	Mjere	Opis mjere/ projekta/ aktivnosti	Vrijeme provedbe	Nositelji provedbe i nadzora	Očekivani rezultati	Potrebna financijska sredstva (kn)	Izvor financ. Sredstava
Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje	11. Potpora stručno-znanstvenim istraživanjima	11.1 Izrada studije o ekološkim i ekonomskim posljedicama 100% preusmjerenja na EP u ZG županiji.	Rujan 2021.	KK, ZOI, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Jasnija slika o potencijalu i koristima ekološke proizvodnje za društvo u cjelini Dostupni kvantitativni i kvalitativni pokazatelji koji služe za argumentirani dijalog 	225.000,00	ZŽ, JLS, PRR, ZOI, poslovni sektor
		11.2 Provesti istraživanje o potencijalima za ekološku proizvodnju i potrebama za ekohranu	Rujan 2021.	KK, ZOI, javne ustanove, TUS, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj novih ekoproizvoda i inovativnih tehnoloških rješenja 	112.500,00	
		11.3 Izrada studija za uvođenje pojedinih mjera	2021 do 2030.	ZOI, KK, PGŽŽ, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Realnija percepcija javnosti, stručnih krugova i ostalih dionika o ekološkoj poljoprivredi i ekohrani 	150.000,00	
		11.4 Provoditi relevantna primjenjena istraživanja u sklopu CREP-a				1.050.000,00	
	12. Poticanje uvođenja kurikuluma u stručne škole	12.1 Potaknuti uvođenje posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u stručne škole	2021. do 2022.	Stručne škole, KK, ZOI, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Stecena nova suvremena znanja Ojačana svijest o eko poljoprivredi i ekohrani Svaranje naraštaja kompetentnih i motiviranih mladih stručnjaka koji su potencijalni ekološki proizvođači ili stručnjaci u sektoru ekološke poljoprivrede 	150.000,00	ZŽ, JLS, OPKK, relevantna ministarstva,
	13. Sufinanciranje EU projekata	13.1 Sufinanciranje projekata kojima je odobreno financiranje iz EU fondova, poput onih za informiranje i promociju poljoprivrednih proizvoda, EIP-AGRI, Obzor Europa, LIFE i drugi	2021. do 2030.	ZOI, KK, udruge, RAŽŽ, UOPRRŠZZ	<ul style="list-style-type: none"> Razvoj novih znanja i inovativnih rješenja Prijenos znanja i najboljih praksi, ojačana suradnja između dionika na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini 	7.500.000,00	ZŽ, JLS, relevantna ministarstva,

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Tip mjere	Mjere	Opis mjere/ projekta/ aktivnosti	Vrijeme provedbe	Nositelji provedbe i nadzora	Očekivani rezultati	Potrebna financijska sredstva (kn)	Izvor financ. Sredstava	
Institucionalna potpora i administracija	14. Info točka	14.1 Osnivanje info točke u okviru UOPRRŠŽ	Siječanj 2021.	UOPRRŠŽ	<ul style="list-style-type: none"> Dostupnost relevantnih informacija 	3.750.000,00	ZŽ, JLS, relevantna ministarstva, poslovni sektor	
		14.2 Redovito savjetovanje i informiranje dionika	Siječanj 2021.	UOPRRŠŽ		375.000,00		
	15. Izrada smjenica za ZJN ekohrane	15.1 Izrada smjernica za zelenu javnu nabavu	Rujan 2021.	KK, ZOJ, JLS; relevantna ministarstva; udruge, UOPRRŠŽ	<ul style="list-style-type: none"> Izrađene smjernice za zelenu javnu nabavu Zelena javna nabava zaživjela i doprinosi većoj prodaji ekohrane 	112.500,00	ZŽ, JLS; relevantna ministarstva	
		16. Administracija, koordinacija, monitoring i evaluacija akcijskog plana	16.1 Osnivanje Savjeta za provedbu Akcijskog plana za EP	Siječanj 2021.				UOPRRŠŽ
			16.2 Administriranje, koordinacija, monitoring i evaluacija provedbe AP za EP	2021 do 2030.	UOPRRŠŽ	<ul style="list-style-type: none"> Učinkovito i transparentno upravljanje i nadzor nad provedbom Akcijskog plana 	0,00	
			16.3 Suradnja s ostalim EU regijama	2021 do 2030.	UOPRRŠŽ		2.250.000,00	ZŽ, druge regije, županije i zemlje-partneri
			16.4 Organiziranje nacionalnih i međunarodnih konferencija	2021 do 2030.	UOPRRŠŽ		3.750.000,00	

Tablica 4. Plan provedbe mjera Akcijskog plana u periodu 2021. do 2023. godine

Mjere	Aktivnosti	2021	2022	2023
1. Edukacija konvencionalnih proizvođača zainteresiranih za prelazak na ekopoljoprivredu	1.1 Izrada plana edukacije proizvođača	Izrada detaljnog plana edukacije proizvođača, rok: lipanj 2021		Analiza i vrednovanje provedbe plana edukacije, revidiranje plana
	1.2 Održavanje predavanja, seminara demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena	Početak održavanje edukacijskih i demonstracijskih aktivnosti	Redovno održavanje edukacijskih i demonstracijskih aktivnosti	Redovno održavanje edukacijskih i demonstracijskih aktivnosti
	1.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala	Izrada i distribucija edukativnih materijala	Izrada i distribucija edukativnih materijala	Izrada i distribucija edukativnih materijala
	1.4 Uspostava mreže ekoloških demo (pilot) poljoprivrednih gospodarstava	Postići dogovor s 3-5 uspješnih ekogospodarstava oko njihovog statusa demo gospodarstava, po potrebi dodatno ih opremiti (manje investicije, npr. u prostor za predavanja, mehanizaciju ili preradu). Započeti s demo aktivnostima.	Proširiti mrežu s 2-3 dodatna gospodarstva, provoditi demo aktivnosti.	Proširiti mrežu s 2-3 dodatna gospodarstva, provoditi demo aktivnosti.
2. Edukacija ekoloških proizvođača	4.919 Izrada plana edukacije proizvođača	Izrada detaljnog plana edukacije proizvođača, rok: lipanj 2021		Analiza i vrednovanje provedbe plana edukacije, revidiranje plana
	2.2 Održavanje predavanja, seminara, demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena	Početak održavanje edukacijskih i demonstracijskih aktivnosti	Redovno održavanje edukacijskih i demonstracijskih aktivnosti	Redovno održavanje edukacijskih i demonstracijskih aktivnosti
	2.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala	Izrada i distribucija edukativnih materijala	Izrada i distribucija edukativnih materijala	Izrada i distribucija edukativnih materijala
3. Edukacija, promocija i informiranje potrošača	3.1 Izrada i održavanje središnjeg županijskog web portala za ekopoljoprivredu	Izrada i održavanje web portala, rok: travanj 2021	Redovno održavanje i ažuriranje web portala	Redovno održavanje i ažuriranje web portala
	3.2 Provođenje info kampanja i promocije	Održavanje 1 jedna ekopoljoprivrede, 2 sajma ekohrane, 1 jedna ekohrane u restoranima i agro-turizmima i 1 dana otvorenih vrata na ekogospodarstvima	Održavanje 1 jedna ekopoljoprivrede, 2 sajma ekohrane, 1 jedna ekohrane u restoranima i agro-turizmima i 1 dana otvorenih vrata na ekogospodarstvima	Održavanje 1 jedna ekopoljoprivrede, 2 sajma ekohrane, 1 jedna ekohrane u restoranima i agro-turizmima i 1 dana otvorenih vrata na ekogospodarstvima

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Mjere	Aktivnosti	2021	2022	2023
4. Edukacija djece i mladih	3.3 Izrada i distribucija promotivnih materijala	Dizajn, izrada i distribucija promotivnih materijala (publikacije, brošure, mobilne aplikacije i dr.)	Dizajn, izrada i distribucija promotivnih materijala (publikacije, brošure, mobilne aplikacije i dr.)	Dizajn, izrada i distribucija promotivnih materijala (publikacije, brošure, mobilne aplikacije i dr.)
	3.4 Osnivanje gradskih i općinskih vrtova	Osnovati gradski/općinski ekovrt	Osnovati gradski/općinski ekovrt	Osnovati gradski/općinski ekovrt
	3.5 Dodjela godišnje nagrade za najbolji/najinovativniji ekološki proizvod/projekt	Izrada kriterija za izbor, izbor	nastavak	nastavak
4. Edukacija djece i mladih	4.1 Uvođenje ekohrane i ekopoljoprivrede u kurikulum	Inicirati razgovore o uvođenje ekohrane i ekopoljoprivrede u kurikulum	Poticati i pružati potrebnu pomoć školama oko uvođenja tematike u kurikulum	Poticati i pružati potrebnu pomoć školama oko uvođenja tematike u kurikulum
	4.2 Osnivanje eko vrtova u osnovnim školama	Postići dogovor sa školama i JLS te osnovati prve ekovrtove u osnovnim školama	Osnivanje dodatnih ekovrtova	Osnivanje dodatnih ekovrtova
	4.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala (mobilne aplikacije, video igrice i dr.)	Dizajn, izrada i distribucija edukativnih materijala (mobilne aplikacije, video igrice i dr.)	Dizajn, izrada i distribucija edukativnih materijala	Dizajn, izrada i distribucija edukativnih materijala
5. Edukacija ostalih dionika	5.1 Edukacija javnih ustanova i predstavnika JLS o alternativnim kanalima prodaje i zelenoj javnoj nabavi	Započeti edukaciju javnih ustanova i predstavnika JLS o alternativnim kanalima prodaje i zelenoj javnoj nabavi	Provoditi redovnu edukaciju	Provoditi redovnu edukaciju
	5.2 Edukacija predstavnika TUS-a o uvođenju ekohrane u ponudu	Započeti edukaciju predstavnika TUS-a o uvođenju ekohrane u ponudu	Provoditi redovnu edukaciju	Provoditi redovnu edukaciju
	5.3 Edukacija školskih kuhara/kuharica i roditelja o uvođenju ekohrane u škole i vrtiće	Započeti edukaciju školskih kuhara/kuharica i roditelja o uvođenju ekohrane u škole i vrtiće	Provoditi redovnu edukaciju	Provoditi redovnu edukaciju
6. Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju	6.1 Izrada programa dodjele potpora za ekološku proizvodnju hrane	Izrada programa dodjele potpora, rok: lipanj 2021		Analiza i vrednovanje programa potpora, revidiranje programa
	6.2 Dodjela jednokratnih potpora konvencionalnim proizvođačima za	Započeti dodjelu jednokratnih potpora	Redovna dodjela potpora.	Redovna dodjela potpora.

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Mjere	Aktivnosti	2021	2022	2023
	preusmjerenje cijelog gospodarstva na EP			
	6.3 Sufinanciranje investicija u posebnu mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje za organizirane proizvođače	Započeti sufinanciranje investicija	Redovno sufinanciranje investicija	Redovno sufinanciranje investicija
7. Centar za razvoj ekološke poljoprivrede	7.1 Osnivanje, izgradnja i opremanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede	Izrada projekta regionalnog/županijskog Centra za ekološku poljoprivredu	Ishodjenje potrebnih dozvola, priprema projektne dokumentacije, prijava projekta za financiranje iz OPKK, PRR	Opremanje i otvaranje Centra
	8.1 Uvođenja ekohrane u vrtiće i škole	Započeti projekt uvođenja ekohrane	Nastavak provođenja projekta	Nastavak provođenja projekta
8. Uvođenje ekohrane u javne institucije	8.2 Uvođenja ekohrane u ostale javne institucije	Započeti projekt uvođenja ekohrane	Nastavak provođenja projekta	Nastavak provođenja projekta
	8.3 Opremanje prostora za pripremu i posluživanje hrane u školama	Odabir škola	Opremanje prvih prostora	Opremanje dodatnih prostora
9. Razvoj kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala	9.1 Svaranje tržišne infrastrukture za razvoj kratkih opskrbnih lanaca (uključujući prodajna mjesta na tržišnicama i/ili ekotržnice, ekomate, kioske, trgovine na PG-ima, zelene eko košare-sustav kućnih dostava, i dr.)	Analiza postojeće tržišne infrastrukture u županiji za razvoj kratkih opskrbnih lanaca i izrada studije o mogućnostima za razvoj	Pružati administrativnu i tehničku pomoć JLS, PG i ostalim dionicima, projektima i inicijativama	Pružati administrativnu i tehničku pomoć JLS, PG i ostalim dionicima, projektima i inicijativama
10. Uvođenje ekohrane u TUS	10.1 Projekt uvođenja ekohrane u restorane i hotele, objekte seoskog turizma	Izrada studije, rok: rujan 2021	Započeti pilot projekt uvođenja ekohrane u restorane, hotele, objekte seoskog turizma	Nastavak provođenja projekta
	10.2 Projekt uvođenja ekohrane u objekte seoskog turizma			
11. Potpora stručno-znanstvenim istraživanjima	11.1 Izrada studije o ekološkim i ekonomskim posljedicama 100% preusmjerenja na EP u ZG županiji	Izrada studije, rok: rujan 2021		
	11.2 Provesti istraživanje o potencijalima za ekološku proizvodnju i potrebama za ekohranu	Provođenje istraživanja, rok: rujan 2021		
	11.3 Izrada studija za uvođenje pojedinih mjera	Od 2021.		

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

Mjere	Aktivnosti	2021	2022	2023
12. Poticanje uvođenja kurikuluma u strukovne škole	11.4 Provoditi relevantna primjenjena istraživanja u sklopu Centra za razvoj ekološke poljoprivrede			Započeti s primjenjenim istraživanjima
	12.1 Potaknuti uvođenje posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole	Započeti razgovore o uvođenju posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole	Poticati i pružati potrebnu pomoć školama oko uvođenja tematike u kurikulum	Poticati i pružati potrebnu pomoć školama oko uvođenja tematike u kurikulum
13. Sufinanciranje EU projekata	13.1 Sufinanciranje projekata kojima je odobreno financiranje iz EU fondova	Sufinanciranje projekata	Sufinanciranje projekata	Sufinanciranje projekata
14. Info točka	14.1 Osnivanje Info točke u okviru UOPRRŠŽŽ	Osnivanje Info točke, rok: travanj 2021	Redovan rad Info točke.	Redovan rad Info točke
	14.2 Redovito savjetovanje i informiranje dionika	Redovito savjetovanje i informiranje dionika	Redovito savjetovanje i informiranje dionika	Redovito savjetovanje i informiranje dionika
15. Izrada smjenica za ZJN ekohrane	15.1 Izrada smjenica za zelenu javnu nabavu	Izrada smjenica, rok: rujan 2021	Redovito ažuriranje smjernica	Redovito ažuriranje smjernica
16. Administracija, koordinacija, monitoring i evaluacija akcijskog plana	16.1 Osnivanje Savjeta za provedbu Akcijskog plana za EP	Osnivanje Savjeta za provedbu Akcijskog plana za EP	Redovan rad i održavanje sjednica Savjeta	Redovan rad i održavanje sjednica Savjeta
	16.2 Administriranje, koordinacija, monitoring i evaluacija provedbe AP za EP	Administriranje, koordinacija, monitoring i evaluacija provedbe AP za EP	Administriranje, koordinacija, monitoring i evaluacija provedbe AP za EP	Administriranje, koordinacija, monitoring i evaluacija provedbe AP za EP
	16.3 Suradnja s ostalim EU regijama	Uspostava suradnje s austrijskom pokrajinom Gradišće i švedskom općinom Södertälje	Nastavak uspostavljenih suradnji i proširivanje suradnje s dodatnim regijama	Nastavak uspostavljenih suradnji i proširivanje suradnje s dodatnim regijama
	16.4 Organiziranje nacionalnih i međunarodnih konferencija	Organiziranje nacionalne konferencije o ekopoljoprivredi	Organiziranje međunarodne konferencije o ekopoljoprivredi	Organiziranje nacionalne konferencije o ekopoljoprivredi

8.6 Ključni dionici provedbe Akcijskog plana

Uspješna provedba svakog, pa tako i ovog Akcijskog plana počiva na kvalitetno odrađenim zadaćama i suradnji ključnih dionika. Tablica 3 daje pregled ključnih dionika provedbe Akcijskog plana.

**Županijska
tijela i
institucije**

Najznačajniju ulogu u provedbi, ali i u nadzoru nad provedbom ovog Akcijskog plana imat će Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije (UOPRRŠŽŽ). Odjel će izravno ili neizravno sudjelovati u svim mjerama Akcijskog plana te će koordinirati i nadzirati njegovu provedbu (Tablica 3). UOPRRŠŽŽ će pri tom surađivati i s ostalim odjelima Zagrebačke županije. Naročito intenzivna suradnja je predviđena s Upravnom odjel za gospodarstvo i fondove Europske unije, Upravnim odjelom za odgoj i obrazovanje, Upravnim odjelom za prostorno uređenje, gradnju i zaštitu okoliša, te Upravnim odjelom za financije. O provedbi Akcijskog plana, UOPRRŠŽŽ će redovito izvješćivati župana i županijsku skupštinu, od kojih se očekuje politička, administrativna i financijska podrška za provedbu Akcijskog plana. Od župana i vijećnika županijske skupštine se očekuje i aktivno promoviranje i lobiranje za provedbu Akcijskog plana, te izravno sudjelovanje u provedbi Mjere 16.3 (Suradnja s ostalim EU regijama) i Mjere 16.4 (Nacionalne i međunarodne konferencija). Za provedbu Plana bit će važna i podrška Razvojne agencije Zagrebačke županije (RAŽŽ), za koju se očekuje da će pomoći u promociji i promidžbi informativnih kampanja te distribuciji edukativnih materijala (Mjere 2.1, 3.2 i 3.3.). Slična podrška se očekuje i od Javne ustanove Zeleni prsten Zagrebačke županije te Turističke zajednice Zagrebačke županije. Za očekivati je da će RAŽŽ pomoći i u osnivanju i opremanju Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (Mjera 7.1). Pomoć RAŽŽ-a se očekuje i kroz sufinanciranje projekata kojima je odobreno financiranje iz EU fondova – poput onih za informiranje i promociju poljoprivrednih proizvoda, EIP-AGRI, Obzor Europa, LIFE i sl.) (Mjera 13.1).

**Javni sektor
na lokalnoj
razini**

Za uspješnu provedbu Akcijskog plana bit će važno i uključivanje jedinica lokalne samouprave – gradova i općina. Njihovo sudjelovanje je predviđeno u promociji i promidžbi informativnih kampanja te distribuciji edukativnih materijala (Mjere 2.1, 3.2 i 3.3), pri osnivanju gradskih i općinskih eko vrtova (Mjera 3.4), dodjeli godišnje nagrade za najbolji/najinovativniji ekološki proizvod/projekt (Mjera 3.5), te u aktivnostima koje se odnose na edukacija djece, mladih i ostalih dionika (Mjere 4 i 5). Nadalje, Akcijski plan predviđa pomoć JLS-ova u osnivanju i opremanju Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (Mjera 7.1), pri uvođenju ekohrane u javne institucije (Mjera 8), u razvoju kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala (Mjera 9.1) te izradi smjernica za zelenu javnu nabavu (Mjera 15.1). Pomoć u promociji i promidžbi informativnih kampanja, distribuciji edukativnih materijala, dodjeli godišnje nagrade za najbolji/najinovativniji ekološki proizvod/projekt (Mjera 3.5), se očekuje i od razvojnih agencija gradova Zagrebačke županije te turističkih zajednica gradova i općina.

LAG-ovi	LAG-ovi koji djeluju na području Županije će također pomoći u promociji i promidžbi informativnih kampanja, distribuciji edukativnih materijala (Mjere 1.3, 2.3, 3.2 i 4.3), dodjeli godišnje nagrade za najbolji/najinovativniji ekološki proizvod/projekt (Mjera 3.5). Oni će također doprinijeti razvoju kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala (Mjera 9.1)
Poljoprivredni sektor	Za uspješnu provedbu Akcijskog plana, jedan od najvažnijih dionika (ako ne i najvažniji!) jesu poljoprivredni proizvođači Zagrebačke županije. O njihovom zanimanju i spremnosti na ekološki uzgoj ovisi cijeli Plan. Stoga je znatan dio mjera Plana usmjeren na informiranje, podizanje svijesti i jačanje kapaciteta poljoprivrednika (Mjera 1-2). Poljoprivredni potrošači će imati značajnu ulogu u edukaciji, promociji i informiranju potrošača i ostalih dionika (Mjere 3 i 5) te u uvođenju ekohrane u javne institucije (Mjera 8). Oni će biti i važni dionici u razvoju kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala (Mjera 8), pilot projektu uvođenja ekohrane u restorane, hotele, objekte seoskog turizma (Mjera 10.1), provođenju primjenjenih istraživanja u sklopu Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (Mjera 11.3) te izradi smjernica za zelenu javnu nabavu (Mjera 15.1). U animaciji poljoprivrednih proizvođača, važnu ulogu će imati i udruge proizvođača. Udruge će imati značajnu ulogu i u distribuciji promotivnih materijala (Mjera 3.3), u osnivanju gradskih i općinskih eko vrtova (Mjera 3.4), dodjeli godišnje nagrade za najbolji/najinovativniji ekološki proizvod/projekt (Mjera 3.5), edukaciji ostalih dionika (Mjera 5), uvođenju ekohrane u javne institucije (Mjera 8) te razvoju kratkih lanaca opskrbe (Mjera 9). Distributivni centar za voće i povrće (DCVP) bit će ključan za osnivanje i opremanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (Mjera 7.1).
Nepoljoprivredni privatni sektor	U privatnom sektoru, najveću ulogu u provedbi Akcijskog plana će imati konzultantske kuće (KK). One će sudjelovati u većini aktivnosti koje se odnose na edukaciju poljoprivrednih proizvođača, potrošača, djece, mladih i ostalih ciljnih skupina (Mjere 1-5) – kroz izradu i provedbu edukacijskih programa te provedbu promotivnih aktivnosti. Pružat će i specifične konzultantske usluge potrebne za osnivanje i opremanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (Mjera 7.1), za provedbu stručno-znanstvenih istraživanja (Mjera 11), uvođenje kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole (Mjera 12), izradu dokumentacije potrebne za sufinanciranje EU projekata (Mjera 13.1) i uvođenje zelene javne nabave (Mjera 15.1). Ulogu u provedbi Akcijskog plana imat će i trgovci (Mjera 9 – Razvoj kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala) te ostali poduzetnici (npr. prerađivači poljoprivrednih proizvoda). Turističko ugostiteljski sektor će sudjelovati u razvoju kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala (Mjera 9). Privatni sektor bit će ojačan i sudjelovanjem Hrvatske gospodarske komore – Komore Zagreb, kao i sudjelovanjem Obrtničke komore Zagreb te Hrvatske poljoprivredne komore. Predviđeno je da ove institucije sudjeluju u promociji Akcijskog plana, te logistički i promidžbeno pomognu provedbu određenih aktivnosti (npr. organiziranje

**Znanost i
obrazovanje**

edukacija, kampanja, distribuciju materijala, dodjelu godišnje nagrade za najbolji/ najinovativniji ekološki proizvod/projekt i sl.).

Znatan broj mjera Plana je usredotočen na obrazovanje, podizanje svijesti i pružanje stručno-znanstvene potpore provedbi Plana. Za to će biti potrebna pomoć obrazovnih i znanstvenih institucija. Vrtići i osnovne škole bit će ključni u provedbi edukacije djece i mladih (Mjera 4), edukaciji školskih kuhara/kuharica i roditelja o uvođenju ekohrane u škole i vrtiće (Mjera 5.3), pilot projektu uvođenja ekohrane/doručka u škole i vrtiće (Mjera 8.1 i 8.2) te u uvođenju testnih kuhinja (Mjera 8.3). Osnovne škole i vrtići će sudjelovati i u dodjeli godišnje nagrade za najbolji/ najinovativniji ekološki proizvod/projekt (Mjera 3.5), kao i u edukaciji javnih ustanova i predstavnika JLS o alternativnim kanalima prodaje i ZJN (Mjera 5.1). Strukovne škole i veleučilišta (Veleučilište Velika Gorica, Veleučilište Baltazar Zaprešić i Visoka škola Ivanić-Grad) te pučka otvorena učilišta Zagrebačke županije bit će ključni dionici za uvođenje posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani (Mjera 12.1). Znanstveno-obrazovne institucije (ZOI) – znanstveni instituti (Hrvatski šumarski institut i BC Institut) i sveučilišta će sudjelovati u većini aktivnosti koje se odnose na edukaciju poljoprivrednih proizvođača, potrošača i ostalih ciljnih skupina (Mjere 1-3 i Mjera 5) – kroz izradu i provedbu edukacijskih programa. Pružat će stručnu potporu i pri osnivanju i radu Centra za razvoj ekološke poljoprivrede (Mjera 7.1). Imat će značajnu ulogu i u provedbi stručno-znanstvenih istraživanja (Mjera 11), uvođenju kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole (Mjera 12), izradi dokumentacije potrebne za sufinanciranje EU projekata (Mjera 13.1) te uvođenju zelene javne nabave (Mjera 15.1).

**Državne
institucije**

Državne institucije, točnije njihove županijske podružnice također mogu pomoći pri provedbi ovog Plana, primjerice Hrvatska agencija za poljoprivredu i hranu (HAPIH) i Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (APPRR). Naročito značajna uloga je predviđena za Savjetodavnu službu pri Ministarstvu poljoprivrede (MPSS), točnije, njenu podružnicu u Zagrebačkoj županiji. Ona će biti ključna za edukaciju poljoprivrednih proizvođača, potrošača i ostalih dionika (Mjere 1-3 i Mjera 4).

Tablica 5. Pregled ključnih dionika provedbe Akcijskog plana

Mjera Akcijskog plana	UOPRRŠ ZŽ	MP SS	KK	ZOI	PGŽŽ	Udruge	JLS	RAŽŽ	DCVP	Škole	Vrtići	Roditelji	Ostale javne inst.	TUS	LAG- ovi
1. Edukacija konvencionalnih proizvođača zainteresiranih za prelazak na ekopoljoprivredu															
1.1 Izrada plana edukacije proizvođača	+	+	+	+											
1.2 Održavanje predavanja, seminara demonstracijskih mjera, i dr.	+	+	+	+	+	+									
1.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala	+	+	+	+	+	+	+	+							+
1.4 Uspostava mreže ekoloških demo (pilot) poljoprivrednih gospodarstava	+	+	+	+	+	+									
2. Edukacija ekoloških proizvođača															
2.1 Izrada plana edukacije proizvođača	+	+	+	+											
2.2 Održavanje predavanja, seminara, demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena	+	+	+	+	+	+									
2.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala	+	+	+	+	+	+	+	+							+
3. Edukacija, promocija i informiranje potrošača															
3.1 Izrada i održavanje središnjeg županijskog web portala za ekopoljoprivredu	+	+	+	+											
3.2 Provođenje info kampanja i promocije	+	+	+	+	+	+	+	+						+	+

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

6.3	Sufinanciranje investicija u posebnu mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje za organizirane proizvođače	+																		
7.	Centar za razvoj ekološke poljoprivrede																			
7.1	Osnivanje, izgradnja i opremanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede	+	+	+	+		+													
8.	Uvođenje ekohrane u javne institucije																			
8.1	Uvođenja ekohrane u vrtiće i škole	+					+	+												+
8.2	Uvođenja ekohrane uostale javne institucije	+					+	+												
8.3	Opremanje prostora za pripremu i posluživanje hrane u školama	+					+													+
9.	Razvoj kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala																			
9.1	Stvaranje tržišne infrastrukture za razvoj kratkih opskrbnih lanaca	+					+	+												
10.	Uvođenje ekohrane u turističko-ugostiteljski sektor																			
10.1	Uvođenja ekohrane u restorane i hotele	+					+													+
10.2	Uvođenja ekohrane u objekte seoskog turizma	+					+													+
11.	Potpore stručno-znanstvenim istraživanjima																			

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

11.1	Izrada studije o ekološkim i ekonomskim posljedicama 100% preusmjerenja na EP u ZG županiji	+		+	+															
11.2	Provesti istraživanje o potencijalima za ekološku proizvodnju i potrebama za ekohranu	+		+	+														+	+
11.3	Izrada studija za uvođenje pojedinih mjera	+		+	+															+
11.4	Provoditi relevantna primjenjena istraživanja u sklopu Centra za ekološku poljoprivredu	+		+	+	+	+													
12.	Poticanje uvođenja kurikuluma u strukovne škole																			
12.1	Potaknuti uvođenje posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole	+		+	+															+
13.	Sufinanciranje EU projekata																			
13.1	Sufinanciranje projekata kojima je odobreno financiranje iz EU fondova	+		+	+	+	+													+
14.	Info točka																			
14.1	Osnivanje info točke u okviru UOPRRŠZZ	+																		
14.2	Redovito savjetovanje i informiranje dionika	+																		
15.	Izrada smjernica za ZJN ekohrane																			
15.1	Izrada smjernica za zelenu javnu nabavu	+		+	+	+	+													+

8.7 Plan proračuna za provedbu Akcijskog plana

Tablica 6. Plan proračuna za provedbu Akcijskog plana

Mjera Akcijskog plana	Mjerna jedinica	Cijena po mjer. Jedinici (EUR)	Količina	Ukupno (EUR)	%
1. Edukacija konvencionalnih proizvođača zainteresiranih za prelazak na EP					
1.1 Izrada plana edukacije proizvođača	radni dan	300	20	6.000	0,0
1.2 Održavanje predavanja, seminara, demonstracijskih mjera, i dr.	radni dan	300	200	60.000	0,2
1.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala	radni dan	300	100	210.000	0,5
	Priprema 2 brošure godišnje * 10 * 10 dana za svaku	300	100	30.000	0,1
	Tisak 20 brošura, 3000 kom svaka	3	180.000	180.000	0,5
1.4 Uspostava mreže ekoloških demo (pilot) poljoprivrednih gospodarstava	brošura	3	180.000	180.000	0,5
	pro memory	5.000	15	750.000	1,9
	Ukupno Mjera 1			1.026.000	2,6
2. Edukacija ekoloških proizvođača					
2.1 Izrada plana edukacije proizvođača				6.000	0,0
2.2 Održavanje predavanja, seminara, demonstracijskih mjera, studijskih posjeta i razmjena			polja od 1.2	50.000	0,1
2.3 Izrada i distribucija edukativnih materijala			polja od 1.3	100.000	0,3
	Ukupno Mjera 2			156.000	0,4
3. Edukacija, promocija i informiranje potrošača					
3.1 Izrada i održavanje središnjeg županijskog web portala za ekopoljoprivredu	mjesečno	2.000	120	240.000	0,6
3.2 Provođenje info kampanja i promocije	tromjesečno	3.000	40	120.000	0,3
3.3 Izrada i distribucija promotivnih materijala				1.050.000	2,7

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

3.4	Osnivanje gradskih i općinskih eko vrtova	vrt	7.000	30	210.000	0,5
3.5	Dodjela godišnje nagrade za najbolji/ najinovativniji ekološki proizvod/projekt	godišnje	1.000	50	50.000	0,1
Ukupno Mjera 3						
4.	Edukacija djece i mladih					
4.1	Uvođenje ekohrane i ekopoljoprivrede u kurikulum				6.000	0,0
4.2	Osnivanje ekovrta u osnovnim školama				210.000	0,5
4.3	Izrada i distribucija edukativnih materijala				100.000	0,3
Ukupno Mjera 4						
5.	Edukacija ostalih dionika					
5.1	Edukacija javnih ustanova i predstavnika JLS o alternativnim kanalima prodaje i ZJN	procjena			15.000	0,0
5.2	Edukacija predstavnika TUS-a o uvođenju ekohrane u ponudu	procjena			15.000	0,0
5.3	Edukacija školskih kuhara/kuharica i roditelja o uvođenju ekohrane u škole i vrtiće	procjena			15.000	0,0
Ukupno Mjera 5						
6.	Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju					
6.1	Izrada programa dodjele potpora za ekološku proizvodnju hrane				0	0,0
6.2	Dodjela jednokratnih potpora konvencionalnim proizvođačima za preusmjerenje cijelog gospodarstva na EP	OPG	15.000	1.000	15.000.000	37,9
6.3	Sufinanciranje investicija u posebnu mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje za organizirane proizvođače	organizacija	120.000	12	1.440.000	3,6
Ukupno Mjera 6						
7.	Centar za razvoj ekološke poljoprivrede					
7.1	Osnivanje, izgradnja i opremanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede	procjena			6.500.000	16,4
Ukupno Mjera 7						
					16.440.000	41,6
					6.500.000	16,4
					6.500.000	16,4

Mjere za razvoj ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji

8. Uvođenje ekohrane u javne institucije								
8.1	Uvođenja ekohrane u vrtiće i škole	procjena			5.000.000	12,6		
8.2	Uvođenje ekohrane u ostale javne institucije	procjena			2.000.000	5,1		
8.3	Opremanje prostora za pripremu i posluživanje hrane u školama	kuhinja	10.000	50	500.000	1,3		
Ukupno Mjera 8					7.500.000	19,0		
9. Razvoj kratkih opskrbnih lanaca i alternativnih prodajnih kanala								
9.1	Stvaranje tržišne infrastrukture za razvoj kratkih opskrbnih lanaca	procjena			1.300.000	3,3		
Ukupno Mjera 9					1.300.000	3,3		
10. Uvođenje ekohrane u turističko-ugostiteljski sektor								
10.1	Projekt uvođenja ekohrane u restorane i hotele	procjena			1.000.000	2,5		
10.2	Projekt uvođenja ekohrane u objekte seoskog turizma	procjena			1.000.000	2,5		
Ukupno Mjera 10					2.000.000	5,1		
11. Potpora stručno-znanstvenim istraživanjima								
11.1	Izrada studije o ekološkim i ekonomskim posljedicama 100% preusmjerenja na EP u ZGŽ				30.000	0,1		
11.2	Provesti istraživanje o potencijalima za ekološku proizvodnju i potrebama za ekohranu				15.000	0,0		
11.3	Izrada studija za uvođenje pojedinih mjera				20.000	0,1		
11.4	Provoditi relevantna primjenjena istraživanja u sklopu Centra za ekološku poljoprivredu		15.000	10	140.000	0,4		
Ukupno Mjera 11					205.000	0,5		
12. Poticanje uvođenja kurikuluma u strukovne škole								
12.1	Potaknuti uvođenje posebnog kurikuluma o ekološkoj poljoprivredi i hrani u strukovne škole				20.000	0,1		
Ukupno Mjera 12					20.000	0,1		

9. RIZICI I KOREKTIVNE MJERE ZA PROVEDBU AKCIJSKOG PLANA

Sustav praćenja provedbe

Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo Zagrebačke županije odgovoran je za poslove praćenja provedbe aktivnosti i postizanja ciljeva Plana. Nadzor nad cjelokupnom provedom Akcijskog plana provodit će Skupština Zagrebačke županije putem izvješća Upravnog odjela o provedbi tijekom razdoblja primjene Plana. Zadaća Upravnog odjela je da (i) osigura da se mjere Plana pravovremeno provode i vremenski rokovi poštuju; (ii) osigura Skupštini strateški pregled provedbe postavljenih ciljeva Akcijskog plana kako bi se osiguralo da se Akcijski plan, ukoliko bude potrebno, pravodobno modificira u skladu s prioritetima i novonastalim okolnostima; (iii) potiče razmjenu iskustava i dobru praksu u provedbi Akcijskog plana. U svrhu što kvalitetnije provedbe i nadzora nad provedbom Plana, bit će osnovan i Savjet za provedbu Akcijskog plana za EP. Ovo tijelo će imati savjetodani karakter. Upravni odjel će imenovati osobu odgovornu za operativnu koordinaciju rada na provedbi Plana.

Utvrđivanje rizika i upravljanje rizicima

Uspješna provedba ovog Akcijskog plana pretpostavlja kontinuirani pregled te pravodobno i adekvatno reagiranje na moguće rizike tijekom provedbe aktivnosti. Stoga je od najveće važnosti već prilikom osmišljavanja i dizajniranja ovog Plana, identificirati ključne rizike provedbe te mehanizme upravljanja rizicima, tj. pripadajuće korektivne mjere. Time dobivamo alat koji omogućuje da se predvide izmijenjene okolnosti prilikom provedbe Plana te pravodobno i valjano na njih reagira. Učinkovito upravljanje rizicima omogućuje:

- Bolju identifikaciju i postupanje po rizicima te doprinosi izbjegavanju budućih neželjenih događaja
- Bolje predviđanje, stvaranje dobre pretpostavke za bolje odlučivanje i optimiziranje raspoloživih resursa te povećanje učinkovitosti provedbe Plana
- Bolje razumijevanje utjecaja svih čimbenika koji su potencijalna prijetnja i mogući uzroci negativnih posljedica
- Smanjenje razinu vjerojatnosti neuspjeha poslovanja i nesigurnosti postizanja postavljenih ciljeva te povećava vjerojatnost uspjeha provedbe Plana
- Jačanju povjerenja u upravljački sustav u javnom sektoru i prihvaćanju kulture procjene rizika.

Procjena rizika

Nakon što smo ih utvrdili, rizike je potrebno procijeniti da ih rangiramo, utvrdimo prioritete i dobijemo informacije za donošenje odluka o onim rizicima na koje se treba usredotočiti. Rizici se procjenjuju na temelju procjene posljedica (učinka) koje bi prouzročili i vjerojatnosti njihove pojave, odnosno realizacije. Za potrebe ovog Akcijskog plana rizike smo procijenili koristeći matricu za mjerenje rizika. Riječ je o tablici s 9 polja, od kojih svako prikazuje ishod procjene posljedica rizika i procjene vjerojatnosti pojave rizika. Ukupnu izloženost riziku dobivamo množenjem bodova za procjenu posljedice i procjene vjerojatnosti rizika.

Vjerojatnost može biti niska (1), srednja (2) i visoka (3). Posljedica može biti mala (1), srednja (2) i velika (3). Ukupnu izloženost riziku (Tablica 7) možemo okarakterizirati kao:

- Niskorizičnu: ocjena 1 ili 2, u matrici označeno zelenom bojom
- Umjereno rizičnu: ocjena 3 ili 4, u matrici označeno žutom bojom
- Visokorizičnu: ocjena 6 ili 9, u matrici označene crvenom bojom.

Procjena ukupne izloženosti riziku prema ovoj matrici (Tablica 8) sugerira da niti jedna od predloženih mjera ovog Akcijskog plana nije u kategoriji visokorizičnih s ocjenom 9 – što bi predstavljalo neprihvatljiv rizik. Svega dvije mjere spadaju u kategoriju visokorizičnih s ocjenom 6 (Tablica 8).

Tablica 7: Procjena ukupne izloženosti riziku

VJEROJATNOST	Velika (3)	3	6	Neprihvatljivi rizici
	Umjerena (2)	2	4	6
	Mala (1)	Prihvatljivi rizici	2	3
		Niska (1)	Srednja (2)	Visoka (3)
		POS LJEDICA		

Korektivne mjere

Nakon procjene ukupne izloženosti riziku, za svaku od od predloženih mjera Akcijskog plana, potrebno je odrediti i predložiti korektivne mjere (Tablica 8). Primjena već unaprijed osmišljenih korektivnih mjera omogućuje kvalitetno upravljanje i kontrolu potencijalnih rizika.

Tablica 8: Procjena razine rizika provedbe mjera Akcijskog plana i predviđene korektivne mjere

Tip mjere	Mjera	Procjena razine rizika			Rizici	Korektivne mjere
		Posljedica	Vjerojatnost	Ukupni rizik		
Informiranje i edukacija	Edukacija konvencionalnih proizvođača zainteresiranih za prelazak na ekopoljoprivredu	3	1	3	Slaba zainteresiranost za sudjelovanje u edukativnom programu	<ul style="list-style-type: none"> Atraktivno osmišljen, kvalitetan program edukacije, kvalitetni i atraktivni edukativni materijali, pomno odabrana, kvalitetna i dobro opremljena pilot gospodarstva Dobra promidžba programa, odlazak među poljoprivrednike Suvremeno osmišljeni, moderno i atraktivno predstavljani pozivi za sudjelovanje, uz korištenje cijele lepeze medijskih kanala i socijalnih mreža koje dopiru do što više potencijalnih sudionika. Redovito održavana i atraktivna Internet stranica Akcijskog plana s obiljem kvalitetnih informacija za poljoprivredne proizvođače Uključivanje Hrvatske poljoprivredne komore i ostalih udruženja poljoprivrednika u osmišljavanje, poziv i provedbu edukacije Flexibilni, raznovrsni i prikladni termini i mjesta održavanja edukacije Izdavanje uvjerenja o poštovanju edukacije
		3	1	3	Nekvalitetna provedba edukativnog programa	<ul style="list-style-type: none"> Odabir i angažman kvalitetnih predavača koji znaju prenijeti znanje i iskustva te inspirirati i motivirati polaznike Program je temeljen na stvarnim potrebama koje su ključne za sudionike i sadrži dosta praktičnih sastavnica (npr. demonstraciju najsuvremenijih agro-tehničkih mjera, posjete uspješnim ekološkim gospodarstvima i sl.) Kvalitetni i atraktivni edukativni materijali, pomno odabrana, kvalitetna i dobro opremljena pilot gospodarstva
		2	1	2	Slaba zainteresiranost za sudjelovanje i nekvalitetna provedba	<ul style="list-style-type: none"> Prinijeti iste, ili vrlo slične korektivne mjere koje su navedene gore za konvencionalne proizvođače Razmotriti uvođenje nagrade za uzorne ekološke poljoprivrednike
		3	1	3	Slaba zainteresiranost za sudjelovanje i nekvalitetna provedba	<ul style="list-style-type: none"> Prinijeti iste, ili vrlo slične korektivne mjere koje su navedene gore za poljoprivredne proizvođače, ali s naglaskom na potrebe i edukacijske alate koji su primjenjivi za potrošače: U izobrazbu uključiti trgovce ekološkom hranom, a u promidžbu medije i medijske zvijezde (glumce, pjevače i sl.)
	Edukacija djece i mladih	2	1	2	Slaba zainteresiranost ravnatelja,	<ul style="list-style-type: none"> Prinijeti iste, ili vrlo slične korektivne mjere koje su navedene gore za ostale ciljane skupine

Rizici i korektivne mjere za provedbu Akcijskog plana

Tip mjere	Mjera	Procjena razine rizika			Rizici	Korektivne mjere
		Posljedica	Vjerojatnost	Ukupni rizik		
					odgajateljica, predavača i roditelja; nekvilitetna provedba edukativnog programa	<ul style="list-style-type: none"> Održavati i njegovati kontakte s ključnim organizacijama i pojedincima te lobirati među njima Odgajateljice, predavače i roditelje uključiti u provedbu edukacije. Osigurati im honorar za sudjelovanje u programu
	Edukacija ostalih dionika	1	1	1	Slaba zainteresiranost za sudjelovanje i nekvilitetna provedba	<ul style="list-style-type: none"> Primijeniti iste, ili vrlo slične korektivne mjere koje su navedene gore za ostale ciljne skupine Razmotriti uvođenje nagrade za najbolje ekološke školske kuhar/-ice
	Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju	3	2	6	Teško iznalaženje i/ili nedostatak financija	<ul style="list-style-type: none"> Osigurati dovoljno sredstva za potpore u županijskom proračunu – i to tijekom cijelog trajanja Akcijskog plana Osigurati dodatna sredstva za potpore kroz ostale izvore financiranja, naročito nacionalne programe financiranja i EU fondove Aktivan pristup županijskih djelatnika u iznalaženju izvora financiranja Angažiranje kvalitetnih vanjskih stručnjaka koji će na vrijeme pripremiti projektnu dokumentaciju za prijavu na natječe za nacionalne programe financiranja i EU fondove. Plaćanje vanjskih stručnjaka koji će pripremiti projektnu dokumentaciju po načelu „nema projekta nema plaćanja“ ili kroz slične aranžmane koji smanjuju izdatke i rizik Županije
		2	1	2	Netransparentnost i kašnjenja u dodjelama potpora	<ul style="list-style-type: none"> Uvesti mjere koje omogućuju transparentnost u pogledu dodjela potpora, uključujući i dostupnost ključnih podataka o potporama, uvjetima i korisnicima u stvarnom vremenu Osigurati likvidnost sredstava da ne dolazi do kašnjenja isplata. U slučaju kašnjenja, pravovremeno i transparentno obavijestiti korisnike
Potpore proizvodnji, preradi i skladištenju	Osmivanje Centra za razvoj ekološke poljoprivrede	2	2	4	Teško iznalaženje i/ili nedostatak financija	<ul style="list-style-type: none"> Osigurati višegodišnja sredstva za potpore u županijskom proračunu Osigurati sredstva za potpore kroz ostale izvore financiranja, naročito EU fondove Angažiranje kvalitetnih vanjskih stručnjaka koji će na vrijeme pripremiti projektnu dokumentaciju za prijavu na natječe za nacionalne programe financiranja i EU fondove. Plaćanje vanjskih stručnjaka koji će pripremiti projektnu dokumentaciju po načelu „nema projekta nema plaćanja“ ili kroz slične aranžmane koji smanjuju izdatke i rizik Županije Razmotriti mehanizme javno-privatno partnerstva, sponzore i sl.

Rizici i korektivne mjere za provedbu Akcijskog plana

Tip mjere	Mjera	Procjena razine rizika			Rizici	Korektivne mjere
		Posljedica	Vjerojatnost	Ukupni rizik		
Uvođenje ekološke hrane u javne institucije	2	2	4	Slaba zainteresiranost ravnatelja javnih institucija i ostalih dionika javne nabave	<ul style="list-style-type: none"> • Pružiti jasnu i atraktivnu informaciju o koristima uvođenja ekohrane u prehranu zaposlenika i korisnika usluga javnih institucija te koristi ekološke poljoprivrede i tako proizvedene hrane za društvo u cjelini • Održavati i njegovati kontakte s ključnim organizacijama i pojedincima te lobirati među njima • Osigurati sredstva za inicijalni rad 10 testnih kuhinja • Organizirati medijsko pokriće dobrih primjera institucija koje su uvele ekohranu • Razmotriti uvođenje subvencioniranja nabavke ekohrane iz županijskog (ili nekog drugog) proračuna (makar za prvih 10 institucija) te nagrada za javnu instituciju s najboljom ponudom ekohrane 	
						2
Uvođenje ekološke hrane u turističko-ugostiteljski sektor	2	1	2	Slaba zainteresiranost turističkih i hoteljerskih djelatnika	<ul style="list-style-type: none"> • Primijeniti slične korektivne mjere koje su navedene gore za mjeru uvođenja ekohrane u javne institucije 	
						2
Stručno-znanstvena istraživanja i obrazovanje	Potpora stručno-znanstvenim istraživanjima	2	1	Teško iznalaženje i/ili nedostatak financija	<ul style="list-style-type: none"> • Odabir i angažman kvalitetnih stručnjaka koji su se već dokazali na sličnim poslovima • Jasnan opis projektne zadace te kvalitete i obima očekivanog outputa • Ugovori koji omogućuju da se u slučaju isporuke nedovoljno kvalitetnog outputa ili značajnijeg kašnjenja isporuke uskratiti isplata ili izvrši samo djelomično 	
						2
Poticanje uvođenja	2	2	4	Slaba zainteresiranost	<ul style="list-style-type: none"> • Primijeniti slične korektivne mjere koje su navedene gore za mjeru uvođenja ekohrane u 	
						2

Rizici i korektivne mjere za provedbu Akcijskog plana

Tip mjere	Mjera	Procjena razine rizika			Rizici	Korektivne mjere	
		Posljedica	Vjerojatnost	Ukupni rizik			
Institucionalna potpora i administracija	kurikuluma u strukovne škole				ravnatelja i predavača	<p>javne institucije</p> <ul style="list-style-type: none"> Održavati i njegovati kontakte s ključnim organizacijama i pojedincima te lobirati među njima Ravnatelje i predavače uključiti u izradu provedbu edukacije. Osigurati im honorar za sudjelovanje u izradi kurikuluma 	
	Sufinanciranje EU projekata	1	2	2	Teško iznalaženje i/ili nedostatak financija	<ul style="list-style-type: none"> Osigurati višegodišnja sredstva za potpore u županijskom proračunu 	
	Info točka	2	1	2	Teško iznalaženje i/ili nedostatak financija	<ul style="list-style-type: none"> Osigurati višegodišnja sredstva za potpore u županijskom proračunu Osigurati sredstva za potpore kroz ostale izvore financiranja, naročito EU fondove 	
			2	1	2	Slaba posjećenost i nezainteresiranost za usluge info točke	<ul style="list-style-type: none"> Angažiranje kvalitetnih i dovoljni broj stručnih djelatnika Kvalitetni i atraktivni edukativni i promidžbeni materijali te program i usluge info točke Dobra promidžba info točke putem medija, Internetske stranice, socijalnih mreža i dr. Redovito održavana i atraktivna Internet stranica info točke, s kvalitetnim informacijama
	Izrada smjenica za ZJN ekohrane		2	1	2	Slaba zainteresiranost relevantnih dionika	<ul style="list-style-type: none"> Pružiti jasnu i atraktivnu informaciju o koristima uvođenja ZJN ekohrane Održavati i njegovati kontakte s ključnim organizacijama i pojedincima te lobirati među njima Odabir i angažman kompetentnih stručnjaka
	Administracija, koordinacija, monitoring i evaluacija akcijskog plana		2	1	2	Slabi administrativni kapaciteti, nedostatak ljudskih resursa, slaba zainteresiranost administracije za provedbu mjera Akcijskog plana	<ul style="list-style-type: none"> Osigurati da na provedbi plana radi dovoljan broj motiviranih i kvalitetnih djelatnika s pozitivnim stavom prema ciljevima i mjerama Plana Provoditi redovito jačanje kapaciteta djelatnika putem internih radionica, sudjelovanja na seminarima, studijskih putovanja i sl. Preporučuje se dvojak program jačanja kapaciteta: (i) jačanje znanja o mogućnostima i ograničenjima ekološke poljoprivrede; i (ii) jačanja administrativnih kapaciteta i vještina potrebnih za administriranje Plana (vještine vođenja i upravljanja projektima, strateško i operativno planiranje, prezentiracijske vještine, rad s medijima i sl.) Sastaviti Savjet za provedbu Akcijskog plana od kredibilnih, agilnih i potpomagaćih članova

Rizici i korektivne mjere za provedbu Akcijskog plana

Tip mjere	Mjera	Procjena razine rizika			Rizici	Korektivne mjere
		Posljedica	Vjerojatnost	Ukupni rizik		
		2	1	2	Kasnjenje u provedbi mjera, parcijalna provedba, nekvalitetni outputi	<ul style="list-style-type: none"> Razmotriti uvođenje nagrade za djelatnika koji je najviše doprinio provedbi Plana Redovito nadzirati napredak primjene mjera (monitoring). Na vrijeme identificirati probleme i poduzeti korake za njihovo sprečavanje ili ublažavanje. Za provedbu mjera odabrati samo kvalitetne i pouzdane izvođače s dobrim referencama Potpunu isplatu provedenih poslova realizirati tek nakon što je posao u cijelosti i dovoljno kvalitetno odradjen Provoditi jednogodišnju ili dvogodišnju evaluaciju provedbe Plana Izrada redovitih izvješća o provedbi projekta i to: (i) za Savjet za provedbu akcijskog plana; (ii) za javnost (npr. kratka brošura, letak i sl.); (iii) medije i; (iv) županijsku skupštinu Osigurati stalnu podršku pozitivne političke volje i ozračja za provedbu mjera Akcijskog plana. Stalno isticati da je ovaj Akcijski plan od interesa za cijelu županiju (i šire), da je nadstranački, da teži boljitku svih žitelja županije i nije vođen partijskim interesima te da je riječ o dugoročnom programu s dugoročnim ciljevima i pogledom u budućnost i naraštaje koji nadolaze Osigurati stalan protok informacija i održavanje kvalitetne komunikacije i obratnje među svim relevantnim čimbenicima u županijskoj administraciji i relevantnim političkim strukturama Stalno isticati da je riječ o jedinstvenom Planu za županiju, da je prvi takav u Hrvatskoj i među prvima u EU-u; da Zagrebačku županiju stavlja na poljoprivredni i ekološki zemljovid Europe i svijeta, osigurava joj vodstvo, ugled i pozitivan imidž ne samo u Hrvatskoj, već i u cijeloj EU (i šire); da mjere plana pozitivno utječu na zdravlje ljudi, okoliš i stvaraju dobre preduvjete za turizam, kružno gospodarstvo cijelu lepezu „Zelenog“ poduzetništva u županiji Osigurati kontinuiranu potporu drugih županija i regija izvan Hrvatske, te državnih institucija u Hrvatskoj (Sabor, Vlada, agencije, znanstveno-istraživačke ustanove i dr.). Aktivno održavati vezu i povezivati se s europskim regijama koje provode slične programe, naročito u zemljama u okruženju: Austrijom, Njemačkom, Italijom, Slovenijom i dr. Pridobiti simpatije i potporu stranaka u Europskom parlamentu. Samostalno, ili u suradnji s partnerima organizirati nacionalne i međunarodne konferencije
		3	2	6	Stablenje političke volje za provedbu Akcijskog plana uslijed mogućeg otpora, lobiranja određenih interesnih skupina i/ili negativnog javnog mnjenja	

Rizici i korektivne mjere za provedbu Akcijskog plana

Tip mjere	Mjera	Procjena razine rizika			Rizici	Korektivne mjere
		Posljedica	Vjerojatnost	Ukupni rizik		
						<ul style="list-style-type: none"> Kontinuirano ažuriranje Internet stranica Akcijskog plana da svi zainteresirani mogu dobiti pravovremene informacije o provedbi Plana, naročito o važnosti istoga za poljoprivrednike, potrošače i zajednicu u cjelini. Redovito praćenje statistike o korištenju Internet stranice, protoku posjetitelja i ostalim detaljima. U slučaju nepovoljnih trendova treba poboljšati stranicu, bolje je promovirati te više koristiti ostale kanale prijenosa informacija (mediji, društvene mreže, sajmovi i sl.) Održavanje kontakata i lobiranje s ključnim dionicima provedbe i dionicima koji su ključni za promociju i bolji prihvata u javnosti U slučaju pritisaka interesnih skupina koji bi ozbiljno prijetili provedbi Plana, ukazati na partikularne interese, pobrinuti se da javnost sazna istinu, te pridobiti javnost i medije Pobrinuti se da o provedbi mjera Akcijskog plana i njihovim pozitivnim postignućima mediji izvještavaju redovito i u pozitivnom svjetlu. Razmotriti mogućnosti i potrebu angažiranja PR stručnjaka za pomoć

10. POPIS LITERATURNIH IZVORA

- ABL, 2017. Die 12 Punkte für kluges Wachstum mit Bio. Eisenstadt: Amt der Burgenländischen Landesregierung.
- Alilović, A. 2016. Distribucijski kanali ekoloških proizvoda. Master's thesis, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of agriculture. Department for Agroecconomics. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:277161>.
- Anić, D., i Jelenc, L. 2015. Istraživanje demografskih obilježja i ponašanja kupaca ekoloških prehrambenih proizvoda u Karlovačkoj županiji. ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/287294212_Istrazivanje_demografskih_obiljezja_i_ponasanja_kupaca_ekoloskih_prehrambenih_proizvoda_u_Karlovacnoj_zupaniji.
- Autret, B., Beaudoin, N., Rakotovololona, L., Bertrand, M., Grandeau, G., i sur. 2019. Can alternative cropping systems mitigate nitrogen losses and improve GHG balance? Results from a 19-yr experiment in Northern France. *Geoderma*, 342: 20–33.
- APPRRR, 2019. Podaci o ekološkom uzgoju za 2018. i 2019. godinu. Zagreb: Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.
- Barišić, I., 2017. Stavovi i ponašanje potrošača kod kupovine ekoloških proizvoda. undergraduate thesis, Vern University of Applied Sciences. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:146:652547>.
- Bavčević, D. 2019. Utjecaj stila života na kupnju ekoloških prehrambenih proizvoda: Završni rad. undergraduate thesis, University of Split. Faculty of economics Split. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:462867>.
- Bilonić, L., 2018. Organizacija i ekonomika ekološke proizvodnje suncokreta na OPG-u Anica Bilonić. undergraduate thesis, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek. Department for Agroecconomics. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:673767>.
- BLFUW, 2015. 5. Aktionsprogramm Biologische Landwirtschaft 2015–2020. Vienna: Bundesministerium Für Land- Und Forstwirtschaft, Umwelt Und Wasserwirtschaft.
- BMEL, 2019. Zukunftsstrategie ökologischer Landbau: Impulse für mehr Nachhaltigkeit in Deutschland. Berlin: Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft.
- Bolvari, K. 2017, September 26. Evidentiranje i upravljanje troškovima na poljoprivrednim gospodarstvima s ekološkom proizvodnjom. undergraduate thesis, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of agriculture. Department for Agroecconomics. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:154067>.
- Brčić-Stipčević, V., i Petljak, K. 2011. Istraživanje kupovine ekološke hrane u Republici Hrvatskoj. *Market-Tržište*, 23(2): 189–207.
- BSELF, 2017. BioRegio Bayern 2020. München: Bayerisches Staatsministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten.
- Cetina, I. 2016, June 23. Istraživanje preferencije kupaca ekoloških proizvoda. Master's thesis, University of Pula. Faculty of economics and tourism "Dr. Mijo Mirković". <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:565788>.
- Crnčan, A., Škrtić, Z., Kralik, Z., i Mihaljević, A. 2017. TOWS analiza proizvodnje jaja iz ekološkog sustava držanja. Zbornik radova 10. međunarodnog znanstveno- stručnog skupa "Poljoprivreda u zaštiti prirode i okoliša," 216.
- Crowder, D. W. i Reganold, J. P. 2015. Financial competitiveness of organic agriculture on a global scale. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 112(24): 7611–7616.
- Dorotić, S. 2016, September 14. Ekonomika ekološke proizvodnje jabuka. Master's thesis, University of Zagreb. Faculty of Agriculture. Department of Management and Rural Entrepreneurship. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:528292>.
- DZS. 2019. Ekološka proizvodnja – statistički pregled. Zagreb: Državni zavod za statistiku.
- EC. 2004. European Action Plan for Organic Food and Farming. Brussels: European Commission.

- EC. 2014. Action Plan for the future of Organic Production in the European Union. Brussels: European Commission.
- EC. 2020. European Green Deal. European Commission—European Commission. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1548.
- Eremeev, V., Talgre, L., Kuht, J., Mäeorg, E., Esmaeilzadeh-Salestani, K., i sur. 2020. The soil microbial hydrolytic activity, content of nitrogen and organic carbon were enhanced by organic farming management using cover crops and composts in potato cultivation. *Acta Agriculturae Scandinavica, Section B — Soil & Plant Science*, 70(1): 87–94.
- Eurostat, 2020. Organic farming statistics. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Organic_farming_statistics
- Faletar, I., i Kovačić, D. 2015. The influence of knowledge and sociodemographic characteristics on students' attitudes towards organic food. *Journal of Central European Agriculture*. <https://doi.org/10.5513/jcea.v16i3.3645>.
- FIBL, 2020. The World of Organic Agriculture 2020: Infographics (2018 data). <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2020/infographics.html#c17692>
- Finley, L., Chappell, M. J., Thiers, P. i Moore, J. R. 2018. Does organic farming present greater opportunities for employment and community development than conventional farming? A survey-based investigation in California and Washington. *Agroecology and Sustainable Food Systems*, 42(5): 552–572.
- Focus. 2011. Characteristics of food consumers in Western Balkans countries, results of a quantitative survey in six Western Balkan Countries. Food Consumer Science. An European Commission FP7 research project on food quality and food choices. <http://www.focus-balkans.org/res/files/upload/file/4FOCUS-BALKANS%20Newsletter.pdf>.
- Gabler, S. 2013. BioRegio Bayern 2020. *Okologischer Landbau*, (9–10).
- Gajdić, D., Petljak, K., i Mesić, Ž. 2018. An exploration of distribution channels: Challenges and opportunities for organic food producers in Croatia. *Economics of Agriculture*, 65(4): 1461–1482.
- Gorički, Ž. 2015. Ponašanje i preferencije mladih roditelja kao kupaca ekoloških proizvoda. Master's thesis, University of Zagreb. Faculty of Economics and Business. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:664441>.
- Grgić, I. 2013. Agroekonomski modeli u ekološkoj hortikulturnoj proizvodnji: Priručnik za profesore srednjih poljoprivrednih škola. Slavonski Brod: Srednja škola Matija Antun Reljković. <https://www.bib.irb.hr/753529>.
- Gugić, J., Grgić, I., Dorbić, B., Šuste, M., Džepina, M., i sur. 2017. Pregled stanja i perspektiva razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj. *Glasnik zaštite bilja*, 40(3): 20–30.
- Hendal. 2011. Organic food market in Croatia. <http://www.fas.usda.gov/gainfiles/200808/146295558.pdf>.
- Herner, Ž. 2017. Tržište ekoloških proizvoda u EU i Republici Hrvatskoj. Zagreb: Ministarstvo poljoprivrede.
- Hrnjak, H., 2015. Stavovi i ponašanje mladih potrošača kao kupaca ekoloških prehrambenih proizvoda. Master's thesis, University of Zagreb. Faculty of Economics and Business. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:301633>.
- Karlović, A. 2011. Analiza potrošača ekološke hrane u Hrvatskoj. <https://www.bib.irb.hr/559959>.
- Karoglan Todorović, S., i Znaor, D. 2006. The Organic Market in Croatia. In M. Ripplin, H. Willer, i N. Lampkin (Eds.), *Proceedings of the Second EISfOM European Seminar*. <https://orprints.org/26389/>.
- Karoglan Todorović, S., i Znaor, D., 2001. Program razvitka ekološke poljoprivrede u Zagrebačkoj županiji do 2005. godine. Zagreb: Ecologica.
- Katayama, N., Bouam, I., Koshida, C. i Baba, Y. G. 2019. Biodiversity and yield under different land-use types in orchard/vineyard landscapes: A meta-analysis. *Biological Conservation*, 229: 125–133.

- Kennedy, C. M., Lonsdorf, E., Neel, M. C., Williams, N. M., Ricketts, T. H., i sur. 2013. A global quantitative synthesis of local and landscape effects on wild bee pollinators in agroecosystems. *Ecology Letters*, 16(5): 584–599.
- Knapp, S., i Heijden, M. G. A. van der. 2018. A global meta-analysis of yield stability in organic and conservation agriculture. *Nature Communications*, 9(1): 1–9.
- Komadina, D., 2018. Grupe solidarne razmjene kao kanal distribucije ekoloških proizvoda i mogućnosti za njihov daljnji razvoj. Master's thesis, University of Rijeka. Faculty of Economics and Business. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:192:495911>.
- Kopić, M., Cerjak, M., i Mesić, Ž. 2008. Zadovoljstvo potrošača ponudom ekoloških proizvoda u Zagrebu. 43. hrvatski i 3. međunarodni znanstveni simpozij agronoma, 256–259.
- Kosovec, N., 2017. Trendovi u prehrani: Ekološka hrana. Master's thesis, University of Zagreb. Faculty of Food Technology and Biotechnology. Department of Food Quality Control. Laboratory for Nutrition Science. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:159:967384>.
- Kovačić, D., Mesić, Ž., i Pavičić, A. 2009. Analiza potražnje ekoloških proizvoda na zagrebačkom tržištu. 44. hrvatski i 4. međunarodni simpozij agronoma, Zbornik radova, 213.
- Kovačić, D., Radman, M., i Kolega, A. 2002. Behaviour of Fruit and Vegetable Buyers on the City Markets in Croatia. 13th Congress of the International Farm Management Association. Wageningen: International Farm Management Association. <https://doi.org/10.22004/ag.econ.6963>.
- Krauss, M., Berner, A., Perrochet, F., Frei, R., Niggli, U., i sur. 2020. Enhanced soil quality with reduced tillage and solid manures in organic farming – a synthesis of 15 years. *Scientific Reports*, 10(1): 4403.
- Križanec, I., Lončarić, D., i Bagarić, L. 2018. Stavovi potrošača o ekološki uzgojenoj hrani i implikacije na ugostiteljstvo. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, 3–4: 99–110.
- Krulić, D., 2017. Cjenovna spremnost potrošača za kupnju ekoloških proizvoda. Master's thesis, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of agriculture. Department for Agroecconomics. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:687673>.
- Lichtenberg, E. M., Kennedy, C. M., Kremen, C., Batáry, P., Berendse, F., i sur. 2017. A global synthesis of the effects of diversified farming systems on arthropod diversity within fields and across agricultural landscapes. *Global Change Biology*, 23(11): 4946–4957.
- Lončarić, R., Deže, J., i Ranogajec, L. 2009. Percepcije potrošača istočne hrvatske o ekološkoj hrani. Zbornik radova 44. hrvatskog i 4. međunarodnog simpozija agronoma / Lončarić, Zdenko ; Marić, Sonja (ur.). - Osijek : Sveučilište J.J.Strossmayera, Poljoprivredni fakultet u Osijeku , 2009. ISBN: 978-953-6331-67-3), 203.
- Lončarić, Z., Lončarić, R., Teklić, T., Engler, M., Karalić, K., i sur. 2005. Kompjutorski model izrade preporuka gnojidbe i ekonomske analize ekološke biljne proizvodnje. Zbornik radova XL. znanstvenog skupa hrvatskih agronoma s međunarodnim sudjelovanjem, 151–152.
- Markovina, J., Cacic, J., Kljusuric, J. G., i Kovacic, D. 2011. Young consumers' perception of functional foods in Croatia. *British Food Journal*, 113(1): 7–16.
- Martić Kuran, L., i Mihić, M. 2014. Primjena teorije planiranog ponašanja u kupovini ekološke hrane. *Market-Tržište*, 26(2): 179–197.
- Matijević, M., 2018. Segmentiranje potrošača ekoloških proizvoda. Master's thesis, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of Agrobiotechnical Sciences Osijek. Department for Agroecconomics. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:034017>.
- Medica, I. 2010. Profil turista Istre s preferencijama za ekološku hranu. Međunarodna konferencija „Valis Aurea“, 861.
- Meredith, S., Lampkin, N., i Schmid, O. 2018. Organic Action Plans: Development, implementation and evaluation. Brussels: IFOAM EU. <https://orgprints.org/32771/>.
- Mihajlović, P. 2005. Stavovi potrošača na zagrebačkom tržištu o ekološki proizvedenoj hrani. <https://www.bib.irb.hr/192495>.

- Mihaljević, A., 2017. Ekološka proizvodnja jaja. Master's thesis, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of agriculture. Department for Special Zootechnique. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:342058>.
- MPPRR. 2011. Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. Godine. Zagreb: Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja.
- MoFAF. 2015. Organic Action Plan for Denmark: Working together for more organics. Copenhagen: Ministry of Food, Agriculture and Fisheries of Denmark.
- Mudrinović, V., 2019. Analiza ankete o prihvaćanju konzumacije ekološkog voća. undergraduate thesis, Polytechnic in Pozega. Biotechnical department. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:112:561965>.
- Oekolandbau. 2019. Öko-Aktionspläne der Bundesländer. Oekolandbau.de/landwirtschaft/biomarkt/oeko-aktionsplaene-der-bundeslaender/.
- Orlić, O. 2014. Grupe solidarne razmjene—Počeci ekonomije solidarnosti u Hrvatskoj. Etnološka tribina: godišnjak Hrvatskog etnološkog društva, 44(37): 72–88.
- Orsini, S., Padel, S. i Lampkin, N. 2018. Labour Use on Organic Farms: A Review of Research since 2000. *Organic Farming*, 4(1): 7-15–15.
- Pandurić, F. 2019. Spremnost na kupnju organske hrane obzirom na stavove i profil potrošača. <https://www.bib.irb.hr/1060228>.
- Pavlina, A. M. 2019. Čimbenici kupnje ekološkog jogurta. <https://www.bib.irb.hr/987338>.
- Pažek, K., i Rozman, Č. 2007. Simulacijski model za analizu troškova i koristi na ekološkim gospodarstvima. *Agronomski glasnik: Glasilo Hrvatskog agronomskog društva*, 69(3): 209–210.
- Pejnović, D., Ciganović, A., i Valjak, V. 2012. Ekološka poljoprivreda Hrvatske: Problemi i mogućnosti razvoja. *Hrvatski geografski glasnik*, 74(1): 141–159.
- Petljak, K., Štulec, I., i Renko, S. 2017. Consumers' willingness to pay more for organic food in Croatia. *Ekonomski vjesnik*, 30(2): 441–455.
- Ponisio, L. C., M'Gonigle, L. K., Mace, K. C., Palomino, J., de Valpine, P., i sur. 2015. Diversification practices reduce organic to conventional yield gap. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 282(1799): 20141396.
- Prepelec, K., 2016. Sociokulturni, ekonomski i ekološki motivi za preorijentaciju s konvencionalne na ekološku poljoprivredu. Master's thesis, University of Zagreb. Faculty of Agriculture. Department of Agricultural Economics and Rural Development. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:990629>.
- Radman, M. 2005. Consumer consumption and perception of organic products in Croatia. *British Food Journal*, 107(4).
- Reganold, J. i M. Wachter, J. 2016. Organic agriculture in the twenty-first century, vol. 2. <https://doi.org/10.1038/nplants.2015.221>.
- Renko, S., i Bošnjak, K. 2009. Aktualno stanje i perspektive budućeg razvoja tržišta ekološke hrane u hrvatskoj. *ekonomski pregled*, 60(7–8): 369–395.
- Ružić, P., i Medica, I. 2009. Assumptions for including organic food in the gastronomic offering of Istrian agritourism. *Turizam*, 13(1): 45–51.
- Šaban, M. 2019, September 25. Profil online kupaca ekoloških prehrambenih proizvoda u Hrvatskoj. Master's thesis, University of Zagreb. Faculty of Agriculture. Department of Marketing in Agriculture. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:204:843585>.
- Sabljak, A., 2017. Airektna prodaja ekoloških proizvoda. Master's thesis, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of agriculture. Department for Agroecconomics. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:151:164331>.
- Sandhu, H., Müller, A., Sukhdev, P., Merrigan, K., Tenkouano, A., i sur. 2019. The future of agriculture and food: Evaluating the holistic costs and benefits. *The Anthropocene Review*, 6(3): 270–278.

- Sandhu, H. S. 2016. *The Future of Food and Agriculture: Quantifying the Social and Environmental Benefits and Costs of Different Production Systems*. Bristol: Sustainable Food Trust.
- Sandhu, H., Wratten, S., Costanza, R., Pretty, J., Porter, J. R., i sur. 2015. Significance and value of non-traded ecosystem services on farmland. *PeerJ*, 3: e762.
- Sarjanović, I. 2014. Uloga grupa solidarne razmjene u razvoju ekološke poljoprivrede u Hrvatskoj. *Geoadria*, 19(1): 1–25.
- Seretinek, M. 2017, February 17. Stavovi i ponašanje potrošača kao kupaca ekoloških proizvoda. Master's thesis, University North. University centre Varaždin. Department of Business Economics. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:274062>.
- Siljan, D., i Cerjak, M. 2017. Prva eko tržnica u Hrvatskoj – zadovoljstvo proizvođača i kupaca. *Agroeconomia Croatica*, 7(1): 88–97.
- Slavuj Borčić, L. 2020. Kratki opskrbni lanci u Hrvatskoj – perspektiva ekoloških poljoprivrednih proizvođača uključenih u grupe solidarne razmjene. *Hrvatski geografski glasnik*, 82(1): 5–33.
- Smith, O. M., Cohen, A. L., Rieser, C. J., Davis, A. G., Taylor, J. M., i sur. 2019. Organic Farming Provides Reliable Environmental Benefits but Increases Variability in Crop Yields: A Global Meta-Analysis. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 3. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2019.00082>.
- Šok, E., 2019. Biološko-dinamička poljoprivredna proizvodnja u republici hrvatskoj i obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo biomara kao primjer dobre prakse. Master's thesis, Križevci college of agriculture. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:185:631845>.
- Squalli, J. i Adamkiewicz, G. 2018. Organic farming and greenhouse gas emissions: A longitudinal U.S. state-level study. *Journal of Cleaner Production*, 192: 30–42.
- Štefanić, J., Štefanić, E., Haas, R., i Kroatien, L. I. 2001. What the customers really want: Organic food market in Croatia? *Die Bodenkultur*, 52(4): 243–248.
- Stein-Bachinger, K., Gottwald, F., Haub, A. i Schmidt, E. 2020. To what extent does organic farming promote species richness and abundance in temperate climates? A review. *Organic Agriculture*. <https://doi.org/10.1007/s13165-020-00279-2>.
- Stipešević, B., Jug, D., Šamota, D., Jug, I., Kolar, D., i sur. 2008. Ekonomska održivost primjene postrnih usjeva u ekološkom uzgoju kukuruza. *Agronomski Glasnik : Glasilo Hrvatskog Agronomskog Društva*, 70(5): 451–464.
- Šugar, T., i Brščić, K. 2020. CONSUMERS' PERCEPTIONS OF ORGANIC FOOD PRODUCTS IN CROATIA. *Ekonomski vjesnik/Econviews - Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic Issues*, 33(1): 227–241.
- Šugar, T., Brščić, K., i Kocković Zaborski, T. 2020. Mišljenje proizvođača ekoloških prehrambenih proizvoda o mogućnostima razvoja ekološke poljoprivrede u hrvatskoj. *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, 8(1): 455–469.
- Sutton, M. A., Howard, C. M., Erisman, J. W., Billen, G., Bleeker, A., i sur. (Eds.). 2011. *The European Nitrogen Assessment*. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, São Paulo, Delhi, Tokyo, Mexico City: Cambridge University Press.
- Svrznjak, K., Jerčinović, S., Perčec, N., i Firšt Godek, L. 2011. Consumer perception of organic food in Croatia. *Élelmiszer, Táplálkozás És Marketing*, 8((1-2)): 35–39.
- Tadić, R., 2009. Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Dalmaciji. Split: Projekt COAST: očuvanje i održivo korištenje biološke i krajobrazne raznolikosti na dalmatinskoj obali putem održivog razvitka:
- TEEB. 2018. *Measuring what matters in agriculture and food systems: A synthesis*. TEEB. <http://www.teebweb.org/publication/measuring-what-matters-in-agriculture-and-food-systems-a-synthesis/>.
- Tikvić, V. 2017. Održiva potrošnja i sklonosti potrošača prema organskoj hrani. <https://www.bib.irb.hr/890692>.

- Tuck, S. L., Winqvist, C., Mota, F., Ahnström, J., Turnbull, L. A., i sur. 2014. Land-use intensity and the effects of organic farming on biodiversity: A hierarchical meta-analysis. *Journal of Applied Ecology*, 51(3): 746–755.
- Tuđan, M. 2013. Precepcija studentske populacije o ekološkoj hrani. <https://www.bib.irb.hr/638303>.
- Tuomisto, H. L., Hodge, I. D., Riordan, P. i Macdonald, D. W. 2012. Does organic farming reduce environmental impacts?—A meta-analysis of European research. *Journal of Environmental Management*, 112: 309–320.
- Vidović, I. 2018. Ekološka proizvodnja na području Velike Gorice: Ograničenja i mogućnosti. <https://www.bib.irb.hr/941122>.
- WB. 2019. Policy Note—Environment. National Development Strategy for Croatia. Zagreb: The World Bank Office Croatia.
- Willer, H., i Lernoud, J. 2019. The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2019. (H. Willer i J. Lernoud, Eds.). Frick and Bonn: Research Institute of Organic Agriculture FiBL and IFOAM Organics International. <https://orgprints.org/37018/>.
- Willer, H., i Sahota, A. 2020, February 12. The World of Organic Agriculture, Statistics and Emerging Trends 2020 at BIOFACH 2020. Research Institute of Organic Agriculture FiBL, Frick. <https://orgprints.org/37557/>.
- Znaor, D. 1996. Ekološka poljoprivreda, vol. 469. Nakladni zavod Globus. https://themajka.com/media/knjige/DarkoZnaor-Ekoloska_poljoprivreda.pdf.
- Znaor, D. 2008. Environmental and Economic Consequences of Large-Scale Conversion to Organic Farming in Croatia. PhD. thesis. Colchester: University of Essex.
- Znaor, D. 2013. Payment rate calculations for organic and integrated farming and native and endangered breeds under the Croatian Rural Development Programme for 2014-2020. Thame: Cardno Emerging Markets.
- Znaor, D. 2018. Consequenties voor economie, milieu en gezondheid van brede transitie naar biologische landbouw in Fryslân, Groningen en Drenthe [Economic, environmental and health consequences of large-scale conversion to organic farming in Friesland, Groningen and Drenthe]. Edens: Avalon Foundation.
- Znaor, D., Baret, P., i de Herde, V. 2016. Environmental and economic consequences of conversion to low-input farming in Wallonia. Study commissioned by the Cabinet of the Walloon Minister of the Environment., Louvain-la-Neuve: Université catholique de Louvain.
- Znaor, D. i Karoglan Todorović, S. 2020 (u tisku). Ekološka poljoprivreda za poljoprivredne proizvođače. Zagreb, Ekološki institut Ecologica.
- Znaor, D. i Karoglan Todorović, S. 1997. Strategija razvitka ekološke proizvodnje hrane u Primorsko-goranskoj županiji do 2015. godine. Zagreb: Hrvatski centar "Znanje za okoliš."
- Znaor, D., i Landau, S. 2014. Unlocking the Future: Sustainable Agriculture as a Path to Prosperity for the Western Balkans. Zagreb: Heinrich Böll Stiftung. <http://orgprints.org/26377/>.
- Znaor, D., Pretty, J., Morison, J. I. L., i Karoglan Todorović, S. 2005. Environmental and macroeconomic impact assessment of large-scale conversion to organic farming in Croatia. A study commissioned by the UN Food and Agriculture Organization: 221. Colchester: University of Essex.
- Zrakić, M., Jež Rogelj, M., i Grgić, I. 2017. Organic agricultural production on family farms in Croatia. *Agroecology and Sustainable Food Systems*, 41(6): 635–649.

PRILOG 1: ANKETNI UPITNIK

Anketna pitanja za konvencionalne poljoprivrednike

Redni broj pitanja	Pitanje
1.	Spol: <ul style="list-style-type: none"> • Muško • Žensko
2.	Dob: <ul style="list-style-type: none"> • Manje od 25 godina • 25 – 35 godina • 36 – 45 godina • 46 – 55 godina • 56 – 65 godina • 66 – 75 godina • Više od 75 godina
3.	Obrazovanje: <ul style="list-style-type: none"> • Nezavršena osnovna škola • Završena osnovna škola • Srednja škola (manje od 4 godine) • Srednja škola • Dodiplomski studij ili viša škola • Prediplomski studij • Diplomski studij • Poslijediplomski magistarski studij • Poslijediplomski doktorski studij
4.	Veličina poljoprivrednog gospodarstva: <ul style="list-style-type: none"> • Manje od 1 ha • 1 do 2 ha • 2 do 3 ha • 3 do 5 ha • 5 do 7 ha • 7 do 10 ha • 10 do 15 ha • 15 do 25 ha • Više od 25 ha
5.	Prevladavajući tip proizvodnje: <ul style="list-style-type: none"> • Ratarstvo • Stočarstvo • Mješovito (ratarstvo i stočarstvo) • Povrtlarstvo • Voćarstvo

	<ul style="list-style-type: none"> • Vinogradarstvo • Cvjećarstvo • Drugo (navedite što)
6.	<p>Kako ocjenjujete profitabilnost Vaše poljoprivredne proizvodnje?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jako neprofitabilna • Neprofitabilna • „Pozitivna nula“ • Profitabilna • Jako profitabilna
7.	<p>Planirate li preusmjerenje na ekološku proizvodnju unutar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dvije godine • Pet godina • Deset godina • Ne planiram uopće
8.	<p>Koje od sljedećih agro-tehničkih mjera smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanja, 5=najveća)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaštita bilja • Kontrola korova • Gnojidba • Široki plodored • Specifična mehanizacija • Prilagodba stočnih nastambi • Liječenje stoke • Ostalo (navedite što)
9.	<p>Koji od sljedećih ekonomskih problema smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanji, 5=najveći)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manji prihodi zbog nižih prinosa • Nemogućnost postizanja više cijene proizvoda • Plasman proizvoda (prodajni kanali) • Više rada • Manjak radne snage • Dodatne investicije • Skuplja proizvodnja (repromaterijal, troškovi nadzora, itd.) • Ostalo (navedite što)
10.	<p>Koji od sljedećih problema u društvenim odnosima smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanji, 5=najveći)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manjak podrške u obitelji • Strah od ismijavanja zajednice • Ostalo (navedite što)
11.	<p>Koji od sljedećih administrativnih problema smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanji, 5=najveći)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zahtjevna „papirologija“ • Dodatne kontrole • Ostalo (navedite što)

12.	<p>Što Vas od sljedećeg spriječava u preusmjerenju na ekološku proizvodnju? (1=najmanje, 5=najviše)</p> <ul style="list-style-type: none">• Rizičnost ekološke proizvodnje• Nedostatak znanja o ekološkoj poljoprivredi• Hrabrost i odlučnost za promjenu• Nedovoljno dobrih primjera u praksi• Ostalo (navedite što)
13.	<p>Što bi Vas od sljedećeg najviše motiviralo na preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanje, 5=najviše)</p> <ul style="list-style-type: none">• Veći profit• Veće potpore• Ostvarivanje dodatnih bodova za mjere ruralnog razvoja• Zabrinutost za zdravlje zbog korištenja agro-kemikalija• Briga za zdravlje obitelji i kupaca• Briga za dobrobit životinja• Briga za prirodu i okoliš• Svjetonazorska bliskost koncepta ekološke poljoprivrede• Prestiž• Ostalo (navedite što)
14.	<p>Koje mjere Zagrebačke županije bi ubrzale Vašu odluku za preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanje, 5=najviše)</p> <ul style="list-style-type: none">• Edukacija proizvođača (uključujući savjetodavne usluge)• Edukacija potrošača• Edukacija ostalih dionika (npr. trgovaca, ugostitelja, općina, javnih ustanova)• Mjere potpore proizvodnji• Investicije u mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje• Osiguranje plasmana proizvoda kroz javnu nabavu (škole, vrtići i sl.)• Poticanje razvoja kratkih lanaca opskrbe• Potpora zadrugama ekoloških proizvođača• Potpora udrugama ekoloških proizvođača• Ostalo (navedite što)

Anketna pitanja za ekološke poljoprivrednike

Redni broj pitanja	Pitanje
1.	Spol: <ul style="list-style-type: none"> • Muško • Žensko
2.	Dob: <ul style="list-style-type: none"> • Manje od 25 godina • 25 – 35 godina • 36 – 45 godina • 46 – 55 godina • 56 – 65 godina • 66 – 75 godina • Više od 75 godina
3.	Obrazovanje: <ul style="list-style-type: none"> • Nezavršena osnovna škola • Završena osnovna škola • Srednja škola (manje od 4 godine) • Srednja škola • Dodiplomski studij ili viša škola • Prediplomski studij • Diplomski studij • Poslijediplomski magistarski studij • Poslijediplomski doktorski studij
4.	Veličina poljoprivrednog gospodarstva: <ul style="list-style-type: none"> • Manje od 1 ha • 1 do 2 ha • 2 do 3 ha • 3 do 5 ha • 5 do 7 ha • 7 do 10 ha • 10 do 15 ha • 15 do 25 ha • Više od 25 ha
5.	Prije koliko vremena ste se preusmjerili na ekološku proizvodnju? <ul style="list-style-type: none"> • Manje od godine dana • Jedna do dvije godine • Dvije do tri godine • Tri do pet godina • Više od pet godina
6.	Je li je Vaše cijelo gospodarstvo u ekološkoj proizvodnji ili imate paralelno i konvencionalnu proizvodnju?

	<ul style="list-style-type: none"> • Samo ekološka • Ekološka i konvencionalna
7.	<p>U %tku, koliki dio Vašeg gospodarstva je u ekološkoj proizvodnji?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manje od 10% • 10% do 20% • 20% do 30% • 30% do 50% • 50% do 75% • 75% do 100% • 100%
8.	<p>Prevladavajući tip proizvodnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ratarstvo • Stočarstvo • Mješovito (ratarstvo i stočarstvo) • Povrtlarstvo • Voćarstvo • Vinogradarstvo • Cvjećarstvo • Drugo (navedite što)
9.	<p>U odnosu na konvencionalnu, kakvi su Vam prinosi nakon preusmjerenja na ekološku proizvodnju? (manji 10% do 25%, manji 25% do 50%, manji 50% do 75%, manji 75% do 100%, jednaki, veći, nemam ovu proizvodnju)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ratarska proizvodnja • Stočarska proizvodnja • Mješovita (ratarska i stočarska) • Voćarska proizvodnja • Vinogradarska proizvodnja • Povrtlarska proizvodnja • Cvjećarska proizvodnja • Nešto drugo • Ukoliko su prinosi veći, molim komentirajte
10.	<p>Kolika je cijena Vaših ekoloških proizvoda u odnosu na konvencionalne?</p> <ul style="list-style-type: none"> • jednaka • 10% do 25% viša • 25% do 50% viša • 50% do 75% viša • 75% do 100% viša • viša od 100% • niža
11.	<p>Kako ocjenjujete profitabilnost Vaše poljoprivredne proizvodnje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jako neprofitabilna • Neprofitabilna • „Pozitivna nula“ • Profitabilna • Jako profitabilna

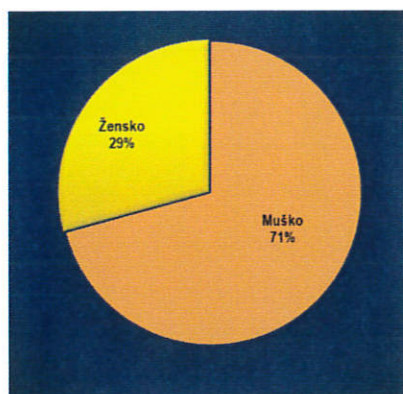
12.	<p>Kako ocjenjujete profitabilnost Vaše poljoprivredne proizvodnje u odnosu na razdoblje prije prelaska na ekološku poljoprivredu?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jednaka • Profitabilnija • Neprofitabilnija
13.	<p>Jeste li zbog prelaska na ekološku proizvodnju kreditno zaduženi?</p> <ul style="list-style-type: none"> • nisam • jednako sam zadužen kao i prije • 25% do 50% više sam zadužen • 50% do 75% više sam zadužen • 75% do 100% više sam zadužen • zadužen sam više od 100% u odnosu na ranije • Ostalo, molim pojasnite
14.	<p>Kroz koje prodajne kanale prodajete svoje proizvode? (1=najmanje, 5=najviše)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prodaja na gospodarstvu • Prodaja na tržnici • Dostava kupcu • Prodaja supermarketima • Prodaja drugim trgovinama • Prodaja preko grupa solidarne razmjene • Prodaja otkupljivačima • Nemam ovaj oblik prodaje • Ostalo (navedite što)
15.	<p>Prema Vašoj procjeni, tko su najčešći kupci Vaših proizvoda? (1=najmanje, 5=najviše)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Obitelji s malom djecom • Umirovljenici • Jednočlane obitelji • Ostali (molim navedite tko)
16.	<p>S kojom od sljedećih agro-tehničkih mjera imate najviše problema kao ekološki proizvođač? (1=najmanja, 5=najveća)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zaštita bilja • Kontrola korova • Gnojidba • Široki plodored • Specifična mehanizacija • Prilagodba stočnih nastambi • Liječenje stoke • Ostalo (navedite što)
17.	<p>Koji od sljedećih ekonomskih problema imate kao ekološki proizvođač? (1=najmanji, 5=najveći)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manji prihodi zbog nižih prinosa • Nemogućnost postizanja više cijene proizvoda • Plasman proizvoda (prodajni kanali) • Više rada • Manjak radne snage

	<ul style="list-style-type: none"> • Dodatne investicije • Skuplja proizvodnja (repromaterijal, troškovi nadzora, itd.) • Ostalo (navedite što)
18.	<p>Koji od sljedećih problema u društvenim odnosima smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanji, 5=najveći)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manjak podrške u obitelji • Strah od ismijavanja zajednice • Ostalo (navedite što)
19.	<p>Koji od sljedećih administrativnih problema smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanji, 5=najveći)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zahtjevna „papirologija“ • Dodatne kontrole • Ostalo (navedite što)
20.	<p>Što Vas je od sljedećeg najviše motiviralo na preusmjerenje na ekološku proizvodnju? (1=najmanje, 5=najviše)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veći profit • Veće potpore • Ostvarivanje dodatnih bodova za mjere ruralnog razvoja • Zabrinutost za zdravlje zbog korištenja agro-kemikalija • Briga za zdravlje obitelji i kupaca • Briga za dobrobit životinja • Briga za prirodu i okoliš • Svjetonazorska bliskost koncepta ekološke poljoprivrede • Prestiž • Ostalo (navedite što)
21.	<p>Koje mjere Zagrebačke županije bi Vam najviše pomogle kao ekološkom proizvođaču? (1=najmanje, 5=najviše)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edukacija proizvođača (uključujući savjetodavne usluge) • Edukacija potrošača • Edukacija ostalih dionika (npr. trgovaca, ugostitelja, općina, javnih ustanova) • Mjere potpore proizvodnji • Investicije u mehanizaciju, objekte i opremu za preradu i skladištenje • Osiguranje plasmana proizvoda kroz javnu nabavu (škole, vrtići i sl.) • Poticanje razvoja kratkih lanaca opskrbe • Potpora zadrugama ekoloških proizvođača • Potpora udrugama ekoloških proizvođača • Ostalo (navedite što)

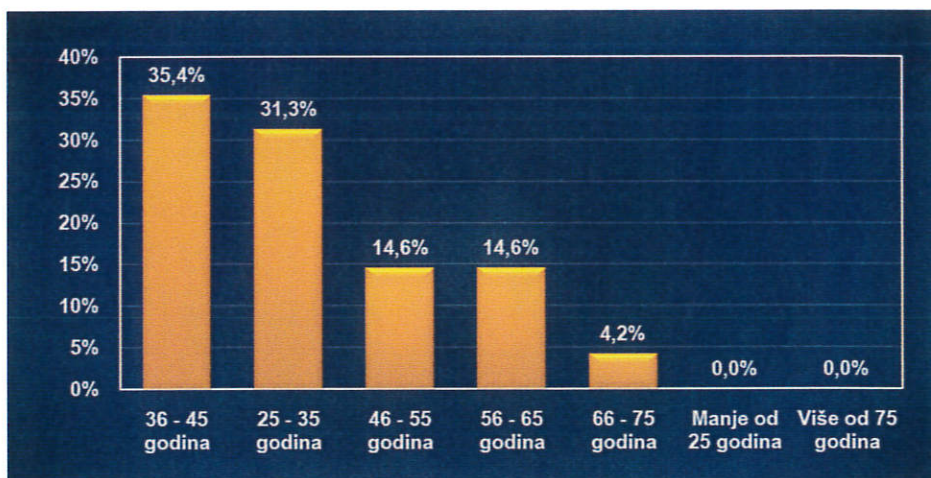
PRILOG 2: ODGOVORI NA ANKETNA PITANJA

Konvencionalni poljoprivrednici

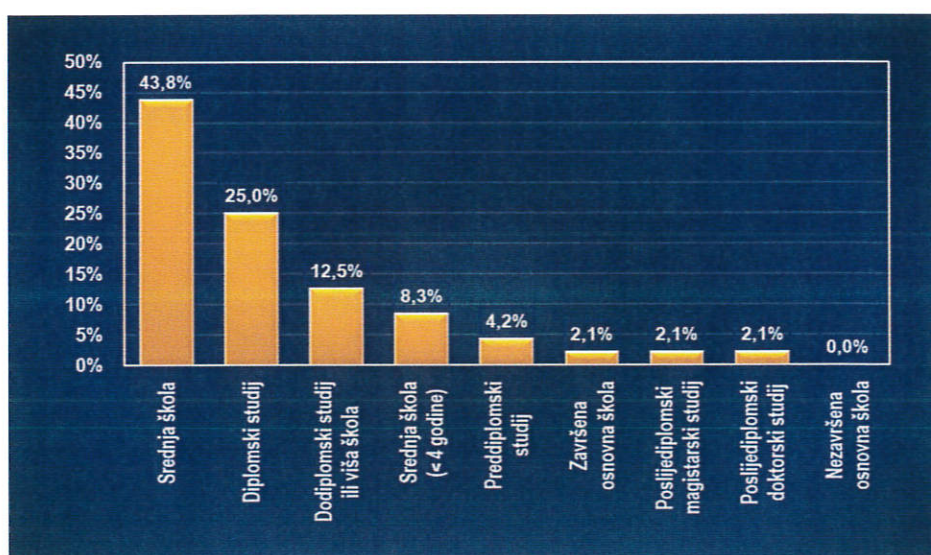
Pitanje 1:
Spol

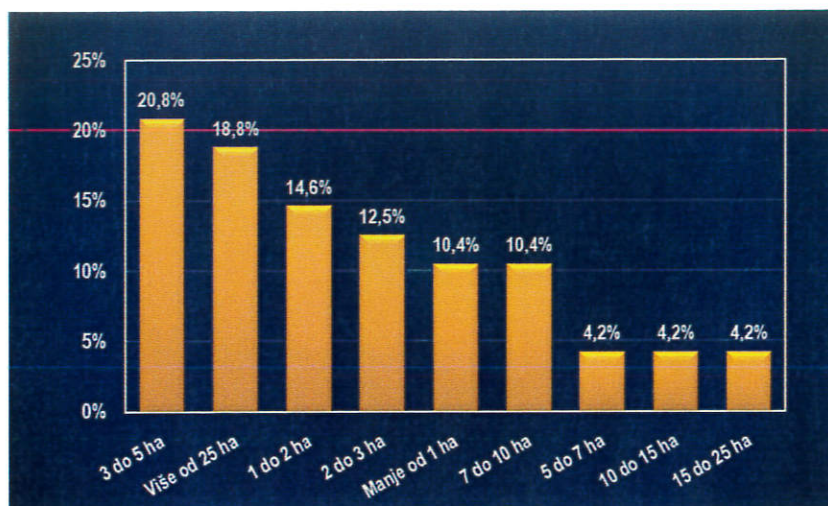
Pitanje 2:
Dob

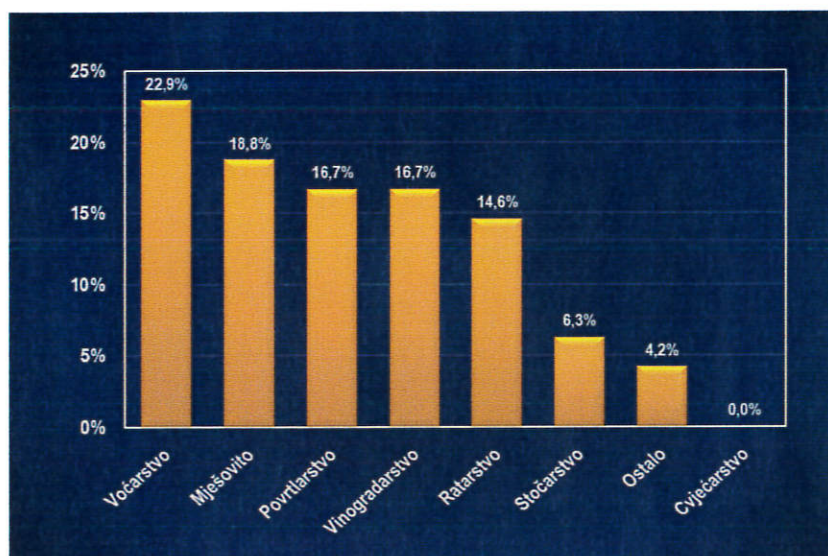
Pitanje 3:
Obrazovanje

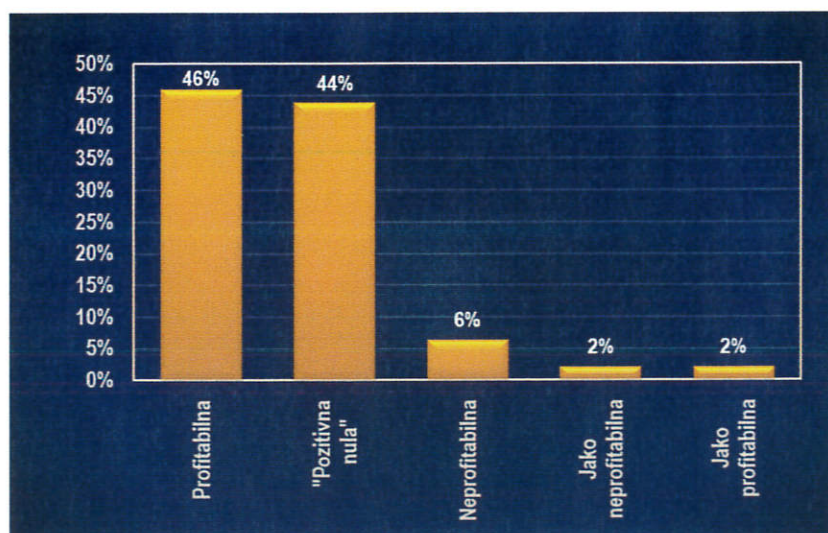
Pitanje 4:
Veličina
poljoprivrednog
gospodarstva:

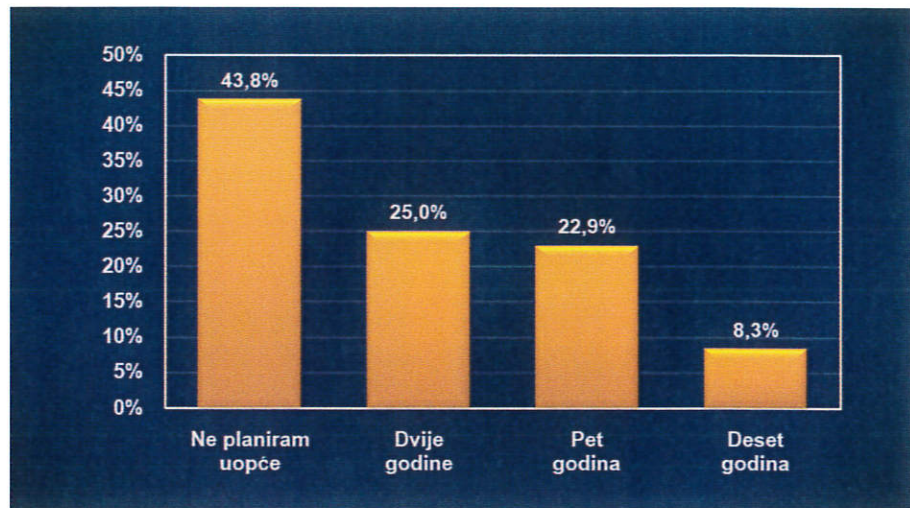
Pitanje 5:
Prevladavajući tip
proizvodnje

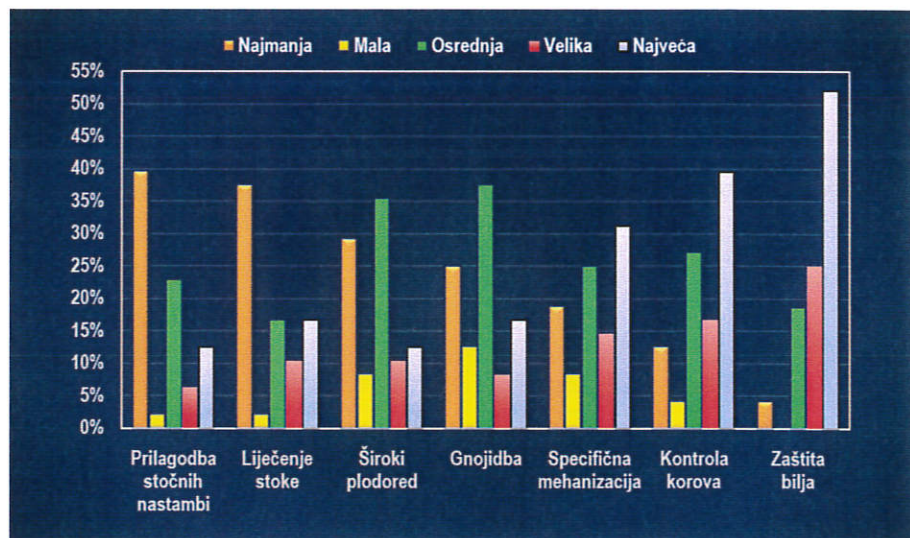
Pitanje 6:
Kako ocjenjujete
profitabilnost Vaše
poljoprivredne
proizvodnje?

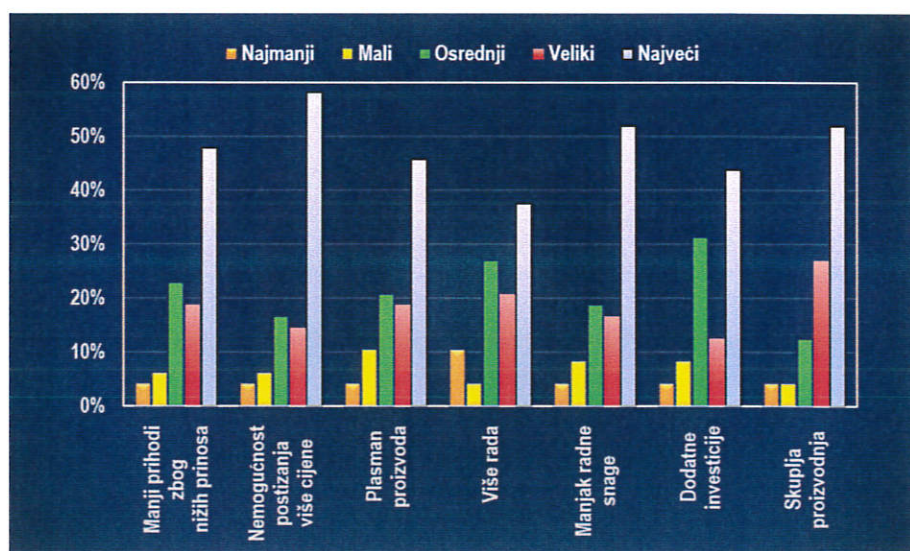
Pitanje 7:
Planirate li
preusmjerenje na
ekološku proizvodnju
unutar:

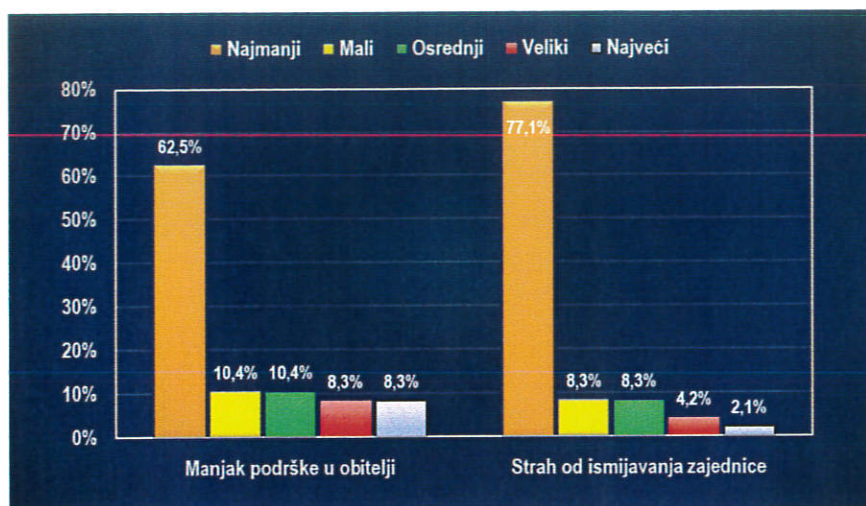
Pitanje 8:
Koje od sljedećih agro-
tehničkih mjera
smatrate preprekama
za preusmjerenje na
ekološku proizvodnju?

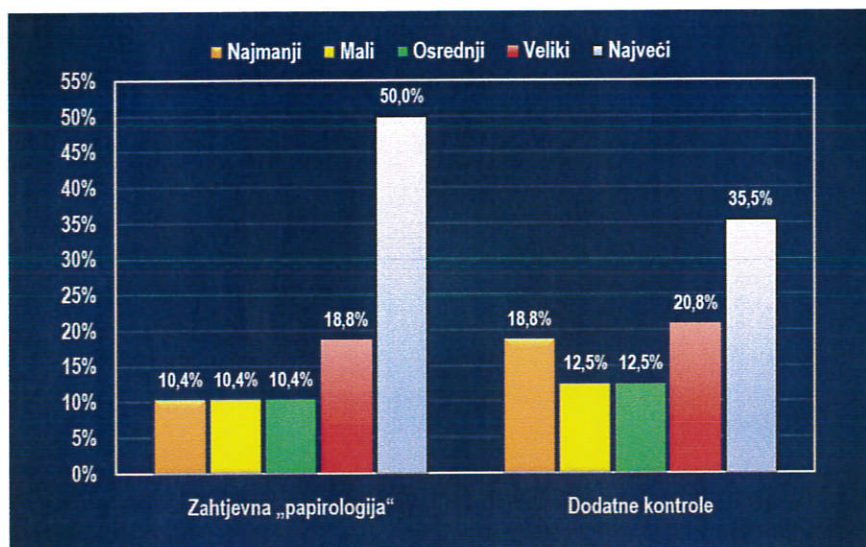
Pitanje 9:
Koji od sljedećih
ekonomskih problema
smatrate preprekama
za preusmjerenje na
ekološku proizvodnju?

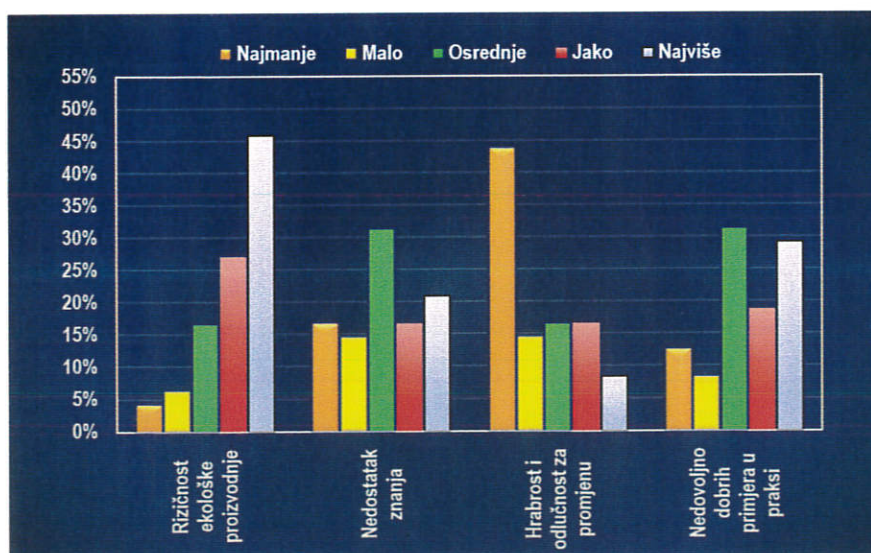
Pitanje 10:
Koji od sljedećih problema u društvenim odnosima smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju?

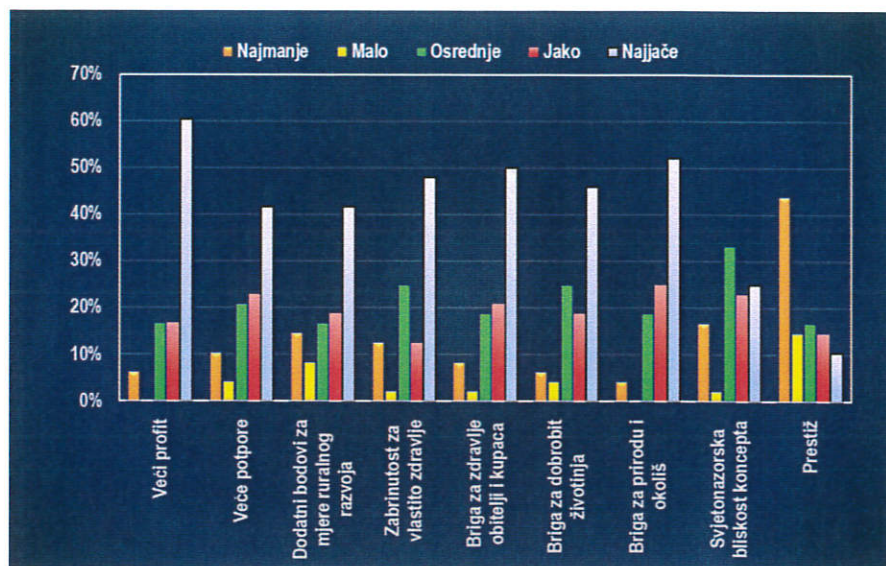
Pitanje 11:
Koji od sljedećih administrativnih problema smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju?

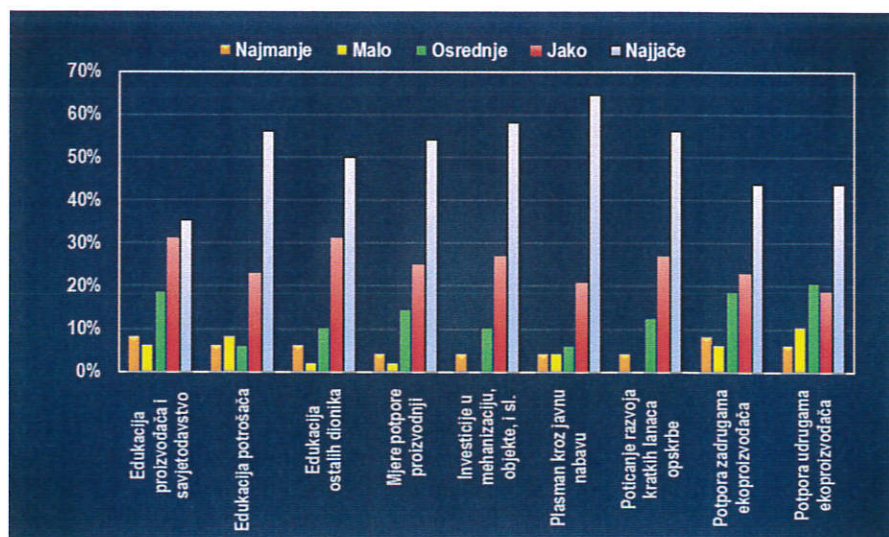
Pitanje 12:
Što Vas od sljedećeg sprječava u preusmjerenju na ekološku proizvodnju?

Pitanje 13:
Što bi Vas od sljedećeg najviše motiviralo na preusmjerenje na ekološku proizvodnju?

Pitanje 14:
Koje mjere Zagrebačke županije bi ubrzale Vašu odluku za preusmjerenje na ekološku proizvodnju?

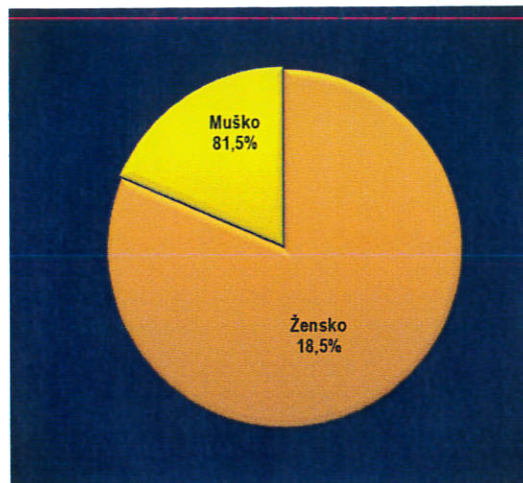

Tablični prikaz odgovora na pitanje 14 o mjerama Županije

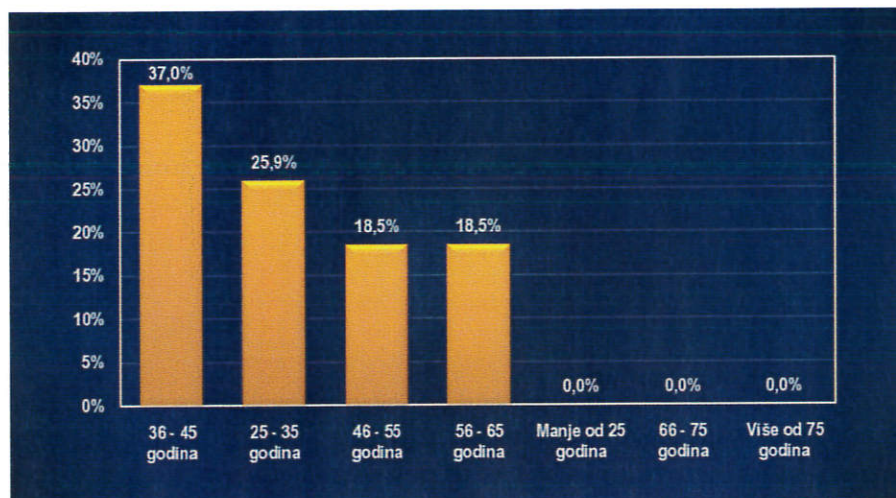
Vrsta mjere	Najmanje	Malo	Osrednje	Jako	Najjače
Edukacija proizvođača i savjetodavstvo	8,3%	6,3%	18,8%	31,3%	35,4%
Edukacija potrošača	6,3%	8,3%	6,3%	22,9%	56,3%
Edukacija ostalih dionika	6,3%	2,1%	10,4%	31,3%	50,0%
Mjere potpore proizvodnji	4,2%	2,1%	14,6%	25,0%	54,2%
Investicije u mehanizaciju, objekte, i sl.	4,2%	0,0%	10,4%	27,1%	58,3%
Plasman kroz javnu nabavu	4,2%	4,2%	6,3%	20,8%	64,6%
Poticanje razvoja kratkih lanaca opskrbe	4,2%	0,0%	12,5%	27,1%	56,3%
Potpore zadrugama ekoproizvođača	8,3%	6,3%	18,8%	22,9%	43,8%
Potpore udrugama ekoproizvođača	6,3%	10,4%	20,8%	18,8%	43,8%

Ekološki poljoprivrednici

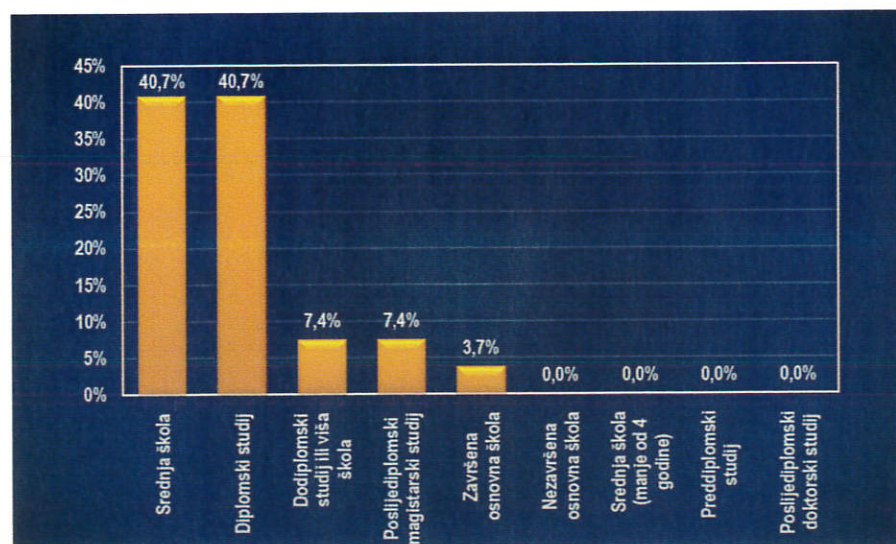
Pitanje 1:
Spol

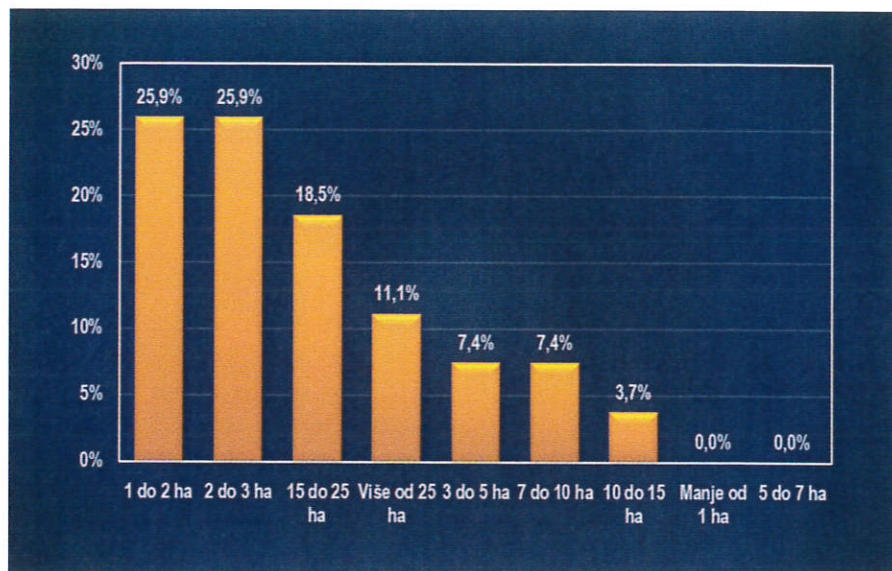
Pitanje 2:
Dob

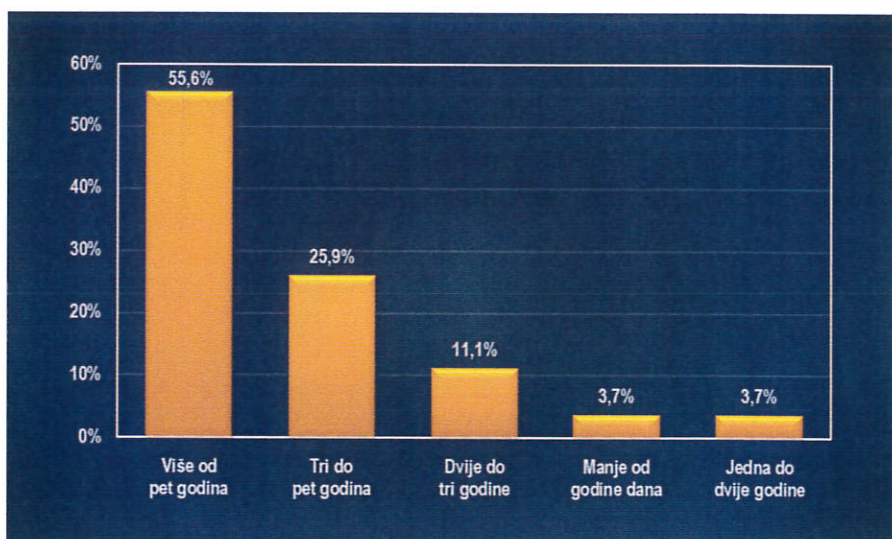
Pitanje 3:
Obrazovanje

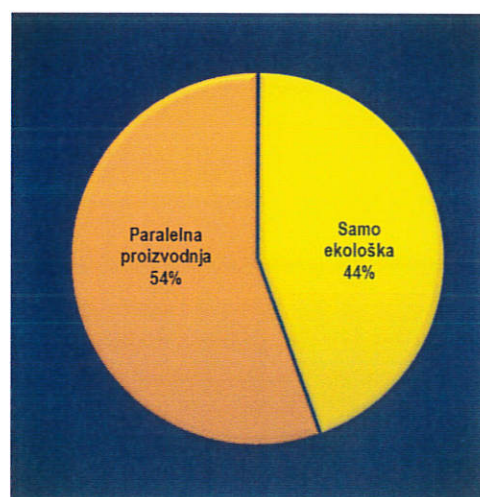
Pitanje 4:
Veličina
poljoprivrednog
gospodarstva:

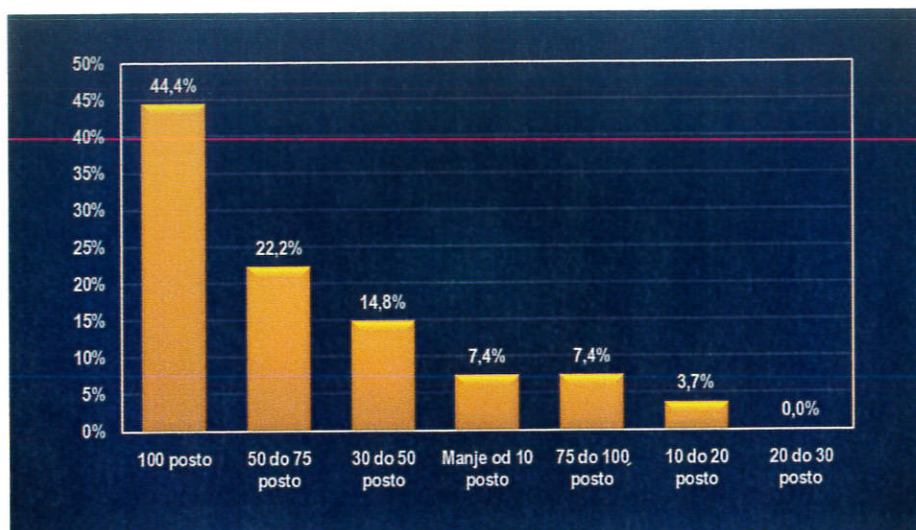
Pitanje 5:
Prije koliko vremena
ste se preusmjerili na
ekološku proizvodnju?

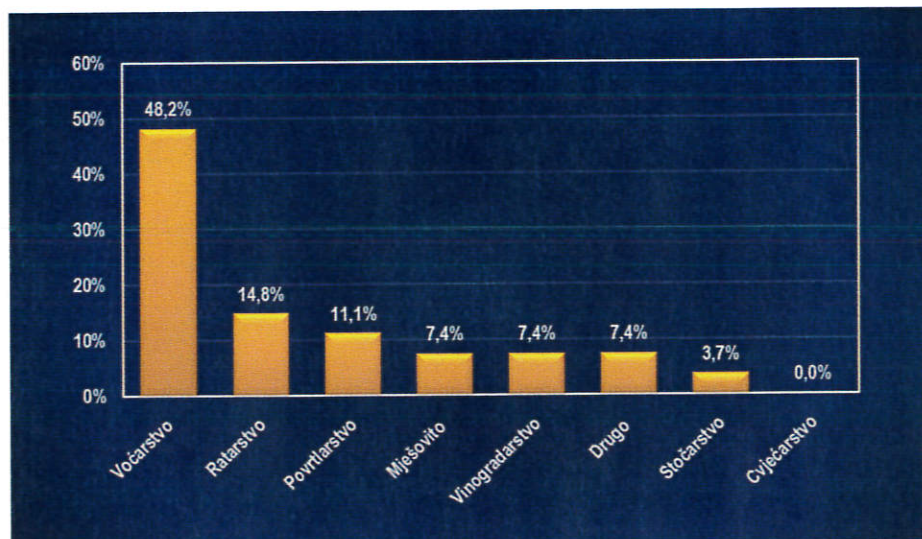
Pitanje 6:
Je li je Vaše cijelo
gospodarstvo u
ekološkoj proizvodnji
ili imate paralelno i
konvencionalnu
proizvodnju?

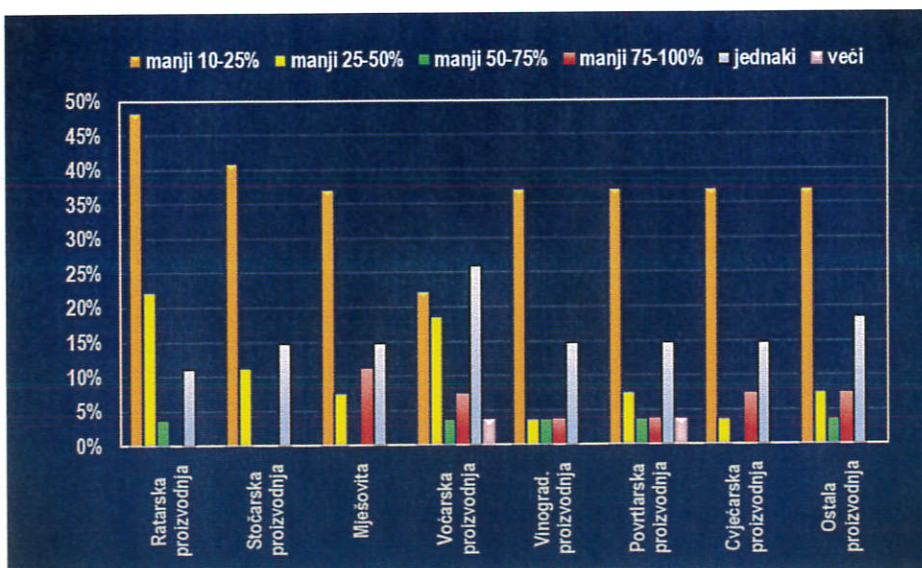
Pitanje 7:
U %tku, koliki dio
Vašeg gospodarstva je
u ekološkoj
proizvodnji?

Pitanje 8:
Prevladavajući tip
proizvodnje

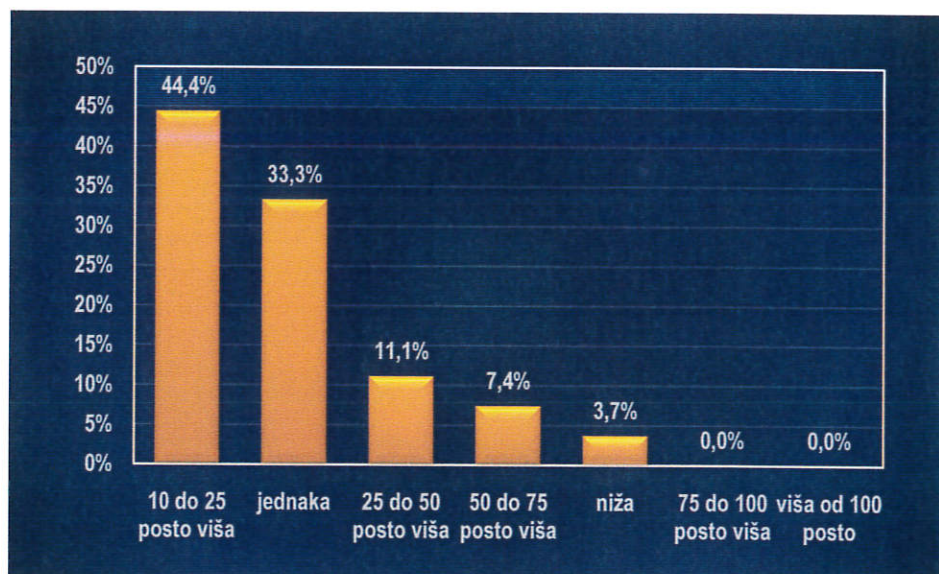
Pitanje 9:
U odnosu na
konvencionalnu, kakvi
su Vam prinosi nakon
preusmjerenja na
ekološku proizvodnju?

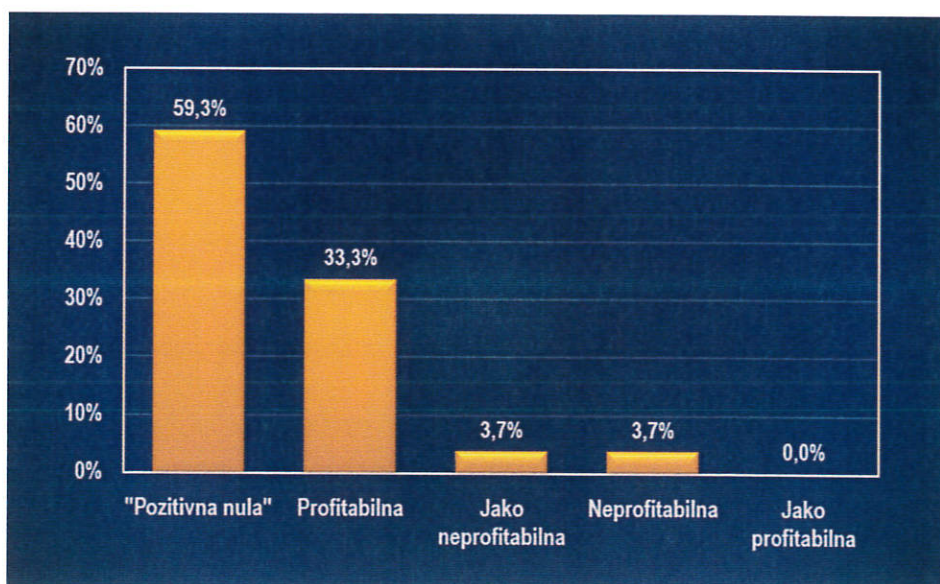
Tablični prikaz odgovora na pitanje 9 o prinosu:

Vrsta proizvodnje	Prinosi					
	manji 10-25%	manji 25-50%	manji 50-75%	manji 75-100%	jednaki	veći
Ratarska proizvodnja	48,2%	22,2%	3,7%	0,0%	11,1%	0,0%
Stočarska proizvodnja	40,7%	11,1%	0,0%	0,0%	14,8%	0,0%
Mješovita	37,0%	7,4%	0,0%	11,1%	14,8%	0,0%
Voćarska proizvodnja	22,2%	18,5%	3,7%	7,4%	25,9%	3,7%
Vinograd. proizvodnja	37,0%	3,7%	3,7%	3,7%	14,8%	0,0%
Povrtlarska proizvodnja	37,0%	7,4%	3,7%	3,7%	14,8%	3,7%
Cvječarska proizvodnja	37,0%	3,7%	0,0%	7,4%	14,8%	0,0%
Ostala proizvodnja	37,0%	7,4%	3,7%	7,4%	18,5%	0,0%

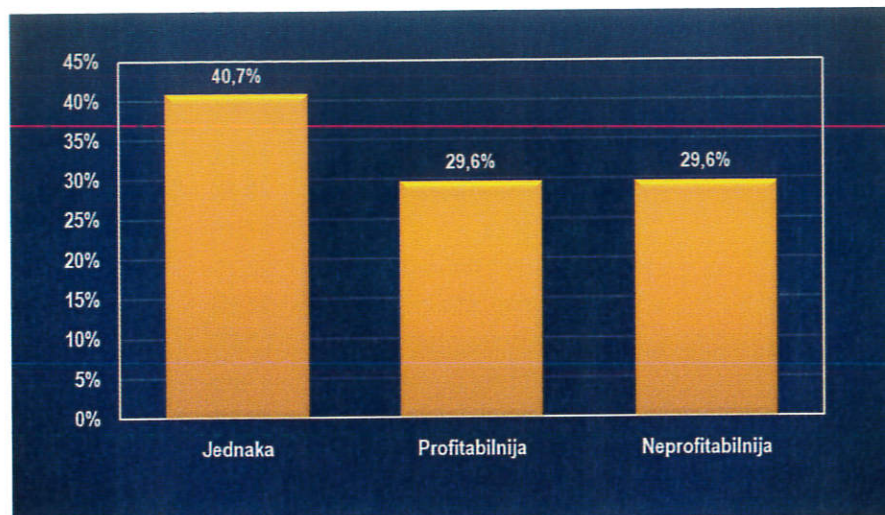
Pitanje 10: Kolika je cijena Vaših ekoloških proizvoda u odnosu na konvencionalne?

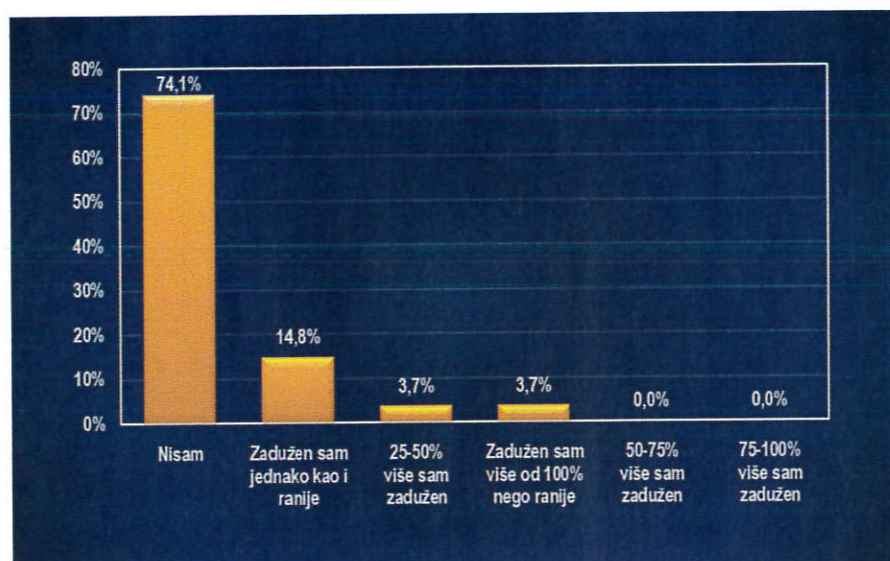
Pitanje 11: Kako ocjenjujete profitabilnost Vaše poljoprivredne proizvodnje:

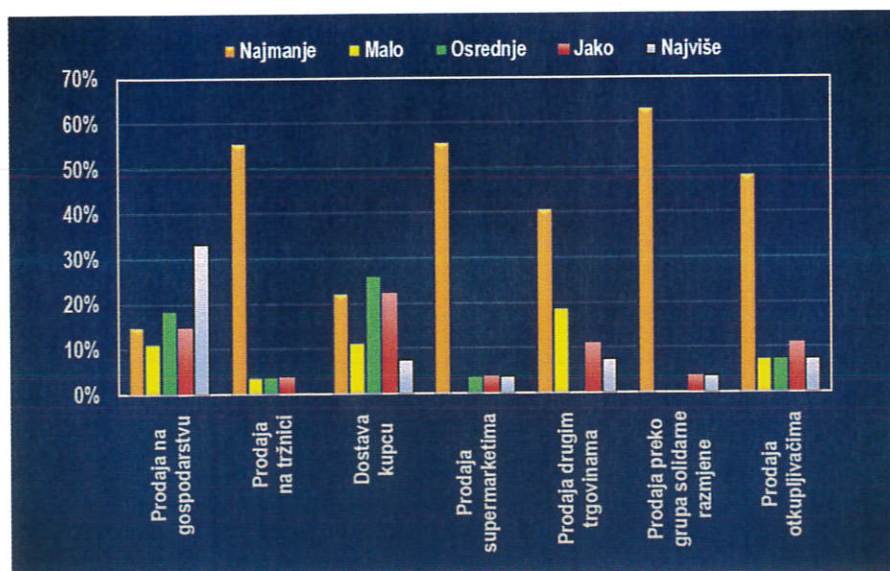
Pitanje 12:
Kako ocjenjujete profitabilnost Vaše poljoprivredne proizvodnje u odnosu na razdoblje prije prelaska na ekološku poljoprivredu?

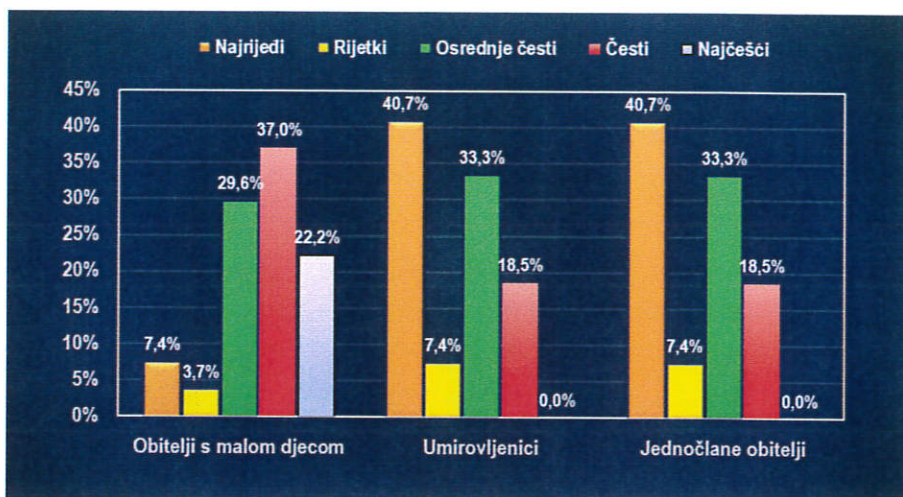
Pitanje 13:
Jeste zbog prelaska na ekološku proizvodnju kreditno zaduženi?

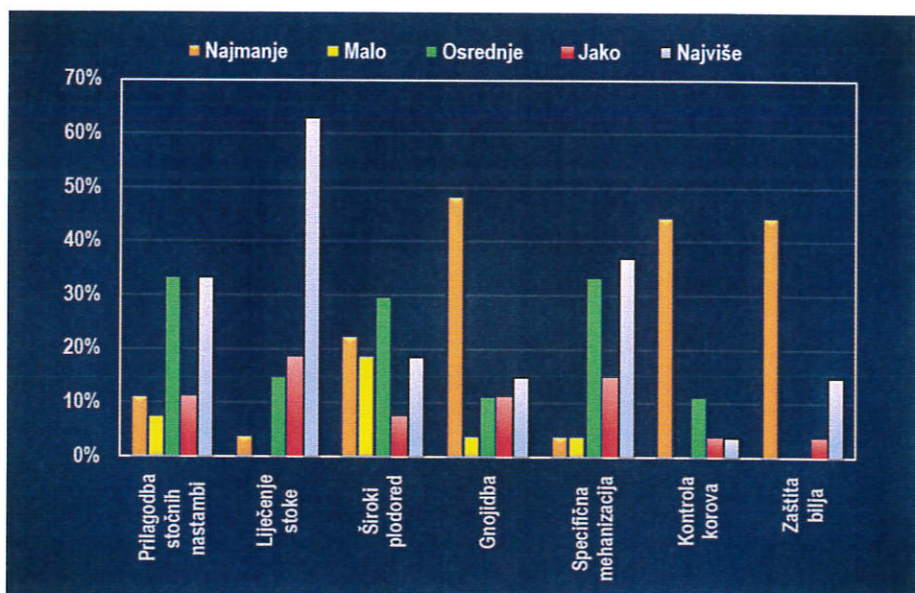
Pitanje 14:
Kroz koje prodajne kanale prodajete svoje proizvode?

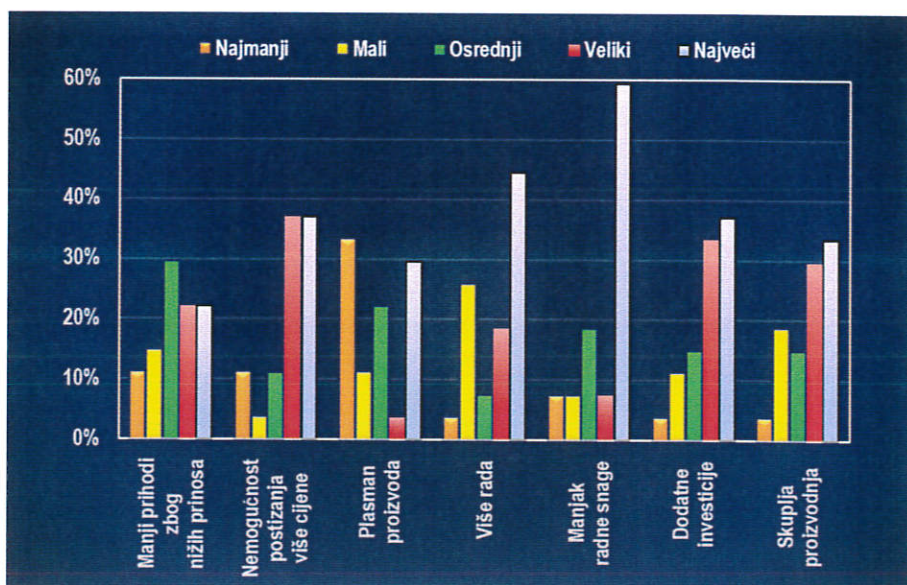
Pitanje 15:
Prema Vašoj procjeni,
tko su najčešći kupci
Vaših proizvoda?

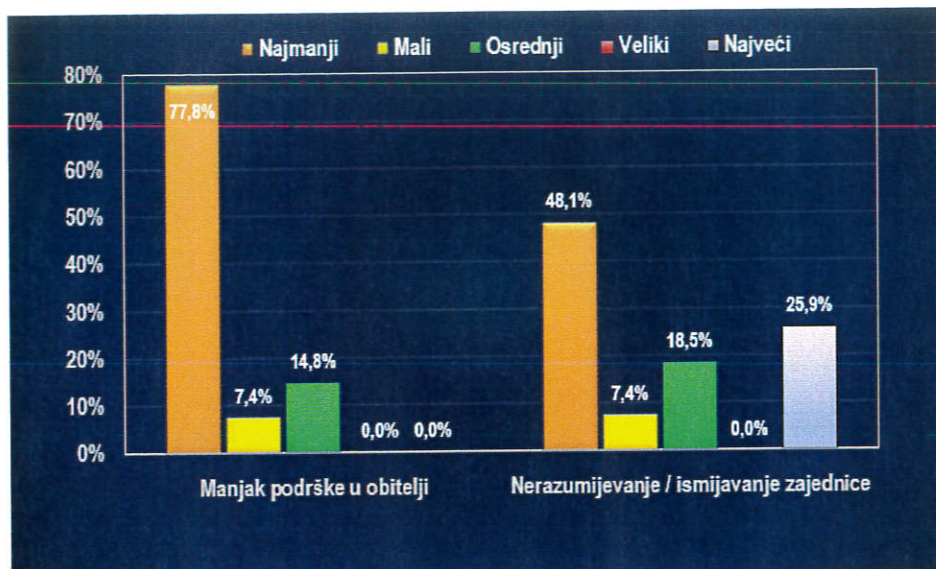
Pitanje 16:
S kojom od sljedećih
agro-tehničkih mjera
imate najviše
problema kao ekološki
proizvođač?

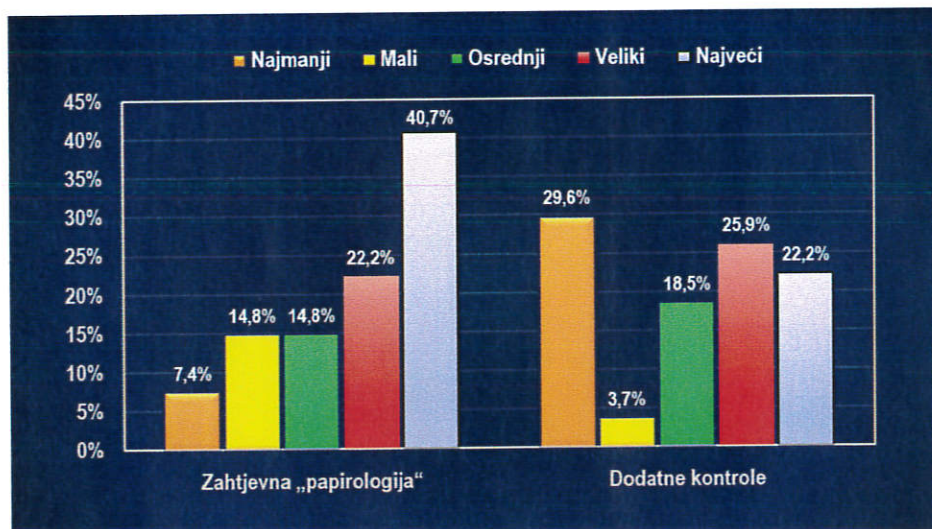
Pitanje 17:
Koji od sljedećih
ekonomskih problema
imate kao ekološki
proizvođač?

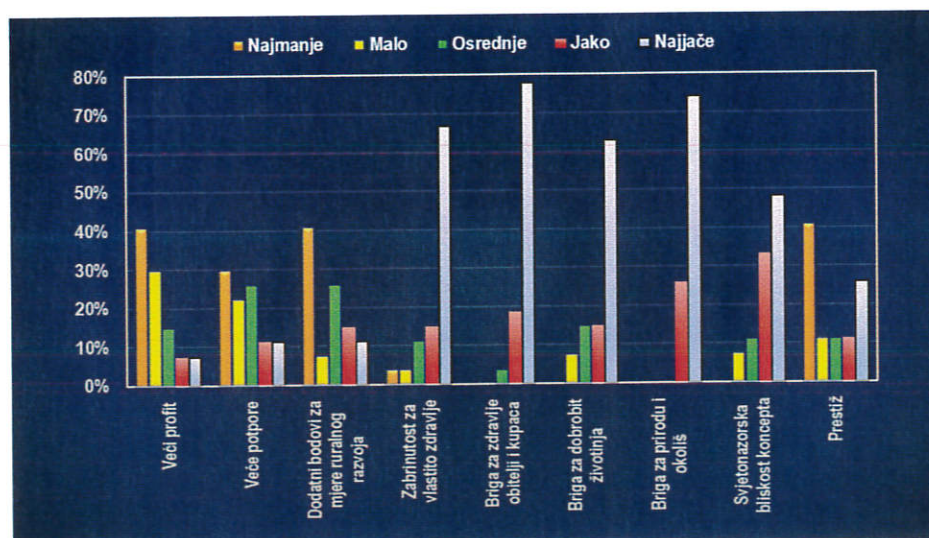
Pitanje 18:
Koji od sljedećih problema u društvenim odnosima smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju?

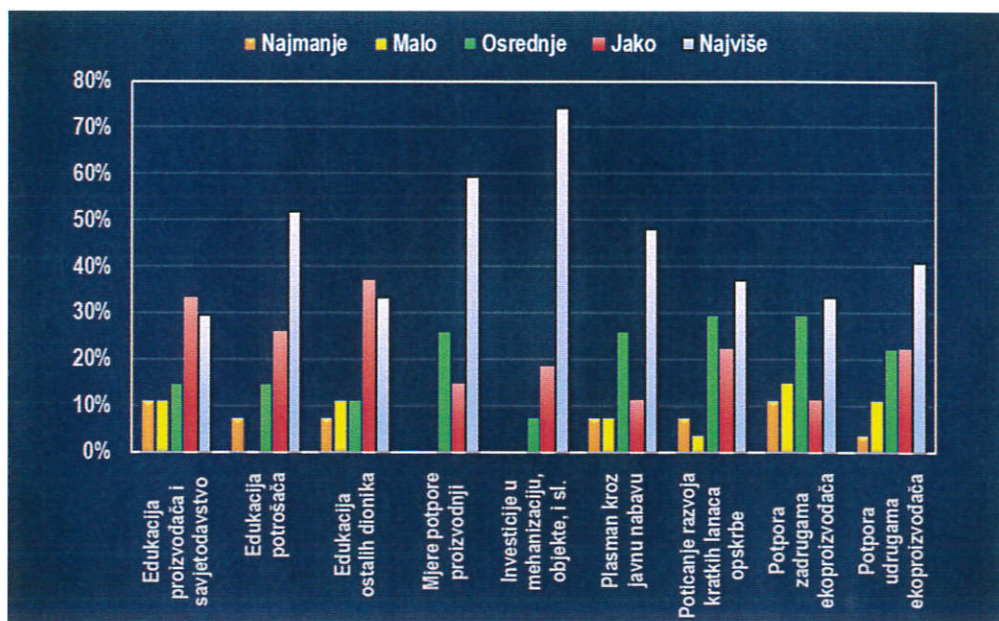
Pitanje 19:
Koji od sljedećih administrativnih problema smatrate preprekama za preusmjerenje na ekološku proizvodnju?

Pitanje 20:
Što Vas je od sljedećeg najviše motiviralo na preusmjerenje na ekološku proizvodnju?

Pitanje 21:
Koje mjere
Zagrebačke
županije bi Vam
najviše pomogle
kao ekološkom
proizvođaču?

Tablični prikaz
odgovora na
pitanje 21 o
mjerama Županije

Vrsta mjere	Najmanje	Malo	Osrednje	Jako	Najviše
Edukacija proizvođača i savjetodavstvo	11,1%	11,1%	14,8%	33,3%	29,6%
Edukacija potrošača	7,4%	0,0%	14,8%	25,9%	51,9%
Edukacija ostalih dionika	7,4%	11,1%	11,1%	37,0%	33,3%
Mjere potpore proizvodnji	0,0%	0,0%	25,9%	14,8%	59,3%
Investicije u mehanizaciju, objekte, i sl.	0,0%	0,0%	7,4%	18,5%	74,1%
Plasman kroz javnu nabavu	7,4%	7,4%	25,9%	11,1%	48,2%
Poticanje razvoja kratkih lanaca opskrbe	7,4%	3,7%	29,6%	22,2%	37,0%
Potpore zadrugama ekoproizvođača	11,1%	14,8%	29,6%	11,1%	33,3%
Potpore udrugama ekoproizvođača	3,7%	11,1%	22,2%	22,2%	40,7%

PRILOG 3: TABLIČNI PODACI O POLJOPRIVREDI ZAGREBAČKE ŽUPANIJE

Tablica 1. Broj naselja, stanovnika, kućanstava, poljoprivrednih gospodarstava, površina i indeksa razvijenosti po JLS u Zagrebačkoj županiji 2011./2018.

Red. broj	Naziv JLS	Broj naselja 2011.	Broj stanovnika 2011.	Broj kućanstva 2011.	Broj poljoprivrednih gospodarstava 31.12.2019.	Površina km ² 2011.	Indeks razvijenosti JLS 2018. (razdoblje 2014.-2016.)	Razvojna skupina JLS 2018. (razdoblje 2014.-2016.)
	Zagrebačka županija	694	317.642	102.753	14.493	3.060,32	105,89	4
	Gradovi (9)	352	223.140	73.063	7.903	1.468		
1	Dugo Selo	11	17.531	5.534	271	52,36	106,64	7
2	Ivančić-Grad	19	14.544	4.983	895	173,72	104,31	6
3	Jastrebarsko	59	15.897	5.141	1.113	226,58	105,05	7
4	Samobor	78	37.607	12.426	863	250,80	110,92	8
5	Sveta Nedelja	14	18.032	5.651	287	39,48	112,07	8
6	Sveti Ivan Zelina	62	15.990	4.982	1.578	185,33	102,47	6
7	Velika Gorica	58	63.511	21.103	1.431	327,73	108,38	8
8	Vrbovec	42	14.802	4.443	1.110	159,16	102,66	6
9	Zaprešić	9	25.226	8.800	355	53,03	111,55	8
	Općine (25)	342	94.502	29.690	6.590	1.592		
1	Bedenica	6	1.426	406	254	21,72	99,69	4
2	Bistra	6	6.621	2.109	179	52,97	104,58	7
3	Brckovljani	13	6.857	2.008	219	71,19	99,69	4
4	Brdovec	13	11.143	3.490	184	37,28	106,18	7
5	Dubrava	27	5.246	1.541	583	115,95	95,91	3
6	Dubravica	10	1.442	463	189	20,47	99,60	4

Prilog 3: Tablični podaci o poljoprivredi Zagrebačke županije

7	Farkaševac	11	1.913	552	287	73,72	94,17	2
8	Gradec	20	3.697	1.147	425	88,22	98,16	4
9	Jakovlje	3	3.939	1.276	193	35,72	102,05	5
10	Klinča Sela	14	5.242	1.525	442	77,31	103,98	6
11	Kloštar Ivanić	11	6.081	1.939	514	77,61	100,86	5
12	Krašić	33	2.665	911	201	71,23	97,26	3
13	Kravorsko	10	1.982	675	133	58,06	101,22	5
14	Križ	16	6.962	2.386	484	118,54	101,17	5
15	Luka	5	1.351	417	107	17,18	102,38	6
16	Marija Gorica	10	2.251	724	101	17,10	104,37	6
17	Orle	10	1.967	655	210	57,64	97,75	3
18	Pisarovina	14	3.678	1.186	468	145,07	101,43	5
19	Pokupsko	14	2.223	739	280	105,78	96,69	3
20	Preseka	15	1.438	439	253	47,89	94,48	2
21	Pušća	8	2.690	862	91	17,68	105,44	7
22	Rakovec	12	1.256	376	204	35,13	95,95	3
23	Rugvica	23	7.846	2.373	376	93,58	100,38	5
24	Stupnik	3	3.714	1.095	131	24,90	108,14	8
25	Žumberak	35	872	396	82	110,19	87,10	1

Izvor: DZS RH, Prvi rezultati Popisa 2011.

Broj poljoprivrednih gospodarstava, APPRRR, 2020.

Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti (Narodne novine, br. 132/17) koja se primjenjuje od 1. siječnja 2018.

Tablica 2. Broj poljoprivrednih gospodarstava po organizacijskom obliku u Zagrebačkoj županiji 2019./2016. godina

Organizacijski oblik	2019.	2016.	Indeks 2019./2016.
Obiteljska poljoprivredna gospodarstva	14.134	14.610	96,74
Obrti	136	132	103,03
Trgovačka društva	202	183	110,38
Zadruga	11	11	100,00
Ostalo	10	9	111,11
Ukupni broj gospodarstava	14.493	14.945	96,98

Izvor: APPRRR, 2020.

Tablica 3. Starosna struktura nositelja poljoprivrednog gospodarstva u Republici Hrvatskoj 2019. godine

Županija	Ukupno	< 41 godine	Udio (%) < 41 godine	> 65 godina	Udio (%) > 65 godina
Osječko-baranjska	12.790	2.242	17,53	4.009	31,34
Zagrebačka	14.493	1.664	11,48	6.221	42,92
Vukovarsko-srijemska	7.513	1.499	19,95	2.096	27,90
Bjelovarsko-bilogorska	11.399	1.441	12,64	4.190	36,76
Sisačko-moslavačka	9.247	1.296	14,02	3.502	37,87
Virovitičko-podravska	6.597	1.282	19,43	1.883	28,54
Koprivničko-križevačka	10.135	1.269	12,52	3.810	37,59
Brodsko-posavska	7.342	1.026	13,97	2.537	34,55
Splitsko-dalmatinska	13.307	972	7,30	6.618	49,73
Karlovačka	6.541	930	14,22	2.350	35,93
Krapinsko-zagorska	8.937	922	10,32	3.438	38,47
Varaždinska	8.490	913	10,75	3.262	38,42
Istarska	6.355	890	14,00	2.364	37,20
Zadarska	8.000	837	10,46	3.657	45,71
Grad Zagreb	6.239	786	12,60	2.526	40,49
Požeško-slavonska	5.222	773	14,80	1.730	33,13
Dubrovačko-neretvanska	8.244	768	9,32	3.786	45,92
Ličko-senjska	5.167	716	13,86	2.148	41,57
Međimurska	4.901	566	11,55	1.910	38,97
Primorsko-goranska	4.010	508	12,67	1.568	39,10
Šibensko-kninska	5.658	437	7,72	3.055	53,99
Ukupno RH	170.662	21.746	12,74	66.678	39,07

Izvor: APPRRR, 2020.

Tablica 4. Starosna struktura nositelja poljoprivrednog gospodarstva po JLS u Zagrebačkoj županiji u 2019. godini

Naziv JLS	Ukupno	< 41 godine	Udio (%) < 45 godina	> 65 godina	Udio (%) > 65 godina
Zagrebačka županija	14.493	1.664	11,48	6.221	42,92
Dugo Selo	271	29	10,70	116	42,80
Brckovljani	219	29	13,24	90	41,10
Rugvica	376	43	11,44	177	47,07
Ivanić-Grad	895	146	16,31	368	41,12
Kloštar Ivanić	514	59	11,48	206	40,08
Križ	484	71	14,67	185	38,22
Jastrebarsko	1.113	126	11,32	508	45,64
Klinča Sela	442	44	9,95	205	46,38
Krašić	201	24	11,94	92	45,77
Pisarovina	468	56	11,97	192	41,03
Žumberak	82	5	6,10	28	34,15
Samobor	863	82	9,50	365	42,29
Sveta Nedelja	287	36	12,54	112	39,02
Stupnik	131	8	6,11	66	50,38
Sveti Ivan Zelina	1.578	136	8,62	759	48,10
Bedenica	254	20	7,87	127	50,00
Velika Gorica	1.431	196	13,70	564	39,41
Kravarско	133	14	10,53	59	44,36
Orle	210	27	12,86	93	44,29
Pokupsko	280	34	12,14	126	45,00
Vrbovec	1.110	108	9,73	505	45,50
Dubrava	583	80	13,72	232	39,79
Farkaševac	287	29	10,10	91	31,71
Gradec	425	53	12,47	176	41,41
Preseka	253	21	8,30	121	47,83
Rakovec	204	29	14,22	94	46,08
Zaprešić	355	48	13,52	137	38,59
Bistra	179	24	13,41	52	29,05
Brdovec	184	23	12,50	78	42,39
Dubravica	189	14	7,41	87	46,03
Jakovlje	193	20	10,36	77	39,90
Luka	107	9	8,41	48	44,86
Marija Gorica	101	9	8,91	44	43,56
Pušća	91	12	13,19	41	45,05

Izvor: APPRRR, 2020.

Tablica 5. Osnovne kategorije korištenja zemljišta (ha) u Zagrebačkoj županiji – katastarski podaci

Red br.	Naziv	Površina (ha)	%
1.	Poljoprivredno zemljište	168.617	55,23
2.	Šume, trstici	106.110	34,76
3.	Vode	7.376	2,42
4.	Zgrade i dvorišta	7.735	2,53
5.	Željeznice, ceste i putovi	10.071	3,30
6.	Ostalo	5.384	1,76
	Ukupna površina:	306.035	100,00

Izvor: Županijska razvojna strategija Zagrebačke županije do 2020.

Tablica 6. Poljoprivredno zemljište na području Zagrebačke županije koje se nalazi u sustavu poticaja 2019./2016. godina

Vrsta upotrebe	2019.	2016.	Indeks 2019./2016.
Oranica	55.454,04	55.216,60	100,43
Staklenik na oranici	64,72	63,3	102,24
Livada	11.292,80	11.808,00	95,64
Pašnjak	983,49	1.071,10	91,82
Krški pašnjak	158,47	121,1	130,86
Vinogradi	808,43	905,1	89,32
Iskrčeni vinogradi	14,31	4,3	332,79
Voćne vrste	2.157,36	1.915,90	112,60
Rasadnik	16,35	16	102,19
Kultura kratkih ophodnji	3,05	3,3	92,42
Miješani trajni nasadi	43,44	47	92,43
Ostalo zemljište	302,65	136,5	221,72
UKUPNO:	71.299,11	71.308,20	99,99

Izvor: APPRRRR, 2020.

Tablica 7. Tražene kulture na jedinstvenom zahtjevu za plaćanje za Zagrebačku županiju u 2019. godini

Skupina kultura	Površina (ha)	Skupina kultura	Površina (ha)
Žitarice	30.061,15	Ostalo industrijsko bilje	93,32
Livade	9.290,99	Ljekovito bilje	44,73
Krmno bilje	7.185,40	Obilježje krajobraza	15,45
Uljarice	4.126,22	Maslina	11,10
Ugar	3.650,20	Cvijeće	3,23
Voćne vrste	1.711,51	Rasadnik	3,17
Kontinentalni travnjak	1.250,83	Poljske trake	2,08
Povrće	967,29	Kulture kratkih ophodnji	1,35
Plemenita vinova loza	562,04	Aromatično bilje	0,13
Krški pašnjak	415,08	UKUPNO:	59.395,27

Izvor: APPRRR, 2019.

Tablica 8. Struktura poljoprivrednih gospodarstava prema veličini posjeda (ha) u Zagrebačkoj županiji i Republici Hrvatskoj u 2019. godini

Naziv JLS	< 3 ha		> 3 i < 20		> 20 i < 100		>100 i < 1.500		>1.500		UKUPNO	
	Broj gosp.	Površina	Broj gosp.	Površina	Broj gosp.	Površina	Broj gosp.	Površina	Broj gosp.	Površina	Broj gosp.	Površina
Bedenica	165	259,69	86	419,51	1	26,73	0	0,00	0	0,00	252	705,93
Bistra	142	182,22	28	141,61	0	0,00	0	0,00	0	0,00	170	323,84
Brckovljani	108	143,97	79	479,09	7	380,74	2	1.639,16	0	0,00	196	2.642,95
Brdovec	140	155,27	28	144,97	2	49,53	2	304,88	0	0,00	172	654,65
Dubrava	196	301,88	317	2.343,17	41	1.664,96	3	406,24	0	0,00	557	4.716,25
Dubravica	93	139,21	84	476,55	5	182,00	1	126,77	0	0,00	183	924,53
Dugo Selo	146	169,14	96	599,42	5	126,33	1	257,30	0	0,00	248	1.152,20
Farkaševac	76	120,43	177	1.275,03	24	808,45	1	101,98	0	0,00	278	2.305,89
Gradec	148	222,61	253	1.666,44	13	342,26	0	0,00	0	0,00	414	2.231,31
Ivančić-Grad	482	619,38	316	2.201,79	41	1.988,69	8	1.056,56	0	0,00	847	5.866,42
Jakovlje	152	204,25	32	164,18	1	23,59	0	0,00	0	0,00	185	392,01
Jastrebarsko	456	559,59	143	739,25	7	291,34	1	215,04	0	0,00	607	1.805,22
Klinča Sela	229	338,27	188	1.095,47	8	323,97	0	0,00	0	0,00	425	1.757,71
Kloštar Ivančić	266	375,09	211	1.343,95	23	964,44	0	0,00	0	0,00	500	2.683,48
Krašić	118	184,86	62	434,92	8	268,59	0	0,00	0	0,00	188	888,37
Kravarско	55	88,07	63	351,54	1	79,78	0	0,00	0	0,00	119	519,39
Križ	251	360,69	194	1.149,16	13	711,80	5	671,05	0	0,00	463	2.892,70
Luka	65	112,82	38	246,72	3	165,36	0	0,00	0	0,00	106	524,90
Marija Gorica	66	84,00	26	150,13	3	104,05	0	0,00	0	0,00	95	338,18
Orle	64	99,61	128	854,97	5	240,83	1	102,45	0	0,00	198	1.297,86
Pisarovina	133	235,04	316	2.044,52	8	288,24	0	0,00	0	0,00	457	2.567,80

Prilog 3: Tablični podaci o poljoprivredi Zagrebačke županije

Pokupsko	135	252,97	133	759,29	1	20,82	0	0,00	0	0,00	269	1.033,08
Preseka	82	126,95	158	1.028,09	7	264,88	0	0,00	0	0,00	247	1.419,92
Pušća	60	78,89	23	130,56	2	61,74	2	363,09	0	0,00	87	634,28
Rakovec	62	98,99	131	862,74	5	216,03	1	143,57	0	0,00	199	1.321,34
Rugvica	177	254,32	176	1.057,45	7	339,18	5	1.264,24	0	0,00	365	2.915,18
Samobor	260	240,15	38	202,96	0	0,00	0	0,00	0	0,00	298	443,11
Stupnik	84	122,39	40	199,69	0	0,00	0	0,00	0	0,00	124	322,08
Sveta Nedelja	207	226,47	31	175,55	3	96,04	1	239,60	0	0,00	242	737,67
Sveti Ivan Zelina	1.042	1.458,39	473	2.522,13	9	289,71	1	199,51	0	0,00	1.525	4.469,75
Velika Gorica	848	999,10	413	2.584,22	34	1.432,41	0	0,00	0	0,00	1.295	5.015,73
Vrbovec	468	637,90	550	3.452,08	39	1.364,45	4	1.301,34	0	0,00	1.061	6.755,76
Zaprešić	246	286,66	67	328,19	4	198,81	0	0,00	0	0,00	317	813,66
Žumberak	55	79,38	18	147,73	0	0,00	0	0,00	0	0,00	73	227,11
ZŽ UKUPNO	7.277	9.818,66	5.116	31.773,06	330	13.315,77	39	8.392,78	0	0,00	12.762	63.300,26
RH UKUPNO	98.027	116.541,05	52.190	350.383,14	8.175	339.825,70	1.272	256.699,01	17	81.726,35	159.681	1.145.175,25

Izvor: APPRRR, 2020.

Tablica 9. Broj stoke u Zagrebačkoj županiji i Republici Hrvatskoj 2019./2016. godina

Naziv JLS	2019.		2016.		Indeks 2019./2016.	
	Broj gosp.	Broj životinja	Broj gosp.	Broj životinja	Broj gosp.	Broj životinja
Bedenica	165	1.393	231	1.918	71,43	72,63
Bistra	167	606	279	775	59,86	78,19
Brckovljani	208	2.243	288	2.589	72,22	86,64
Brdovec	174	1.452	330	1.454	52,73	99,86
Dubrava	601	18.076	724	15.728	83,01	114,93
Dubravica	147	11.043	144	7.442	102,08	148,39
Dugo Selo	134	1.357	188	1.780	71,28	76,24
Farkaševac	337	5.589	435	7.335	77,47	76,20
Gradec	400	31.730	501	34.679	79,84	91,50
Ivanić-Grad	539	16.003	700	14.696	77,00	108,89
Jakovlje	136	608	144	533	94,44	114,07
Jastrebarsko	774	4.961	925	5.593	83,68	88,70
Klinča Sela	433	2.722	520	3.697	83,27	73,63
Kloštar Ivanić	413	4.530	540	5.886	76,48	76,96
Krašić	273	2.670	316	2.795	86,39	95,53
Kravarско	126	774	107	583	117,76	132,76
Križ	417	6.050	523	7.676	79,73	78,82
Luka	107	824	121	753	88,43	109,43
Marija Gorica	102	534	114	553	89,47	96,56
Orle	216	2.351	251	2.486	86,06	94,57
Pisarovina	517	8.714	652	10.349	79,29	84,20
Pokupsko	320	2.005	333	2.071	96,10	96,81
Preseka	224	2.904	344	4.505	65,12	64,46
Pušća	124	1.066	123	1.080	100,81	98,70
Rakovec	221	2.721	281	3.235	78,65	84,11
Rugvica	229	3.771	357	3.291	64,15	114,59
Samobor	769	4.105	1.289	6.062	59,66	67,72
Stupnik	114	1.110	145	1.207	78,62	91,96
Sveta Nedelja	232	1.226	370	1.695	62,70	72,33
Sveti Ivan Zelina	755	12.730	1.124	21.216	67,17	60,00
Velika Gorica	716	10.497	682	9.613	104,99	109,20
Vrbovec	837	14.012	1.031	17.715	81,18	79,10
Zaprešić	196	1.001	245	1.159	80,00	86,37
Žumberak	108	916	118	1.014	91,53	90,34
UKUPNO ŽŽ	11.231	182.294	14.475	203.163	77,59	89,73
UKUPNO RH	119.953	2.396.518	157.453	2.704.176	76,18	88,62

Izvor: MPS, 2020.

Tablica 10. Broj ekoloških subjekata u Zagrebačkoj županiji u 2019. godini

Naziv JLS	Ekološki subjekti	Ukupno	%
Dugo Selo	7	271	2,58
Brckovljani	5	219	2,28
Rugvica	3	376	0,80
Ivanić-Grad	25	895	2,79
Kloštar Ivanić	7	514	1,36
Križ	14	484	2,89
Jastrebarsko	17	1.113	1,53
Klinča Sela	6	442	1,36
Krašić	4	201	1,99
Pisarovina	4	468	0,85
Žumberak	2	82	2,44
Samobor	17	863	1,97
Sveta Nedelja	11	287	3,83
Stupnik	3	131	2,29
Sveti Ivan Zelina	16	1.578	1,01
Bedenica	4	254	1,57
Velika Gorica	46	1.431	3,21
Krvarsko	3	133	2,26
Orle	3	210	1,43
Pokupsko	1	280	0,36
Vrbovec	22	1.110	1,98
Dubrava	16	583	2,74
Farkaševac	1	287	0,35
Gradec	3	425	0,71
Preseka	3	253	1,19
Rakovec	3	204	1,47
Zaprešić	11	355	3,10
Bistra	3	179	1,68
Brdovec	3	184	1,63
Dubravica		189	0,00
Jakovlje	2	193	1,04
Luka	2	107	1,87
Marija Gorica		101	0,00
Pušća	3	91	3,30
Zagrebačka županija	270	14.493	1,86
UKUPNO RH	5.548	170.662	3,25

Izvor: MPS, 2020.

Tablica 11. Poljoprivredne površine (ha) u ekološkoj proizvodnji u Zagrebačkoj županiji 2019./2016. godina

	2019.			2016.			Indeks 2019./2016.		
	U prijelaznom razdoblju	Završeno prijelazno razdoblje	Ukupno	U prijelaznom razdoblju	Završeno prijelazno razdoblje	Ukupno	U prijelaznom razdoblju	Završeno prijelazno razdoblje	Ukupno
1. Koristišena površina (2 + 3 + 4)	951	1.208	2.159	1.368	720	2.088	69,52	167,78	103,40
2. Oranice i vrtovi	648	952	1.600	778	468	1.246	83,29	203,42	128,41
3. Trajni travnjaci	92	75	167	335	176	511	27,46	42,61	32,68
4. Trajni nasadi	211	181	392	255	76	331	82,75	238,16	118,43

Izvor: DZS, 2020.

Tablica 12. Poljoprivredne površine u ekološkoj proizvodnji u Republici Hrvatskoj 2019./2016. godina

	2019.			2016.			Indeks 2019./2016.		
	U prijelaznom razdoblju	Završeno prijelazno razdoblje	Ukupno	U prijelaznom razdoblju	Završeno prijelazno razdoblje	Ukupno	U prijelaznom razdoblju	Završeno prijelazno razdoblje	Ukupno
1. Koristišena površina (2 + 3 + 4)	30.658	77.511	108.169	64.421	29173	93.594	47,59	265,69	115,57
2. Oranice i vrtovi	11.636	40.951	52.587	26.627	17.520	44.147	43,70	233,74	119,12
3. Trajni travnjaci	13.503	27.145	40.648	31.992	7.097	39.089	42,21	382,49	103,99
4. Trajni nasadi	5.519	9.415	14.934	5.802	4.556	10.358	95,12	206,65	144,18

Izvor: DZS, 2020.

Tablica 13. Broj grla ekološki uzgojene stoke po vrstama U Zagrebačkoj županiji i Republici Hrvatskoj 2019./2016. godina

	Zagrebačka županija		Republika Hrvatska		Zagrebačka županija		Republika Hrvatska	
	2019.	2016.	2019.	2016.	Indeks 2019./2016.	Indeks 2019./2016.	Indeks 2019./2016.	
Goveda	176	290	21.585	14.442	60,69		149,46	
Svinje	0	168	2.871	1.083	0,00		265,10	
Ovce	1.092	1.150	65.632	50.135	94,96		130,91	
Koze	166	335	5.597	3.080	49,55		181,72	
Perad	400	777	1.523	3.388	51,48		44,95	
Kopitari	17	16	2.608	1.753	106,25		148,77	
Pčelinje zajednice	4.000	205	5.821	2.065	1.951,22		281,89	

Izvor: DZS, 2020.

Tablica 14. Površina (ha) obradivog poljoprivrednog zemljišta po jedinicama lokalne samouprave u Zagrebačkoj županiji prema klasi pogodnosti

R.br.	Naziv JLS	P1	P2	P3	Ukupno
1.	Bedenica	0	297,65	858,57	1.156,22
2.	Bistra	399,63	0	733,73	1.133,36
3.	Brckovljani	0	0	3.759,86	3.759,86
4.	Brdovec	1.103,07	389,6	419,9	1.912,57
5.	Dubrava	0	9,47	5.941,55	5.951,02
6.	Dubravica	132,72	37,81	317,79	488,32
7.	Dugo Selo	0	0	2.316,43	2.316,43
8.	Farkaševac	0	174,54	2.170,84	2.345,38
9.	Gradec	16,01	596,69	3.728,29	4.340,99
10.	Ivanić-Grad	790,47	293,09	6.961,24	8.044,80
11.	Jakovlje	38,92	42,34	1.137,73	1.218,99
12.	Jastrebarsko	0	430,56	6.049,45	6.480,01
13.	Klinča Sela	0	246,16	2.954,08	3.200,24
14.	Kloštar Ivanić	3,34	0	3.946,64	3.949,98
15.	Krašić	96,69	227,48	1.618,71	1.942,88
16.	Kravarско	0	0	1.383,54	1.383,54
17.	Križ	67,39	282,97	4.333,76	4.684,12
18.	Luka	0	0	323,72	323,72
19.	Marija Gorica	0	76,48	176,77	253,25
20.	Orle	2.905,41	0	1.658,47	4.563,88
21.	Pisarovina	512,02	0	6.062,68	6.574,70
22.	Pokupsko	73,41	0	2.425,34	2.498,75
23.	Preseka	0	30,25	2.159,44	2.189,69
24.	Pušća	0	9,82	166,39	176,21
25.	Rakovec	0	0	1.414,92	1.414,92
26.	Rugvica	1.263,37	999,06	3.267,77	5.530,20
27.	Samobor	891,86	151,62	1.511,76	2.555,24
28.	Stupnik	112,13	65,6	627,64	805,37
29.	Sveta Nedelja	590,15	45,83	838,58	1.474,56
30.	Sveti Ivan Zelina	0	136,09	5.168,36	5.304,45
31.	Velika Gorica	2.623,55	3.300,00	6.275,74	12.199,29
32.	Vrbovec	15,52	0	8.891,22	8.906,74
33.	Zaprešić	520,33	0	335,97	856,30
34.	Žumberak	0	0	1.463,93	1.463,93
	UKUPNO	12.155,96	7.843,12	91.400,78	111.399,86

P1 - osobito vrijedno obradivo tlo

P2 - vrijedno obradivo tlo

P3 - ostala obradiva tla

Izvor: Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije, 2020., (Studija Agronomskog fakulteta 1999.)

Tablica 15. Površina zaštićenih dijelova prirode po jedinicama lokalne samouprave u Zagrebačkoj županiji

KATEGORIJA	PODKATEGORIJA	NAZIV	JLS	POVRŠINA m ²	POVRŠINA ha
Spomenik parkovne arhitekture	Park	BOŽAKOVINA – PARK OKO DVORCA	Brckovljani	73.932,20	7,39
Posebni rezervat	Botanički	BREŽULJAK KOD SMEROVIŠĆA	Samobor	30.353,22	3,04
Posebni rezervat	Botanički	CRET DUBRAVICA	Dubrava	84.927,94	8,49
Posebni rezervat	Ornitološki	CRNA MLAKA	Jastrebarsko	6.812.652,47	681,27
Posebni rezervat	Ornitološki	CRNA MLAKA	Klinča Sela	126.673,22	12,67
Posebni rezervat	Šumske vegetacije	ČESMA	Farkaševac	507.580,17	50,76
Spomenik parkovne arhitekture	Park	GORNJA BISTRA – PARK OKO DVORCA	Bistra	283,96	0,03
Posebni rezervat	Šumske vegetacije	JAPETIĆ	Jastrebarsko	260.248,45	26,02
Posebni rezervat	Šumske vegetacije	JAPETIĆ	Samobor	2.487,78	0,25
Posebni rezervat	Ornitološki	JASTREBARSKI LUGOVI	Jastrebarsko	13.410,52	1,34
Posebni rezervat	Ornitološki	JASTREBARSKI LUGOVI	Klinča Sela	611.607,55	61,16
Spomenik parkovne arhitekture	Park	JASTREBARSKO – PARK UZ DVORAC	Jastrebarsko	101.038,62	10,10
Spomenik parkovne arhitekture	Park	LUG SAMOBORSKI – PARK OKO DVORCA	Samobor	64.595,50	6,46
Park oko dvorca		LUŽNICA-PARK OKO DVORCA	Zaprešić	114.044,98	11,40
Posebni rezervat	Šumske vegetacije	MARKOVČAK – BISTRA	Bistra	1.720.879,05	172,09
Park prirode		MEDVEDNICA	Bistra	24.828.203,18	2.482,82
Park prirode		MEDVEDNICA	Jakovlje	5.432.584,21	543,26
Park prirode		MEDVEDNICA	Zaprešić	8.185.755,43	818,58
Posebni rezervat	Šumske vegetacije	NOVAKUŠA	Gradec	19.456,07	1,95
Park šuma		OKIĆ-GRAD	Klinča Sela	55,65	0,01
Park šuma		OKIĆ-GRAD	Samobor	65.736,40	6,57
Spomenik parkovne arhitekture	Park	SAMOBBOR – PARK BISTRAC	Samobor	21.306,26	2,13

Prilog 3: Tablični podaci o poljoprivredi Zagrebačke županije

Spomenik parkovne arhitekture	Park	SAMOBOR – PARK MOJMIIR	Samobor	10.214,24	1,02
Spomenik parkovne arhitekture	Park	SAMOBOR – PARK U LANGOVOJ 39	Samobor	6.074,59	0,61
Posebni rezervat	Ornitološki	SAVA – STRMEC	Samobor	14.580,02	1,46
Posebni rezervat	Ornitološki	SAVA – STRMEC	Sveta Nedelja	2.084.262,30	208,43
Posebni rezervat	Ornitološki	SAVA – STRMEC	Zaprešić	600.385,88	60,04
Značajni krajobraz		SLAPNICA	Krašić	1.326.800,42	132,68
Značajni krajobraz		SLAPNICA	Žumberak	1.267.045,40	126,70
Park šuma		STRAŽNIK	Samobor	231.431,10	23,14
Posebni rezervat	Šumske vegetacije	STUPNIČKI LUG	Stupnik	180.790,40	18,08
Park šuma		TEPEC-PALAČNIK	Samobor	3.084.519,48	308,45
Značajni krajobraz		TUROPOLSKI LUG	Orle	10.010.541,84	1.001,05
Značajni krajobraz		TUROPOLSKI LUG	Velika Gorica	23.295.754,92	2.329,58
Posebni rezervat	Zoološki	VAROŠKI LUG	Dubrava	8.326.182,48	832,62
Posebni rezervat	Šumske vegetacije	VAROŠKI LUG – ŠUMA	Dubrava	624.853,80	62,49
Značajni krajobraz		ZELINSKA GLAVA	Sveti Ivan Zelina	10.028.051,75	1.002,81
Park prirode		ŽUMBERAK – SAMOBORSKO GORJE	Jastrebarsko	30.300.225,08	3.030,02
Park prirode		ŽUMBERAK – SAMOBORSKO GORJE	Klinča Sela	4.064.276,15	406,43
Park prirode		ŽUMBERAK - SAMOBORSKO GORJE	Krašić	18.406.502,41	1.840,65
Park prirode		ŽUMBERAK - SAMOBORSKO GORJE	Samobor	103.103.051,02	10.310,31
Park prirode		ŽUMBERAK - SAMOBORSKO GORJE	Žumberak	109.838.463,35	10.983,85
Spomenik parkovne arhitekture	Park	GORNJA BISTRA - PARK OKO DVORCA	Bistra	75.329,90	7,53

Izvor podataka: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2020.

Tablica 16. Površina NATURA 2000 područja po jedinicama lokalne samouprave u Zagrebačkoj županiji

JLS	KOD	IME	EM	POVRŠINA (m ²)	POVRŠINA (ha)
PODRUČJA PREMA DIREKTIVI O STANIŠTIMA					
DUBRAVICA	HR2000670	Cret Dubravica	POVS	55.133,88	5,51
FARKAŠEVAC	HR2001323	Česma - šume	POVS	1.246.636,64	124,66
KRAVARSKO	HR2000799	Gornji Hruševac - potok Kravarščica	POVS	27.483,58	2,75
JASTREBARSKO	HR2001335	Jastrebarski lugovi	POVS	21.741.889,58	2.174,19
KLINČA SELA	HR2001335	Jastrebarski lugovi	POVS	6.174,88	0,62
POKUPSKO	HR2001383	Klasnići	POVS	14.275,87	1,43
KLINČA SELA	HR2000780	Klinča sela	POVS	329.193,57	32,92
PISAROVINA	HR2000642	Kupa	POVS	918.210,11	91,82
KRAŠIĆ	HR2000642	Kupa	POVS	293.798,21	29,38
POKUPSKO	HR2000642	Kupa	POVS	1.931.547,74	193,15
IVANIĆ-GRAD	HR2000416	Lonjsko polje	POVS	2.501,16	0,25
KRIŽ	HR2000416	Lonjsko polje	POVS	16.009,60	1,60
JAKOVLJE	HR2000583	Medvednica	POVS	5.432.584,21	543,26
ZAPREŠIĆ	HR2000583	Medvednica	POVS	8.185.755,43	818,58
BISTRA	HR2000583	Medvednica	POVS	26.624.412,13	2.662,44
VELIKA GORICA	HR2001031	Odra kod Jagodna	POVS	64.122,78	6,41
VELIKA GORICA	HR2000415	Odransko polje	POVS	32.086.371,54	3.208,64
ORLE	HR2000415	Odransko polje	POVS	10.296.205,16	1.029,62
JASTREBARSKO	HR2000449	Ribnjaci Crna Mlaka	POVS	6.673.907,36	667,39

KLINČA SELA	HR2000449	Ribnjaci Crna Mlaka	POVS	82.950,46	8,30
PISAROVINA	HR2000451	Ribnjaci Pisarovina	POVS	3.898.189,65	389,82
FARKAŠEVAC	HR2000440	Ribnjaci Siščani i Blatnica	POVS	43.539,36	4,35
DUBRAVA	HR2001327	Ribnjak Dubrava	POVS	2.054.811,57	205,48
FARKAŠEVAC	HR2001327	Ribnjak Dubrava	POVS	685.442,12	68,54
IVANIĆ-GRAD	HR2001311	Sava nizvodno od Hrušćice	POVS	2.006.325,23	200,63
RUGVICA	HR2001311	Sava nizvodno od Hrušćice	POVS	5.885.423,26	588,54
VELIKA GORICA	HR2001311	Sava nizvodno od Hrušćice	POVS	5.916.628,25	591,66
ORLE	HR2001311	Sava nizvodno od Hrušćice	POVS	4.595.093,15	459,51
BRDOVEC	HR2001506	Sava uzvodno od Zagreba	POVS	482.188,69	48,22
SAMOBOR	HR2001506	Sava uzvodno od Zagreba	POVS	899.444,14	89,94
SVETA NEDELJA	HR2001506	Sava uzvodno od Zagreba	POVS	250.487,04	25,05
ZAPREŠIĆ	HR2001506	Sava uzvodno od Zagreba	POVS	239.176,93	23,92
SAMOBOR	HR2000589	Stupnički lug	POVS	1.724,56	0,17
SVETA NEDELJA	HR2000589	Stupnički lug	POVS	274,91	0,03
STUPNIK	HR2000589	Stupnički lug	POVS	7.531.954,99	753,20
BRDOVEC	HR2001070	Sutla	POVS	117.940,04	11,79
MARIJA GORICA	HR2001070	Sutla	POVS	47.502,04	4,75
DUBRAVICA	HR2001070	Sutla	POVS	88.504,90	8,85
DUBRAVA	HR2000444	Varoški lug	POVS	8.660.935,96	866,09
KLOŠTAR IVANIĆ	HR2000444	Varoški lug	POVS	4.007,01	0,40
SAMOBOR	HR2001178	Vugrinova špilja	POVS	7.833,33	0,78
JASTREBARSKO	HR2000586	Žumberak Samoborsko gorje	PPoVS	30.300.225,08	3.030,02
KLINČA SELA	HR2000586	Žumberak Samoborsko gorje	PPoVS	4.064.276,15	406,43
SAMOBOR	HR2000586	Žumberak Samoborsko gorje	PPoVS	103.099.528,64	10.309,95

KRAŠIĆ		HR2000586	Žumberak Samoborsko gorje	PPOVS	18.406.502,41	1.840,65
ŽUMBERAK		HR2000586	Žumberak Samoborsko gorje	PPOVS	109.829.013,95	10.982,90
IVANIĆ-GRAD		HR2000465	Žutica	POVS	30.400.830,29	3.040,08
KRIŽ		HR2000465	Žutica	POVS	13.460.551,73	1.346,06
PODRUČJA PREMA DIREKTIVI O PTICAMA						
IVANIĆ-GRAD		HR1000004	Donja Posavina	POP	2.501,16	0,25
KRIŽ		HR1000004	Donja Posavina	POP	16.009,61	1,60
JASTREBARSKO		HR1000001	Pokupski bazen	POP	44.318.350,73	4.431,84
KLINČA SELA		HR1000001	Pokupski bazen	POP	38.885.942,94	3.888,59
PISAROVINA		HR1000001	Pokupski bazen	POP	75.142.922,13	7.514,29
SAMOBOR		HR1000001	Pokupski bazen	POP	20.671,92	2,07
DUBRAVA		HR1000009	Ribnjaci uz Česmu	POP	23.191.959,42	2.319,20
FARKAŠEVAC		HR1000009	Ribnjaci uz Česmu	POP	41.713.654,23	4.171,37
RUGVICA		HR1000002	Sava kod Hrušćice sa šljunčarom Rakitje	POP	9.503.607,44	950,36
SVETA NEDELJA		HR1000002	Sava kod Hrušćice sa šljunčarom Rakitje	POP	876.757,46	87,68
VELIKA GORICA		HR1000002	Sava kod Hrušćice sa šljunčarom Rakitje	POP	3.503.228,98	350,32
IVANIĆ-GRAD		HR1000003	Turopolje	POP	8.102,73	0,81
VELIKA GORICA		HR1000003	Turopolje	POP	37.797.164,02	3.779,72
ORLE		HR1000003	Turopolje	POP	43.919.913,13	4.391,99

Izvor podataka: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2020.

Tablica 17. Površina zona sanitarne zaštite izvorišta po jedinicama lokalne samouprave u Zagrebačkoj županiji

Izvorište	JLS	I. zona (ha)	II. zona (ha)	III. zona (ha)
Šibice	Zaprešić, Samobor, Sveta Nedelja, Brdovec	22,00	337,00	4.384,00
Bregana		12,00	72,00	
Strmec		13,00	336,00	
Velika Gorica	Velika Gorica	8,00	154,00	16,60
Slapnica i Lipovec	Samobor	2,00	186,00	245,00
Blanje	Vrbovec, Gradec	7,00	0,00	352,00
Velika i Mala Reka	Sveti Ivan Zelina	8,00	236,00	427,00
Kosnica I. faza	Velika Gorica	9,00	109,00	671,00
Stara Loza, Sašnjak, Žitnjak, Petruševac, Zapruđe i Mala Mlaka	Sveta Nedelja	0,00	0,00	922,00
Črnkovec – uža lokacija - prijedlog	Velika Gorica	10,00	304,00	6.508,00
Kosnica-istok	Velika Gorica	5,00	0,00	0,00
Prerovec	Ivanić-Grad, Orle	1,50	128,30	803,00
Prodin dol I, Prodin dol II	Jastrebarsko	0,90	54,60	66,80
Gornja Draga I, Gornja Draga II, Srednja Draga, Perlić Mlin	Jastrebarsko, Samobor	2,10	353,70	431,80
Sopote I, Sopote II, Sopote III	Jastrebarsko, Samobor	0,80	60,10	61,00
Hrašće	Jastrebarsko, Samobor	4,00	365,20	253,00
Stari Zdenac - Kupinec	Klinča Sela	0,10	43,50	171,40
Vrtlinska	Križ	0,80	8,60	61,50
Rijeka, Kostanjevac, Bojići i Tratine	Žumberak	0,30	22,40	227,50
Gradec	Gradec	0,00	0,00	5,80
Cugovec	Gradec	0,00	0,00	5,00
Čret	Dubrava	1,30	101,30	325,60
Žeravinec, Meljin i Đumlje	Pisarovina	0,40	0,00	749,00
Popov Dol, Gonjeva, Gradec, Bukvina - prijedlog	Jastrebarsko, Klinča Sela	0,20	123,30	233,80
Krašić, Pribić - prijedlog	Krašić	0,20	18,00	168,60
Puškarov Jarak - prijedlog	Jastrebarsko, Krašić	0,90	42,00	177,50
UKUPNO (ha)		109,50	3.055,00	18.910,30

Izvor: Zavod za prostorno uređenje Zagrebačke županije, 2020.

Tablica 18. Potpore Zagrebačke županije ekološkim proizvođačima u 2018. i 2019. godini

Naziv mjere	2018.		2019.	
	Broj zahtjeva/ gospodarstava	Vrijednost kn	Broj zahtjeva/ gospodarstava	Vrijednost kn
1. PRIMARNA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA	7	182.504,56	10	441.473,46
1.1. Sektor povrćarstva i cvjećarstva	3	75.695,63	2	75.818,04
1.2. Sektor voćarstva	3	87.455,49	5	194.458,87
1.3. Sektor vinogradarstva i vinarstva	1	19.353,44	1	28.446,56
1.4. Sektor stočarstva	0	0,00	2	142.750,00
2. PRERADA I TRŽENJE	5	187.744,97	5	123.432,81
2.1. Sektor povrćarstva i cvjećarstva	1	75.000,00	2	51.645,99
2.2. Sektor voćarstva	3	89.522,92	1	38.777,32
2.3. Sektor vinogradarstva i vinarstva	1	23.222,05	2	33.009,51
4. RAZVOJ PROIZVODNJE I MARKETING	61	246.051,26	51	192.122,44
4.1. Označavanje i certificiranje proizvoda	44	86.598,89	36	109.961,25
4.2. Promocija proizvoda	17	159.452,37	15	82.161,20
6. UNAPREĐENJE GENETSKOG POTENCIJALA	0	0,00	3	20.000,00
6.1. Uzgoj steonih junica	0	0,00	1	4.000,00
6.2. Uzgoj autohtonih pasmina	0	0,00	2	16.000,00
8. KOMPENZACIJA OTEŽANIH UVJETA	0	0,00	1	6.000,00
8.4. Proizvodnja kozjeg mlijeka	0	0,00	1	6.000,00
11. OKRUPNJAVANJE POSJEDA	0	0,00	1	14.500,00
12. PREMIJA OSIGURANJA	0	0,00	5	1.905,51
13. ANALIZA TLA	0	0,00	1	350,00
UKUPNO:	73	616.300,78	77	799.434,22

Izvor: Zagrebačka županija, Upravni odjel za poljoprivredu, ruralni razvitak i šumarstvo, 2020.

